

OLE ROBENHAGEN, SØREN LANGAGER,
ANNEMARIE HØJMARK OG PETER ALLERUP

DEN DAGLIGE FORSKEL

OMSORGSMEDHJÆLPERE I BO- OG
DAGTILBUD FOR VOKSNE MED VARIG
NEDSAT FYSISK ELLER PSYKISK FUNKTIONSEVNE

DANMARKS PÆDAGOGISKE
UNIVERSITETSSKOLE
AARHUS UNIVERSITET

Den daglige forskel

- omsorgsmedhjælpere i bo- og dagtilbud for voksne med varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne

Ole Robenhagen, Søren Langager, Annemarie Højmark og Peter Allerup

Titel: *Den daglige forskel - omsorgsmedhjælpere i bo- og dagtilbud for voksne med varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne*

Forfattere: Ole Robenhagen, Søren Langager, Annemarie Højmark og Peter Allerup

© 2009 Forfatterne og DPU, Aarhus Universitet

Omslag og grafisk design: Knud Holt Nielsen

Kopiering tilladt med tydelig kildeangivelse

1. udgave

ISBN 978-87-7430-040-3

DOI 10.7146/aul.49.38

Publikationen er udgivet i serien '*Socialpædagogisk faglighed og voksne med psykisk/fysisk handicap*' (serieredaktør: Søren Langager) under DPU's forskningsprogram '*Social- og specialpædagogik i inkluderende perspektiv*'.

Indhold

1. Indledning.....	5
2. Omsorgsmedhjælpererhvervet i bo- og dagtilbud	9
Et område i mediernes søgelys med mange ubekendte	11
3. Karakteristik af omsorgsmedhjælpernes arbejdsplads og beboere/brugere.....	18
Omsorgsmedhjælpernes arbejdsplads	18
Hvem er beboerne/brugerne?.....	19
Vurdering af brugerne/beboerne	20
4. Portrætter af (FOA organiserede) omsorgsmedhjælpere på landsplan	23
Køn og aldersfordeling.....	23
Civilstand	24
Længde af ansættelsesforhold	25
Arbejdstid	25
Ønske om ændring af arbejdstid	26
Varieret arbejdstid.....	27
Efteruddannelse	31
5. De daglige arbejdsopgaver i bo- og dagtilbud.....	35
Medansvar og planlægning	35
Deltagelse i aktiviteter og opgaver omkring beboeren/brugeren i den pædagogiske praksis.....	37
Omsorgsmedhjælpernes oplevelse af omsorgsopgaven som vanskelig	40
Vanskelig viden om beboerne/brugerne	42
Synspunkter på den daglige pædagogiske indsats	43
Pædagogisk vanskelige situationer.....	47
6. Arbejds miljø og trivsel på arbejdspladsen.....	51
Trivsel på arbejdspladsen	51
Ledelse og organisering af arbejdet	51
Psykisk arbejdsmiljø – belastende faktorer	53
Forventninger, ansvar, krav, tidspres og arbejdsmængde	54
Krav til sig selv, motivation, interesse	55
Oplevelse af beboerne og deres pårørende	55
Utryghed og vold på arbejdspladsen	56
Samarbejde.....	56
Det fysiske arbejdsmiljø.....	57
Lokalemæssige forhold	57
Indeklima	58
Støj.....	58
Tilfredshed med arbejdet	59
Fremtidsforventninger og deres indhold.....	59
Fra ønske om arbejdsmæssig forandring til realitet.....	62
7. Synspunkter på pædagogisk udvikling	64
Bostedets muligheder for at skabe gode rammer for beboernes dagligdag	64
Prioritering af delmål med indsatsen i bo- og dagtilbud	68
Udviklingsinitiativer generelt inden for bo- og dagtilbud.....	70
8. Afslutning med opsamling og anbefalinger.....	72
Hvad kan anbefales at arbejde videre med?	79
Anbefalinger	80
9. Referencer	82
Bilag 1. Metoder og analyser i forbindelse med spørgeskemadataindsamlingen.....	84
Bilag 2. De samlede spørgeskemadata.....	93
Bilag 3: Særkørsel vedr. alder ift. spørgsmål 17	120

1. Indledning

Omsorgsmedhjælperne – hvem er de? Et sådan spørgsmål blev rettet til en forskergruppe ved Danmarks Pædagogiske Universitet en efterårsdag i 2006 fra Fagforbundet FOA's (Fag og Arbejde) Pædagogiske Sektion. Fagforbundet kendte naturligvis sine medlemmer – som fagforeningsmedlemmer, men en egentlig kortlægning af den gruppe personers arbejdsmiljø og arbejdsvilkår, som arbejder i bo- og dagtilbud for voksne med psykisk- og fysisk handicap fandtes ikke.

Ønsket var en medlemsundersøgelse på et område, hvor FOA på landsplan organiserer personer, hvis arbejde finder sted i en spændvidde fra private hjem til store døgntilbud med dagtilbud, og hvis beboere eller brugere spænder fra voksne udviklingshæmmede, voksne fysisk handicappede, voksne psykisk handicappede til voksne senhjerneskadede.

DPU har socialpædagogik som et højt prioriteret forskningsområde via etableringen af forskningsprogrammet SSIP (Social- og specialpædagogik i inkluderende perspektiv). Det blev derfor aftalt at udvide aftalen til ikke kun at omfatte FOA-organiserede omsorgsmedhjælperne på landsplan, men også en 'totalundersøgelse' af pædagoger og omsorgsmedhjælperne ansat i botilbud inden for et afgrænset område, nemlig Københavns Kommune.

Projektet har fået titlen 'Socialpædagogik og bo- og dagtilbud for voksne udviklingshæmmede' og består af to delprojekter – et om FOA-organiserede omsorgsmedhjælperne på landsplan og 'Københavnundersøgelsen' med deltagelse af pædagoger og omsorgsmedhjælperne – blev sat i gang.

Det blev aftalt at begge delprojekter skulle basere sig på spørgeskemaundersøgelser. For landsundersøgelsen blev det aftalt, at der skulle udarbejdes et spørgeskema til omsorgsmedhjælperne. DPU har tidligere i et samarbejde med FOA lavet omfattende spørgeskemaundersøgelser af arbejdsvilkår mv. for pædagogmedhjælperne i daginstitutioner og SFO/fritidshjem¹.

En stor udfordring var fra begyndelsen at udskille den del af FOAs medlemmer som skulle modtage spørgeskema. Det skyldes at medlemmerne primært er registreret ved deres adresse og arbejdssted, og disse arbejdssteder er ikke systematisk registreret og adskilt i forhold til om omsorgsmedhjælperne arbejder med børn, unge eller voksne, og hvilke handicapgrupper der er tale om. Der har derfor været gennemført et større

¹ Bryderup, Langager og Robenhagen (2000) og Allerup, Langager og Robenhagen (2004). Projekterne er tilbage fra den tid, hvor FOA Pædagogisk Sektion var den selvstændige fagforening PMF (Pædagogisk Medhjælper Forbund), og 'DPU- forskningsgruppen' var forankret i DPI (Danmarks Pædagogiske Institut) og Danmarks Pædagogiske Universitet.

arbejde med at identificere de bo- og dagtilbud som for de fleste omsorgsmedhjælpere har været registreret i medlemskartoteket. Det er sket primært ved søgning på nettet. En mere detaljeret belysning vedrørende repræsentativitet i forhold til undersøgelsen findes i bilag 1.

Selve spørgeskemaerne blev udformet på baggrund af en række besøg på døgn- og dagtilbud i både Københavnsområdet og i Jylland. Der blev gennemført interview med en række ledere og foretaget samtaler med både ansatte og beboere/brugere som grundlag for spørgeskemaudformningen. Spørgeskemaet til landsundersøgelsen var færdig i efteråret 2007. Inden færdiggørelse blev det afprøvet på enkelte omsorgsmedhjælpere for at få det tilrettet både sprogligt og indholdsmæssigt.

Men på det tidspunkt var området på grund af mange mediesager og påbegyndte kommunalt iværksatte akutundersøgelser på en række døgn- og dagtilbud så 'følsomt', at vi valgte at udskyde den praktiske gennemførelse af selve spørgeskemaundersøgelsen, idet formålet hermed ikke er at 'gå efter sensationerne', men at bidrage med solid empirisk forankret viden om det daglige arbejde i bo- og dagtilbud for voksne med udviklingshæmning.

Undersøgelsen lå derfor stille til 2008, og i april gennemførtes spørgeskemaundersøgelsen rettet mod omsorgsmedhjælpere på landsplan, mens undersøgelsen blandt pædagoger og omsorgsmedhjælpere fandt sted i september 2008.

Efter indledningen er rapportens andet afsnit et introducerende afsnit om omsorgsmedhjælpererhvervet med særligt fokus på bo- og dagtilbud. Her introduceres erhvervet og dets udbredelse i Danmark og en række af de grundtemaer, som området rummer, trækkes frem. I afsnittet beskrives nogle af de dilemmaer som arbejdet som omsorgsmedhjælper læner sig op af – ikke mindst den række forsøg, der gøres på at styrke bruger/beboerperspektivet i forhold til både de professionelles og de pårørendes perspektiver.

I tredje afsnit tages med udgangspunkt i spørgeskemaet fat på at karakterisere bo- og dagtilbuddene og deres beboere og brugere. Hvilke slags tilbud er der tale om? Hvilket lovgrundlag er der tale om og hvor ligger tilbuddene, er nogle af de spørgsmål der søges besvaret. I afsnittet tegnes også et billede af brugerne. Ikke bare i form af en gruppering i forhold til handicap, men også i forhold til kompetencer på tre centrale områder: verbal kommunikation, fysisk mobilitet og selvhjulpethed.

I dette afsnit får man også et indtryk af, hvor mange brugere og beboere, den enkelte omsorgsmedhjælper arbejder sammen med. Hvor stor er den typiske gruppe man må forholde sig til, og hvad er variationen inden for de forskellige bo- og brugertyper?

I fjerde afsnit portrætteres omsorgsmedhjælperne. Det sker set ud fra personlige forhold som alder, køn, civilstand og etnicitet. Omsorgsmedhjælpernes uddannelsesbaggrund belyses. Ikke bare gennem de formelle uddannelser, som de kan have på

forskellige områder, men også kurser inden for området. Generelt belyses arbejdserfaringer forud for ansættelsen. Endelig sættes også fokus på nuværende arbejdssituation. Ansættelsens længde, timetal, variation i timetal mm. spørges der til, med særlig interesse for større eller mindre tilfredshed med disse vilkår.

I femte afsnit tager vi fat på omsorgsmedhjælpernes arbejdsopgaver. Hvilke opgaver ligger der og i hvilken grad deltager omsorgsmedhjælperne i dem? Der spørges også til om omsorgsmedhjælperne er med i planlægning af arbejdet i bo- og dagtilbuddet og i hvilken omfang de finder dele af arbejdet vanskeligt? Deres holdning til forskellige spørgsmål undersøges og belyses.

Som et særligt undersøgelsestema undersøges betydningen af omsorgsmedhjælpernes alder i forhold til deres svarmønster. Har alderen betydning for hvad man får ansvar for, og hvilke opgaver man skal løse?

I det følgende afsnit seks er blikket flyttet til omsorgsmedhjælpernes trivsel på arbejdspladsen. Vigtige forhold som opfattelse af ledelse og organisering trækkes frem til vurdering blandt omsorgsmedhjælperne. Omsorgsmedhjælpernes fysiske og psykiske arbejdsmiljø stilles der spørgsmål til, og der drages sammenhænge til deres generelle trivsel i arbejdet. Det fører frem til spørgsmål om de ønsker arbejdsmæssige forandringer – og om de vil gennemføre eventuelle ønsker.

En særlig vinkel lægges ind i dette afsnit, idet betydningen af om man er ansat i store bo- og dagtilbud eller i små belyses.

I det syvende afsnit samles de informationer som spørgeskemaet indsamler med hensyn til udvikling både specifikt i forhold til bo- og dagtilbuddet, men også i forhold til området generelt. Det undersøges specielt om det har betydning, at omsorgsmedhjælperne arbejder med meget handicappede beboere og brugere eller ej.

Til slut samles op på undersøgelsen og der fremsættes en række anbefalinger.

Derudover bringes to bilag med beskrivelser og overvejelser over spørgeskemaundersøgelsens datagrundlag og alle de grunddata, som spørgeskemaundersøgelsen rummer. Undervejs i teksten er der en del henvisninger til det sidste bilag, idet kun dele af materialet er inddraget i de enkelte kapitler, og her i flere tilfælde i bearbejdet form. Med bilag 2 er det muligt for interesserede at dykke ned i de mange data og uddrage andre dele heraf, end vi har valgt undervejs.

Datamaterialet er arrangeret tematisk, således at alle kapitler kan læses hver for sig og i vilkårlig rækkefølge alt efter læserens særlige interesser. Samtidig er fremstillingen så vidt muligt i en form, hvor man kan læse hen over selve tabellerne, idet vi i den omgivende tekst trækker de vigtigste data frem integreret i teksten.

Projektets forskergruppe er professor i statistik Peter Allerup (DPU), systemplanlægger Hanne Ankerdal (DPU), antropolog, cand.pæd.antro. Annemarie Højmark, lektor Søren

Langager (DPU, projektansvarlig) og ledende psykolog Ole Robenhagen (Vejle Kommune).

Tilbage er – her indledningsvist – at sige tak til FOA for økonomisk støtte og den tekniske support med at finde frem til de deltagende omsorgsmedhjælpere, og så naturligvis en stor tak til de 377 omsorgsmedhjælpere, der afsatte den lille times tid, det tager at besvare spørgeskemaet.

2. Omsorgsmedhjælpererhvervet i bo- og dagtilbud

Omkring 15.500 personer i Danmark er ansat som omsorgsmedhjælpere. En del i bo- og dagtilbud for voksne med varig nedsat funktionsevne. Omsorgsmedhjælperne er en faggruppe, der trods en beskeden løn bærer et stort personligt ansvar i arbejdet, idet de arbejder fysisk meget tæt med omsorg og støtte til mennesker, som på grund af deres handicap er ude af stand til at klare dagligdagen ved egen indsats. En del af jobbeskrivelsen for omsorgsmedhjælperer lyder:

”Som omsorgsmedhjælper arbejder du med mennesker med handicap. Det kan være mennesker med multihandicap, som har brug for hjælp til pleje og omsorg hele døgnet eller en person, der blot har brug for hjælp et par timer om ugen. Du arbejder sammen med pædagoger om den pleje, omsorg, behandling og stimulering, som den handicappede har behov for. Formålet er at støtte den enkelte, så personen opnår så stor selvstændighed som muligt og at skabe en hverdag ud fra den handicappedes ønsker og behov. En væsentlig del af arbejdet består i at støtte den enkelte beboer i almindelig daglig levevis, fx ved personlig hygiejne, spisning, samt af- og påklædning. Du kan også være med til at lave mad, vaske og gøre rent eller tage beboeren med på indkøb...” (UddannelsesGuiden 2009).

Nogle af dem der arbejder som omsorgsmedhjælper har taget op til seks ugers AMU-kursus, andre har en helt anden uddannelsesmæssig baggrund - måske fagligt relateret til 'omsorgsområdet'; men undersøgelsen her viser også, at mange kommer med uddannelsesbaggrunde fra for eksempel kontor eller butik. Nogle omsorgsmedhjælperer er under uddannelse og bruger således omsorgsmedhjælperarbejdet som studiejob, mens endnu andre slet ikke har en uddannelse, men forskellig arbejds erfaring, bag sig.

Omsorgsmedhjælperne møder målgruppen for deres omsorgs- og støtteindsats i forskellige arbejdsmæssige sammenhænge i større botilbud og i mindre bofællesskaber, i dagcentre og på beskyttede værksteder. Jobbet er præget af en stor bredde i arbejdsopgaverne – både de helt praktiske opgaver med beboere/brugere og i kollegiale planlægningsammenhænge. Som sådan rummer jobbet en række klassiske socialpædagogiske problemstillinger, som omsorgsmedhjælperne deler med de øvrige pædagogiske medarbejdere i bo- og dagtilbud:

- På den ene side skal medarbejderne yde en høj kvalificeret professionel assistance omkring beboerne/brugernes behov for kompenserende indsatser og på den anden side må de have sans for det personlige, direkte og menneskelige samspil med beboeren/brugeren, som ligger i relationsarbejdet i mødet med den enkelte.

- På den ene side ligger det umiddelbare omsorgsansvar med beboerens/brugerens afhængighed og hjælpbehov, og på den anden side er det opgaven præcist at støtte op om beboernes/brugernes selvhjulpethed og lovsatte selvbestemmelsesret.
 - På den ene side er der en række kollektive praktiske fysiske opgaver omsorgsmedhjælperen varetager og på den anden side individuel rådgivning og vejledning til den enkelte bruger/beboer.
- Og så videre...

Omsorgsmedhjælperne arbejder dagligt sammen med uddannede socialpædagoger, ergoterapeuter, fysioterapeuter, læger, psykologer og pårørende. Indsat i sådan en faglig orienteret sammenhæng omkring hele beboerens/brugerens liv, forventes omsorgsmedhjælperne at kunne samarbejde og udvikle indsatsen og formidle iagttagelser fra den daglige praksis såvel mundtligt som skriftligt både indad og udad til (jf. UddannelsesGuiden 2009).

Kort sagt, omsorgsmedhjælperne har et job, der stiller bredspektrede krav til såvel personlige som sociale og faglige kompetencer. FOA skriver i hæftet 'Omsorgsmedhjælpernes psykiske arbejdsmiljø', at *"Arbejdet med fysisk og psykisk handicappede og udviklingshæmmede kræver lyst og vilje til at arbejde med mennesker med problemer. Det kræver tålmodighed, selvstændighed og et godt helbred ... Der stilles meget høje følelsesmæssige krav til den enkelte medarbejder og man stilles som medarbejder over for mange, ofte modsatrettede krav"* (FOA 2004:4).

Der findes i dag ingen større samtlende kortlægninger og beskrivelser af dette konkrete arbejdsfelt. De undersøgelser, der foreligger inden for voksenhandicapområdet er typisk orienteret omkring socialpædagogiske udviklingsarbejder i retning af projekter til støtte af brugernes egenmestring/empowerment, for eksempel via kommunikationsudvikling, øget arbejdsmarkedstilknytning, eller retssikkerhed i henhold til Lov om social service. Det vil sige ikke omkring de mere diskrete eller 'usynlige' aspekter sådan som de nødvendige praktiske fysiske og omsorgsrettede indsatser i dagligdagen på bostedet eller dagtilbuddet for en af samfundets voksengrupper, der ikke kan klare sig ved egen hjælp.

Delprojektet her *Den daglige forskel – socialpædagogik i bo- og dagtilbud for voksne med varig nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne*², har som mål at tilvejebringe forskningsbaseret viden om det socialpædagogiske indsatsfelt i bo- og dagtilbud – præcist på de manglende punkter.

² Det andet delprojekt med deltagelse af både pædagoger og omsorgsmedhjælper i Københavns Kommune er rapporteret i Langager, Robenhagen, Højmark og Allerup (2009).

Det empiriske fokus er omsorgsmedhjælpere i hele landet, deres arbejdsopgaver, oplevelse af belastninger i det daglige arbejde, samarbejdet med kollegerne og grader af fælles faglighed, herunder den kontekst, faggruppen arbejder inden for: Hvad karakteriserer bosteder og aktivitetscentre med voksne med vidtgående fysisk og psykisk handicap som primær målgruppe set fra omsorgsmedhjælpernes perspektiv, hvorledes opleves de daglige rutiner, ansvars- og samarbejdsrelationer mellem de involverede faggrupper, og hvilke udviklingstendenser inden for området viser sig særligt nødvendige, når omsorgsmedhjælperne spørges på baggrund af deres erfaringer.

Rapporten her har altså som mål at tilvejebringe viden om og indsigt i omsorgsmedhjælperes arbejdsvilkår, jobfunktioner, fysiske og psykiske trivsel i arbejdet, uddannelses- og erfaringsbaggrund og oplevelse af faglig identitet. Det er en kortlægning af omsorgsmedhjælperområdet på landsplan først og fremmest gennem en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, der via de andre delprojekter suppleres med mere kvalitative data og gennemgang af eksisterende viden på området.³

Et område i mediernes søgelys med mange ubekendte

Den 13. februar 2007 er på flere måder en skelsættende dato inden for det socialpædagogiske arbejdsområde 'bo- og dagtilbud til voksne udviklingshæmmede og fysisk handicappede'. Det var den dag, TV2 bragte Bastard Films dokumentarudsendelse 'Er du 'åndssvag'?' om botilbuddet Strandvænget i Nyborg. Udsendelsen vakte harme over den pædagogiske praksis i forhold til de udviklingshæmmede beboere, og blev en udsendelse, der fik en lavine til at rulle omkring kritik af de vilkår, beboerne udsættes for på flere bosteder. En række efterfølgende dokumentationer af omsorgssvigt, 'forråelse' og ulovligheder såvel økonomisk som i forhold til magtanvendelse har fyldt pressen flere gange siden, og kommuner og bosteder er mange steder gået markant til værks for at sikre, at den daglige omsorg og respekten for beboerne er i overensstemmelse med loven og de etiske kodeks, der bør herske inden for så livsindgribende levemiljøer som botilbud til voksne udviklingshæmmede.

Men der mangler grundlæggende viden om dette socialpædagogiske område. For eksempel i forhold til om nogle af de episoder rundt om på bostederne kan ses som udtryk for manglende pædagogisk professionalitet og faglig viden blandt personalet. Her er blandt andet ført ind i debatten, at en mulig årsag til 'afmagtskulturen'⁴ er stor

³ * Hur (2009) *Frigørelsens magt – pædagogiske roller i relation til frie, udviklingshæmmede voksne*.

* Højmark (2009). *Om tilsætning og opfindsomhed – en pædagogisk antropologisk undersøgelse om begrundelser i socialpædagogiske arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud*.

* Kofod og Jensen (2009). *Organisationsudvikling og socialpædagogisk praksis i bo- og dagtilbud for voksne udviklingshæmmede*.

* Robenhagen, Langager, Højmark og Allerup (2009). *Den daglige forskel – omsorgsmedhjælpere i bo- og dagtilbud for voksne med varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne*.

Publikationerne kan downloades fra www.dpu.dk/ssip/ebog.

⁴ *Billeder af en afmagtskultur* (2007).

vikargennemstrømning og for mange uddannede fastansatte medarbejdere, hvortil kategorien omsorgsmedhjælpere hører.⁵ For eksempel hedder det i to artikler fra Information (Gjertsen 2008 a og b): *"Per Holm, der er direktør for Socialt Udviklingscenter, er enig, men mener, at en af årsagerne er uddannelsesniveaut hos medarbejderne: 'Et af de centrale problemer er, at enormt mange af de mennesker, der arbejder med området er uddannede. Der mangler simpelthen nogle overvejelser omkring, hvordan man får dem klædt på fagligt. Det har været svært at tiltrække arbejdskraft til området, og det har resulteret i en svingdørkultur, hvor fagligheden går tabt,' siger Per Holm"*(2008 a) og *"Socialpædagogernes Landsforbund peger nu på, at noget af den magtesløshed, der opstår hos personalet i disse sager, er et resultat af manglende uddannelse blandt medarbejderne, der arbejder som socialpædagoger: 'Der er rigtig mange, som arbejder med socialpædagogik, der ikke er uddannede. Og ligesom man ikke sætter overlæger til at vaske gulve, så bør man heller ikke sætte uddannede til at være socialpædagoger,' siger Marie Sonne, der er næstformand i Socialpædagogernes Landsforbund"*(2008 b).

Siden institutionsbegrebets ophævelse og frem til i dag er der udarbejdet en del evaluerende og problematiserende rapporter om det socialpædagogiske arbejde i botilbud. Heri kan problematikken om uddannet arbejdskraft godt genkendes, om end det ikke er den, der fokuseres mest på.

I Etikos rapport fra 2007 peges der på, at de uddannede omsorgsmedhjælpere har særligt brug for et fagligt løft i form af ændring af adfærd (Etikos 2007:26). I Socialministeriets opsamlende evalueringsrapport fra 2003 konstateres det, at forskellige faggrupper, qua deres forskellige faglige selvforståelser, har forskellige tilgange (og dermed forskellige succeskriterier) i forhold til at ophæve institutionsbegrebet i praksis, hvad angår definition af beboerens behov og holdninger til grænser mellem selvbestemmelse og omsorgssvigt (Socialministeriet 2003). Men det er mere generelt, at der peges på et stort ledelsesmæssigt ansvar og opkvalificeringsbehov i forhold til at implementere 'fælles fagligt etisk forsvarligt fodslag' i det enkelte botilbud. Således lægger rapporterne ikke 'skylden' på de ikke-pædagogisk uddannede.

Det er nemlig et mere alment problematisk aspekt, der specielt spekuleres i. Det angår rekrutteringen og fastholdelsen af fagligt kompetente medarbejdere – der lige så vel kan være omsorgsmedhjælpere som uddannede socialpædagoger. Det er generelt i de forskellige rapporter om området, at der peges på, at det er vanskeligt at undgå en endog temmelig kraftig gennemstrømning af faste medarbejdere (og et stort og skiftende vikarindtag).

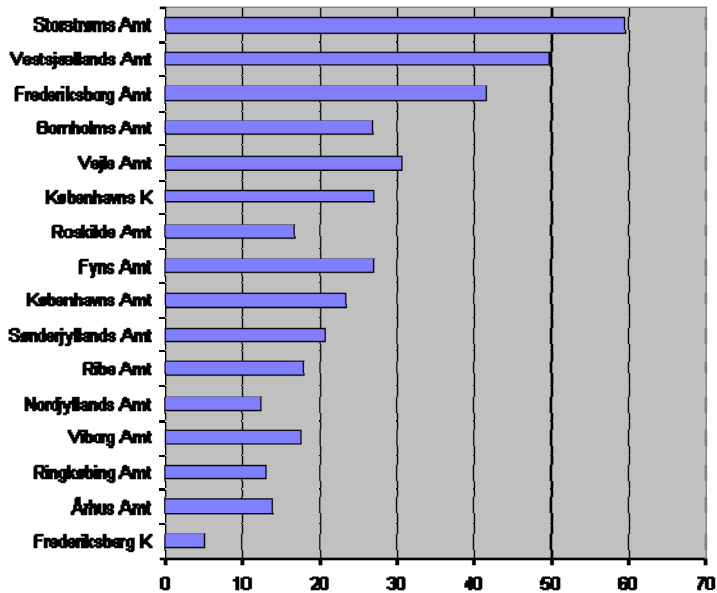
⁵ I tilfældet Strandvænget var det nu ikke tilfældet, idet to ud af de tre medarbejdere, der især var i udsendelsens fokus, er pædagoguddannede.

Nærværende undersøgelse viser da også, at over halvdelen af omsorgsmedhjælperne inden for det sidste år har overvejet at finde et andet arbejde. Det er ikke svært at forestille sig, at jobbet som omsorgsmedhjælper kan være belastende og opslidende. Men den store gennemstrømning har konsekvenser i botilbuddene – både kollegialt, hvor man kan forestille sig, hvor hårdt det kan være at introducere og oplære nye medarbejdere igen og igen, og igen i bostedets rytmer, rutiner og pædagogiske praksisser, og for beboerne selv. Som en beboer citeres omkring denne oplevelse i Nirás Konsulenternes rapport: *"Hver gang må jeg starte forfra, fordi der kommer nye, og når de ikke kan forstå mig, skal jeg forklare mit liv hver gang. Det har jeg opgivet."* (Nirás Konsulenterne 2008:149).

Gennemstrømningen vurderes således at være større, end det er ønskeligt både med henblik på beboernes trivsel og kollegiale og faglige aspekter. *"Arbejdsglæden er forsvundet. Rekrutteringen af medarbejdere er vanskelig ... det er meget vigtigt, at arbejdsglæden og den faglige stolthed genoplives"* (Etikos 2007:17). Det gøres - jf. Etikos rapport - ved at opkvalificere medarbejderne til at håndtere dobbeltfunktionen i botilbud mellem at gebærde sig samtidigt i 'beboerens hjem og egen arbejdsplads' (ibid.:19). Hos Nirás Konsulenterne peges på, at der skal gøres en stor indsats for at stille det socialpædagogiske arbejde i et bedre lys så selvforståelsen optimeres og med henblik på et bedre image hos det omgivne samfund efter den omfattende medieopmærksomhed i forbindelse med 'sagerne' (Nirás Konsulenterne 2008:166-167). Et par måneder efter 13. februar 2007 udsendte Socialministeriet et lille notat med foreliggende viden om botilbud for fysisk eller psykisk udviklingshæmmede, og heri kunne læses at: *"Socialministeriet har ingen oplysninger om fordelingen af faggrupper på botilbuddene eller hvor mange midler, der bruges på kompetenceudvikling og efteruddannelse i kommunerne."* (Socialministeriet 2007a:3).

Et nogenlunde kvalificeret skøn over sammensætningen af uddannede pædagoger og ikke-faguddannede omsorgsmedhjælperer rundt om i landet skal man tilbage til 2000 – altså mens amterne var de geografiske enheder i forhold til sådanne oversigter – for at finde. Her udsendte Center for Ligebehandling af handicappede en undersøgelse, de havde lavet, hvoraf fremgår at: *"Pædagoger og omsorgsmedhjælperer er de to store personalegrupper i botilbud for psykisk udviklingshæmmede. Nedenstående oversigt over ikke-faguddannet personale viser derfor især noget om amternes forskellige brug af omsorgsmedhjælperer på botilbud for psykisk udviklingshæmmede."*

Ikke-faguddannet personale i botilbud for psykisk udviklingshæmmede (opgjort i %)

Oversigten viser et gennemsnit af personalesammensætningen på de botilbud, Centret har modtaget oplysninger om. I langt de fleste amter er der stor forskel på de enkelte botilbuds brug af ikke-faguddannet personale. Inden for det enkelte amt kan der være botilbud, hvor der udelukkende er ansat faguddannet personale, nogle med kun 20 % ikke-faguddannede og enkelte med omkring 50-60 % ikke-faguddannet.” (Center for Ligebehandling af handicappede, 2000).

Om der i dag er tale om lige så store variationer i sammensætningen af uddannede og ikke-fagligt uddannede lokalt og nationalt set vides ikke, men en opgørelse fra Københavns Kommune (også som følge af eftervirkningerne efter den 13. februar) peger på, at antallet af ikke-fagligt uddannede i denne kommune er øget lidt fra omkring 1/4 i år 2000 til omkring 1/3 i 2007 (Københavns Kommune 2007:9).

Der foreligger heller ikke umiddelbart præcis viden om, hvor mange omsorgsmedhjælpere, der arbejder inden for området. Der er i Danmark som nævnt i alt omkring 15.500 omsorgsmedhjælpere fordelt på 8.000 månedslønnede i fuld- eller deltidsstillinger og 7.500 på timeløn som vikaransatte⁶, men disse tal dækker også over omsorgsmedhjælpere ansat inden for psykiatriske tilbud til voksne og en række institutioner og dagtilbud til handicappede børn og unge.

⁶ Opgørelse (2007) fra Det Fælleskommunale Lønkontor citeret efter Olesen (2007).

Hvad angår målgruppen – voksne med varig psykisk eller fysisk funktionsnedsættelse i bo- og dagtilbud – foreligger der lidt mere præcis viden. Antallet af pladser til voksne udviklingshæmmede, fysisk handicappede og sindslidende i §108 botilbud lå i 2007 på landsplan på 10.216 'døgntilbud' og 628 'dagtilbud' (Statistikbanken 2009⁷), og antallet har ligget ret stabilt de seneste 5 år for døgntilbud, mens omfanget af dagtilbud har været svagt faldende (Danmarks Statistik: Den sociale resurseopgørelse).

§108 tilbud er den hyppigste, men ikke den eneste boformsmulighed, for mens denne boform er etableret i henhold til serviceloven, er der også et antal boliger for målgruppen, der etableres efter almenboliglovens §105.⁸ Fælles for boformerne er, at de med Servicelovens ikrafttræden i 1998 repræsenterer et radikalt skifte i forståelsen af 'bolig', idet institutionsbegrebet inden for voksenområdet ophævedes og boligen betragtes i dag i juridisk forstand som beboernes eget hjem.

Overgangen fra institution, hvor hjælp og støtte gives kollektivt, til hjem hvor støtte og hjælp gives individuelt uanset boform er et af de social- og velfærdspolitiske kurs-skifter, der har haft stor betydning for området og dermed for omsorgsmedhjælperne, for det ændrer vilkårene for det socialpædagogiske arbejde med nye forståelser af de fysiske rammer og 'indbyggerne' heri, og ikke uvæsentligt med nye vilkår for arbejdet: botilbuddet er både privat hjem og arbejdsplads.

Det er fra klient til borger, fra (total)institution til eget hjem, og i pædagogisk hen-seende et skifte fra 'vilkår' til 'tilbud'. Der foreligger udfordringer for den faglige kvali-tetssikring og pædagogiske udvikling af 'gode tilbud', som ikke med tyngde kan gen-nemføres uden konkret viden om dagligdagen og de faglige rutiner i bo- og dagtilbud-dene og det pædagogiske personales syn på 'god praksis' på tværs af de enkelte ste-der.

Jf. de førnævnte rapporter har det set noget problematisk ud med ophævelse af institutionsbegrebet i den pædagogiske praksis rundt omkring i botilbuddene gennem årene efter indførelsen af Serviceloven. Status er således i 2007 (Socialministeriet 2007:4), at botilbud ofte stadig omtales som institutioner, fordi det i praksis har været svært at ændre botilbuddenes karakter, og dermed den grundlæggende opfattelse af botilbud som institution.

Det er også i 2007 det spørges, om man overhovedet er moden til at bryde med insti-tutionstankegangen (Etikos 2007:30). Spørgsmålet afvises dog, fordi der nødvendigvis skal gøres op med institutionstankegangen (ibid.) qua institutionsbegrebets ophævelse og beboerens lovmæssigt forankrede ret til selvbestemmelse og privatliv. Ikke desto

⁷ Statistikbanken oplyser dog i en note, at "Tallene for 2007 anses for at være undervurderede, idet det – trods gentagne ryktere – ikke er lykkedes at få oplysninger fra enkelte kommuner og enkelt botilbud mv." En understregning af, at det er et område med mange 'mørketal', som også har voldt problemer ift. vores dataanalyse (se bilag 1).

⁸ For dagtilbuddenes vedkommende er den centrale paragraf i Lov om social service §103.

mindre en tankegang, man altså ikke oplever, der er gjort op med på dette tidspunkt. I praksis viser det manglende opgør sig ifølge Etikos rapport som 'tvangskollektivisering' af beboerne i det pædagogiske arbejde i botilbuddene (ibid.:31).

Ser man imidlertid på undersøgelsen her, er det overordnede indtryk af spørgeskemaet, at omsorgsmedhjælperne er medarbejdere, der i høj grad er tilfredse med deres arbejde og opgaverne her, og at de i deres bo- og dagtilbud løser deres opgaver i forhold til brugerne/beboerne på fagligt højt niveau. Det betyder bestemt ikke, at omsorgsmedhjælperne ikke ser plads til forbedring; men der er som helhed ikke stor utilfredshed at spore omkring egne arbejdsvilkår og arbejdsopgaver.

Det var til gengæld tendensen i 2004, hvor FOA på baggrund af en undersøgelse af det psykiske arbejdsmiljø for 27 tillidsvalgte omsorgsmedhjælpere konkluderer, at *"... overordnet set konstateres [det], at det psykiske arbejdsmiljø ikke er tilfredsstillende for faggruppen"* (FOA 2004:7). I sammenligning med gennemsnitlige belastninger på arbejdsmarkedet generelt er det særligt i form af tidspres, følelsesmæssige belastninger, manglende udviklings- og indflydelsesmuligheder, samarbejde/kommunikation med ledelsen/kolleger, alenearbejde mv., at FOA peger på problemer med det psykiske arbejdsmiljø for omsorgsmedhjælpere (ibid.). Men det tilføjes også, at *"Der er også positive forhold, der gør sig gældende. Omsorgsmedhjælperne i undersøgelsen oplever generelt, at arbejdsopgaverne er meningsfulde, og at deres arbejdsindsats er vigtig"* (ibid:7).

Oplevelsen af at den daglige indsats er meningsfuld og vigtig trods oplevede svære arbejdsvilkår kan være medvirkende til, at der her i undersøgelsen, hvis resultater følger nedenfor, overordnet giver sig et billede til kende af faglig stolthed, hvor indtrykket altså er, at omsorgsmedhjælperne er en gruppe af medarbejdere, der gør en stor ansvarsbevidst indsats. I det store og hele virker omsorgsmedhjælperne tilfredse med deres og deres bosteds/dagtilbuds indsats. Selvom mange, som nævnt ovenfor, tænker på at skifte job, er det også sådan, at når der spørges mere konkret til fremtidsforventninger, forestiller en stor del af omsorgsmedhjælperne (over to tredjedele) sig, at de fortsat arbejder inden for området eller uddanner sig inden for det pædagogiske område i et treårigt perspektiv. Et stort antal ser altså sig selv som en fagligt solid og stabil arbejdskraft inden for netop dette arbejdsområde.

Projektet *Socialpædagogik i bo- og dagtilbud for voksne udviklingshæmmede* er tilrettelagt som et bidrag til det pædagogiske og organisatoriske udviklingsarbejde på området. I kraft af de forskellige delprojekter er målet ikke kun at tilvejebringe konkret viden om de pædagogiske medarbejdergrupperes faglige profil og pædagogiske holdninger, men også at bidrage med pædagogiske input som inspiration i praksis. Men til vidensopbygning inden for et fagligt område med mange ubekendte faktorer hører

også det mere omstændelige arbejde med kortlægning, og det er en sådan med særligt fokus på omsorgsmedhjælpere på landsplan, der er dette delprojektets formål med omdrejningspunkt i spørgeskemaundersøgelsen.

3. Karakteristik af omsorgsmedhjælpernes arbejdsplads og beboere/brugere

Omsorgsmedhjælpernes arbejdsplads

Omsorgsmedhjælpernes arbejdspladser favner bredt – fra store botilbud med mange beboere og mange kolleger og til arbejde i private hjem – uden kolleger i den daglige arbejdssituation⁹.

Arbejdspladserne for omsorgsmedhjælperne i undersøgelsen er typisk døgntilbud, dvs. tilbud hvor brugerne/beboerne bor og overnatter (tabel 1A). To ud af tre omsorgsmedhjælpere arbejder på døgntilbud, og halvdelen af alle omsorgsmedhjælpere er ansat på døgntilbud med dagtilbud, dvs. tilbud hvor beboere/brugere opholder sig hele døgnet, alle ugens dage, hele året, kort sagt hvor beboere/brugernes hele liv udfolder sig, kun afbrudt af ture ud af huset og rejser.

Meget få omsorgsmedhjælpere har en arbejdsplads i et privat hjem, hvormed også kan udledes at få beboere/brugere bor alene, dvs. har en solistbolig. Men det er dog langt fra alle omsorgsmedhjælpere, som arbejder på store arbejdspladser. Næsten hver tredje omsorgsmedhjælper i undersøgelsen er beskæftiget i mindre bofællesskaber.

Tabel 1A. Arbejdssted	<i>Antal omsorgsmedhjælpere i % af alle</i>
Større døgntilbud med dagtilbud	51
Større døgntilbud uden dagtilbud	14
Mindre bofællesskab	32
Privat hjem (solistbolig)	4
Dagtilbud uden botilbud	5
Andet, 21 svar	6

I et forsøg på at få et overblik over, hvor de deltagende omsorgsmedhjælperes arbejdspladser er lokaliseret geografisk, er der spurgt til region. I bilag 2, tabel 1D vises den regionale fordeling, og i bilag 1 sammenlignes fordelingen med befolkningsforde-

⁹ Der gennemføres en række delundersøgelser hvor arbejdspladserne opdeles efter størrelse, idet det antages at størrelsen kan have betydning for arbejdsmiljøet og om arbejdspladserne rummer dagtilbud eller ej, da også dette forhold har betydning for omsorgsmedhjælpernes arbejde, idet indhold og målsætning er forskellig for indsatsen på de to områder. Der er på baggrund af disse overvejelser lavet følgende kategorisering af arbejdspladserne: større døgntilbud med og uden dagtilbud, mindre bofællesskaber og private hjem, der ofte betegnes som solistboliger i opførelser, og endelig dagtilbud uden døgntilbud.

lingen i regionerne, og der påvises at besvarelsene er repræsentative i forhold til befolkningsfordelingen i regionerne.

Arbejdspladserne er for ni ud af ti omsorgsmedhjælpere i bymiljøer, typisk i byer med færre end 20.000 indbyggere (tabel 1B og 1F). At der så udtalt er tale om arbejdspladser i bymiljøer kan bl.a. ses i sammenhæng med at kun 4 % af omsorgsmedhjælperne arbejder i solistboliger og mindst 2 ud af tre arbejder i større tilbud som typisk vil ligge i bymiljøer.

Hvem er beboerne/brugere?

Bevæger man sig indenfor på omsorgsmedhjælpernes arbejdspladser er de fleste omsorgsmedhjælpere beskæftiget med voksne udviklingshæmmede. Det fremgår af tabel 2 at næsten halvdelen, 48 % af omsorgsmedhjælperne er beskæftiget med denne gruppe af brugere/beboere. Den typiske gruppestørrelse af brugere eller beboere, som omsorgsmedhjælperen er tilknyttet, er 6 personer, men variationen er stor – fra 1 til 71 personer. Den midterste værdi er 9 personer, hvilket indikerer at de fleste omsorgsmedhjælpere, der arbejder med voksne udviklingshæmmede, arbejder med færre end 10 personer.

Tabel 2. Arbejdsstedets beboere og brugere	<i>Antal omsorgsmedhjælpere i % af alle</i>	<i>Antal beboere/brugere omsorgsmedhjælperen er tilknyttet</i>
Voksne med udviklingshæmning	48	M: 9 T: 6 Vb.: 1-71
Voksne fysisk handicappede	19	M: 7 T: 6 Vb.: 1-32
Voksne psykisk handicappede (f.eks. autister)	22	M: 6 T: 6 Vb.: 1-43
Voksne senhjerneskedede	6	M: 1 T: 1 Vb.: 1-9
Andre, da hvilke:	5	

M: Middeltal angiver den midterste værdi.

T: Typetal angiver den hyppigst forekomne værdi.

Vb.: variationsbredde angiver den mindste og den største værdi, der forekommer.

Mere end hver fjerde omsorgsmedhjælper, 22 %, arbejder med voksne, psykisk handicappede, f.eks. autister. Gruppen af psykisk handicappede kan være vanskelig at adskille fra gruppen af voksne udviklingshæmmede, da begavelsesniveauet er lavt for begge grupper. Det typiske antal psykisk handicappede som omsorgsmedhjælperne

arbejder med er som det fremgår af tabel 2 på 6 personer, og stedernes størrelse varierer fra 1 person til 43 personer.

Også i forhold til de fysisk handicappede, som 19 % af omsorgsmedhjælperne arbejder med, er kontaktgruppen typisk 6 personer, men varierer mindre end for gruppen af fysisk handicappede, idet variationsbredden kun er fra 1-32 fysisk handicappede.

De voksne senhjerneskedede udgør brugerne/beboerne for en forholdsvis lille del af omsorgsmedhjælperne. 6 % angiver at arbejde med denne gruppe. Mens omsorgsmedhjælperne typisk arbejder i forhold til en gruppe på 6 personer for de øvrige handicapgrupper, er omsorgsmedhjælperen typisk kun knyttet til én senhjerneskedet, og antyder at omsorgsmedhjælperen har en langt mere individuel kontakt til den senhjerneskedede. Dette forhold kan skyldes plejebehovet, en mere individuel boligform eller evt., kulturelle forhold forbundet med at brugerne/beboernes tidligere "normale" tilstand.

Vurdering af brugerne/beboerne

Brugerne, blev i det foregående afsnit karakteriseret ved hjælp af de diagnoser de har i form af udviklingshæmning, fysisk handicapet, psykisk handicapet og senhjerneskedet.

For at få et indtryk af brugernes/beboernes ressourcer er omsorgsmedhjælperne blevet bedt om at vurdere ressourcerne i forhold til verbal kommunikation, fysisk mobilitet og selvhjulpethed. Mens det sproglige og det fysiske område gælder mere afgrænsede funktioner gælder selvhjulpethed en mere kompleks vurdering af at kunne klare sig. Der er tale om subjektive vurderinger, hvor vurderingerne sker på en skala med 10 punkter, hvor 1. er det dårligste punkt og 10. er det bedste punkt på skalaen. Derved fås et indtryk af omsorgsmedhjælpernes generelle vurdering af ressourcer og pleje- og støttebehov blandt de beboere/brugere hun arbejder med. Forhold der har stor betydning for den måde som omsorgsmedhjælperne må gribe det daglige arbejde an på.

Halvdelen af omsorgsmedhjælperne placerer deres kryds i kategorierne 1, 2 og 3 (tabel 3A) og finder således, at beboernes/brugernes verbale kommunikation må betegnes som dårlig, mens 15 % af omsorgsmedhjælperne placerer deres kryds i kategorierne 8, 9 og 10, og finder at beboerne/brugernes verbale kommunikation må betegnes som god.

Tabel 3A.

Vurdering af beboernes/brugernes verbale kommunikation

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
Dårlig verbal kommunikation God verbal kommunikation

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Antal i %	23	14	13	14	7	4	9	7	5	3

Betydningen af at halvdelen af omsorgsmedhjælperne vurderer, at deres brugere og beboere har en dårlig verbal kommunikation, er en stor udfordring i det socialpædagogiske arbejde. Vi skal senere se at det indgår i overvejelserne, i hvordan man i bo- og dagtilbud kan leve op til selvbestemmelse og privatliv for brugerne/beboerne – herunder tolkning af ønsker og behov.

I et afsnit om vanskelige situationer berøres ligeledes beboerne/brugernes kommunikative færdigheder og dermed muligheder for at forklare sig i de konfliktsituationer, der kan opstå både i forhold til andre beboere og personale.

I forhold til den fysiske mobilitet er der flere omsorgsmedhjælpere, der vurderer mobiliteten som god, og færre der vurderer den som dårlig sammenlignet med vurderingen af de verbale ressourcer. Det fremgår af tabel 3B at 36 % af omsorgsmedhjælperne finder at beboernes/brugernes fysiske mobilitet er lav (kategorierne 1, 2 og 3), mens 26 % finder at beboernes/brugernes fysiske mobilitet må betegnes som god (8, 9 og 10).

Tabel 3B.

Vurdering af beboernes/brugernes fysiske mobilitet

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
Lav fysisk mobilitet Høj fysisk mobilitet

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Antal i %	12	14	10	9	10	8	10	15	7	4

Manglende fysisk mobilitet kan også spille en rolle i mulighederne for at sikre brugerne/beboerne så meget selvbestemmelse og privatliv som muligt. Mobiliteten spiller også en rolle i muligheden for inddragelse i både omsorgsrettede, fritidsrettede og praktiske aktiviteter, som bl.a. behandles i afsnit 5.

I forhold til vurdering af selvhjulpnehed er omsorgsmedhjælperne imidlertid mindre positiv i deres vurdering. Kun 6 % af omsorgsmedhjælperne finder ifølge tabel 3C, at brugerne/beboerne er meget selvhjulpne og 72 % af omsorgsmedhjælperne betragter brugerne/beboerne som kun lidt selvhjulpne.

Tabel 3C.

Vurdering af beboernes/brugernes selvhjulpnehed

(kunne klare gøremål selv, gå alene i byen, osv.)

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
 Lidt selvhjulpne Meget selvhjulpne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Antal i % N=297	43	19	10	5	8	4	5	3	3	0

Mens omsorgsmedhjælperne således ser verbale og fysiske ressourcer hos en del af brugerne/beboere er der kun en lille gruppe (6 %) som finder deres beboerne meget selvhjulpne. Mere end syv ud af ti omsorgsmedhjælpere finder at deres beboere kun er lidt selvhjulpne.

Selvhjulpnehed spiller en stor rolle for det liv beboerne/brugerne kommer til at leve i døgn- og dagtilbuddene. På et overordnet plan får det betydning for den grad af selvbestemmelse og privatliv, de kan opnå, og på det helt konkrete plan, f.eks. det valg af fritidsrettede aktiviteter, de tilbydes. Bliver det mere fritidspædagogiske aktiviteter som at læse højt, spil, synge eller mere passive aktiviteter som fjernsynskiggeri?

4. Portrætter af (FOA organiserede) omsorgsmedhjælpere på landsplan

Køn og aldersfordeling

Bag betegnelsen omsorgsmedhjælpere gemmer sig en række personer, hvis personlige data skal præsenteres i dette afsnit. Erhvervet er, som de mange job på det sociale område, domineret af kvinder¹⁰. Tabel 4 viser at mere end 8 ud af 10 omsorgsmedhjælpere er kvinder.

Tabel 4. Kønsfordeling	<i>Kvinder</i> Antal i %	<i>Mænd</i> Antal i %
Køn	86	14

Udover at omsorgsmedhjælperne typisk er kvinder er det en gruppe, hvor mange er midaldrende eller derover. Hele 47 % af de deltagende omsorgsmedhjælpere er over 50 år gamle og kun 10 % er under 35 år gamle. Selvom der er tale om ufaglært arbejde, er der ikke som i pædagogmedhjælpererhvervet en stor gruppe unge, der er beskæftiget i området, inden de påbegynder en uddannelse. Kun 3 % er under 26 år. I en undersøgelse blandt pædagogmedhjælpere, der arbejder i skolefritidsordninger var antallet af mandlige pædagogmedhjælpere 25 % og unge under 25 år udgjorde 26 %, mens gruppen over 50 år var på 21 %.

De mandlige omsorgsmedhjælpere er bedst repræsenteret i den yngste aldersgruppe, hvor de udgør 18 %, men også i den midaldrende gruppe udgør mænd 12 % og selv i den ældste aldersgruppe er der 10 % mænd (Tabel 5x).

Selvom både omsorgsmedhjælper og pædagogmedhjælper begge har med pasning og omsorg at gøre, er de mandlige omsorgsmedhjælpere ikke i samme grad på "besøg" inden de påbegynder anden uddannelse, men både en gruppe af midaldrende og mænd i den ældste gruppe arbejder i området. Det sidste forhold nuanceres når vi senere kigger på ansættelsesforholdets længe og forventninger til fremtiden.

¹⁰ Om repræsentativitet henvises til bilag 1.

Tabel 5X Aldersfordeling og køn	Antal mandlige omsorgsmedhjælpere i %	Antal kvindelige omsorgsmedhjælpere i %	Antal omsorgsmedhjælpere i alt i %
Under 45 år	5	25	30
Mellem 45 og 55 år	5	34	39
Over 55 år	3	28	31

Civilstand

Når næsten halvdelen af omsorgsmedhjælperne i undersøgelsen er midaldrende er det næppe overraskende at omsorgsmedhjælperne oftest er gift eller samboende, hvilket afsløres af tabel 6. Tabellen viser at næsten tre ud af fire omsorgsmedhjælpere lever i parforhold og kun 1 % af omsorgsmedhjælperne bor sammen med en forælder.

Det store antal omsorgsmedhjælpere, der er gift eller samboende, giver naturligt en række familiemæssige forpligtelser. På de næste sider vil vi se, at jobbet for de fleste omsorgsmedhjælpere er forbundet med skiftende arbejdstider, eller hvis man har fast arbejdstid, da fast nattevagt eller aftenarbejde. 60 % arbejder på nedsat tid, men de fleste er dog tilfredse hermed. Alligevel er ønske om bedre arbejdstid en af de grunde, som vi senere skal høre om kan få omsorgsmedhjælperne til at overveje jobskifte.

Kun 5 % af omsorgsmedhjælperne har anden etnisk baggrund end dansk, så det vil være yderst sjældent, at man som bruger eller beboer på de forskellige bo- og beskæftigelsestilbud vil møde en omsorgsmedhjælper af anden etnisk herkomst (tabel 7).

Tabel 6. Civilstand <i>N=373</i>	Antal i %
Gift eller samboende	72
Bor sammen med forælder	1
Bor alene, men har fast kæreste	9
Enlig (evt. bofællesskab)	19

Knap tre ud af 4 omsorgsmedhjælpere lever i faste parforhold, og kun 1 % bor sammen med forældrene.

Tabel 7. Etnisk baggrund <i>N=373</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ønsker ikke at svare</i> Antal i %
Har du anden etnisk baggrund end dansk?	5	95	0

Længde af ansættelsesforhold

I karakteristikken af omsorgsmedhjælperne er vi nået til at se på deres nuværende arbejdssituation. I deres svar på hvor længe de har arbejdet i nuværende ansættelse fortæller halvdelen at de har mindst 5 års ansættelse i nuværende stilling. Man kan groft set opdele omsorgsmedhjælperne i 4 næsten lige store grupper, der har været ansat henholdsvis 0-2 år, 2-5 år, 5-10 år og mere end 10 år.

Den yngste aldersgruppe på under 45 år dominerer, ikke overraskende, svagt inden for gruppen af omsorgsmedhjælpere der har under 2 års ansættelse, og det samme gælder i næste gruppe, hvor ansættelsesforholdet har været fra 2 til 5 år. De midaldrende, hvis alder ligger mellem 45 og 55 år dominerer blandt gruppen, der har 5 til 10 års erfaring, men de ældste omsorgsmedhjælpere, dvs. dem over 55 år kun dominerer blandt den gruppe, som har mindst 20 års ansættelse i jobbet.

De midaldrende omsorgsmedhjælpere er dog også godt repræsenteret blandt dem, der har mindst 20 års ansættelse, idet næsten 40 % af dem, der har det længste ansættelsesforhold på mindst 20 år aldersmæssigt er mellem 45 og 55 år.

Arbejdstid

Selvom omsorgsmedhjælperne typisk arbejder på fuld tid (se tabel 12) er godt 60 % på mindre end fuld tid, således har 46 % mellem 28 og 36 timers ansættelse. Omsorgsmedhjælpere under 45 år dominerer i forhold til de øvrige aldersgrupper blandt dem med det laveste timetal og mest på bekostning af de midaldrende, som til gengæld dominerer blandt dem på fuld tid. De ældste dominerer svagt i forhold til timetal mellem 20-31 timer.

Tabel 11. Længde af nuværende ansættelse	Antal omsorgsmedhjælpere i %
Under 6 måneder	5
Fra 6 måneder til under 1 år	6
Fra 1 år til under 2 år	12
Fra 2 år til under 3 år	6
Fra 3 år til under 5 år	21
Fra 5 år til under 10 år	24
Fra 10 år til under år 20 år	20
Fra 20 år og opefter	6

Af tabellen fremgår at 50 % af omsorgsmedhjælperne har mindst 5 års ansættelse i nuværende stilling. 11 % har under et års ansættelse i nuværende stilling.

Tabel 12. Ugentlig arbejdstid	Antal i %
Op til 19 timer	5
Mellem 20 og 27 timer	10
Mellem 28 og 31 timer	23
Mellem 32 og 36 timer	23
37 timer eller mere (fuld tid)	39

Tabellen viser at 2 ud af 5 omsorgsmedhjælper arbejder på fuld tid (39 %), og lidt flere (46 %) arbejder mellem 28 og 36 timer om ugen.

Ønske om ændring af arbejdstid

Med over 60 % af omsorgsmedhjælperne som arbejder på nedsat tid kunne man forvente, at en del af dem der ikke arbejder på fuld tid kunne ønske at komme til at arbejde nogle flere timer end de gør på nuværende tidspunkt. Sådan forholder det sig da også. Af de 14 % der ikke er tilfreds med nuværende timetal (se tabel 13), ønsker noget over halvdelen, 59 %, flere timer.

Mens tilfredsheden er lige udbredt inden for de tre aldersgrupper, er det især blandt den ældste gruppe, dvs. dem over 55 år, at der svares nej til tilfredshed med timetal, mens der er færrest utilfredse i gruppen af midaldrende omsorgsmedhjælpere. De yngste omsorgsmedhjælpere, der er utilfredse, ønsker oftest flere timer, mens de ældste omsorgsmedhjælpere oftest ønsker færre timer.

Varieret arbejdstid

Arbejdet som omsorgsmedhjælper er for de fleste omsorgsmedhjælpere forbundet med varierende arbejdstid. Næsten tre ud af fire omsorgsmedhjælpere svarer ja til at de har skiftende arbejdstider (tabel 14). Fast arbejdstid betyder imidlertid ikke nødvendigvis arbejde inden for normal arbejdstid. Halvdelen af de omsorgsmedhjælpere, der har fast arbejdstid, har det i forbindelse med arbejde som fast nattevagt eller fast aftenvagt, hvor nattevagt er langt mere udbredt blandt dem med fast arbejdstid (tabel 14A). Det er endvidere karakteristisk, at det især er på de store døgntilbud, at der forekommer fast arbejde som nattevagt.

Tabel 13. Tilfredshed med nuværende timetal	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %
Tilfreds med dit nuværende timetal	84	14	2

I tabellen ses at langt den største del af omsorgsmedhjælperne er tilfredse med det nuværende timetal.

Tabel 13A. Ønske hos omsorgsmedhjælpere der siger 'nej' til tilfredshed med nuværende timetal	<i>Flere timer</i> Antal i %	<i>Færre timer</i> Antal i %
Ønske om at arbejde	59	41

Af tabellen fremgår at blandt de 65 personer der ikke er tilfredse med nuværende timetal er der en lidt større gruppe der ønsker flere timer (59 %) end færre timer (41 %).

Tabel 14. Varierende arbejdstid	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har varierende arbejdstid	73	27

Næsten 3 ud af fire omsorgsmedhjælpere (73 %) har varierende arbejdstid

Tabel 14A. Fast aften eller nattevagt (hvis man har fast arbejdstid)	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ja</i> Antal i % af alle
Arbejder fast som aftenvagt	14	86	5
Arbejder fast som nattevagt	37	63	18

Tabellen viser at 37 % af dem, der har fast arbejdstid, arbejder som fast nattevagt. 14 % af dem med fast arbejdstid, arbejder fast som aftenvagt.

Tabel 14B. Hvordan arbejdstiden varierer for de omsorgsmedhjælpere der angiver at de har varierende arbejdstid	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ja</i> Antal i % af alle
Variere din arbejdstid i løbet af ugen	83	17	62
Variere din arbejdstid fra uge til uge <i>N=223</i>	79	21	47
Variere din arbejdstid fra måned til måned <i>N=190</i>	48	52	24

Tabellen viser at blandt de omsorgsmedhjælpere, der angiver varieret arbejdstid, er de fleste (83 %) berørt af variationer i løbet af ugen eller fra uge til uge (79 %). Halvdelen er dog også berørt af variationer fra måned til måned.

Tabel 14C. Flere arbejdsintervaller blandt de omsorgsmedhjælpere der angiver at de har varierende arbejdstid	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ja</i> Antal i % af alle
Forekommer det at du har mere end et arbejdsinterval om dagen (dvs. møder på arbejde mere end én gang på samme arbejdsdag)	18	82	15

En mindre del af omsorgsmedhjælperne (18 %) har mere end ét arbejdsinterval om dagen.

Tabel 14D. Om aften eller natarbejde forekommer blandt de omsorgsmedhjælpere der angiver at de har varierende arbejdstid	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ja</i> Antal i % af alle
Om aftenarbejde forekommer	88	12	61
Om natarbejde forekommer	41	59	25

Aftenarbejde forekommer blandt næsten 9 ud af 10 omsorgsmedhjælpere (88 %), der angiver at de har varierende arbejdstider. For under halvdelen forekommer natarbejde.

Uddannelse og erfaringer blandt omsorgsmedhjælperne.

Selvom omsorgsmedhjælper er et job, der ikke kræver en pædagogisk uddannelse, har mange omsorgsmedhjælpere forskellige uddannelser og erfaringer fra området. Således har 17 % egentlige pædagogiske uddannelser. Pædagogiske uddannelser er mest udbredt i gruppen af 45-55-årige omsorgsmedhjælpere.

Den mest udbredte pædagogiske uddannelse er som vist i tabel 28A, den pædagogiske grunduddannelse. (PGU), som 11 % af omsorgsmedhjælperne har. Der er en lille overvægt af PGU uddannede blandt de 45-55-årige omsorgsmedhjælpere. Også blandt dem med anden pædagogisk uddannelse er de 45-55-årige de hyppigst repræsenteret, mens den ældste gruppe er underrepræsenteret.

Tabel 28. Pædagogisk uddannelse	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du en pædagogisk uddannelse?	17	83

Blandt omsorgsmedhjælperne er der 17 % (62 personer) som har en pædagogisk uddannelse

Tabel 28A. Hvis ja til pædagogisk uddannelse, da hvilken	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Uddannet pædagog/socialpædagog	6	2
Pædagogisk grunduddannelse (PGU)	43	11
Læreruddannelse	2	1
Cand.pæd., master eller lign. uddannelse	0	0
Anden pædagogik uddannelse	32	8

Tabellen viser at 11 % af deltagerne har taget den pædagogiske grunduddannelse, mens 2 % har en pædagog- eller socialpædagoguddannelse.

Andre uddannelser blandt omsorgsmedhjælperne

Når man møder en omsorgsmedhjælper vil hun oftest have en uddannelse. 17 % har en pædagogisk uddannelse og næsten 6 ud af 10 omsorgsmedhjælpere fortæller, at de har en ikke-pædagogisk uddannelse. Uddannelserne er jævnt fordelt over aldersgrupperne blandt omsorgsmedhjælperne. De hyppigst forekommende ikke-pædagogiske uddannelser blandt omsorgsmedhjælperne er uddannelser inden for handels-, kontor- og håndværksuddannelser. Og de andre uddannelser opleves at kunne bruges af mange omsorgsmedhjælpere – over 60 % siger ja til at den kan bruges og holdningen er lige udbredt i alle aldersgrupper blandt omsorgsmedhjælperne.

Tabel 29. Anden uddannelse end en pædagogisk uddannelse	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du anden uddannelse end en pædagogisk uddannelse	59	41

Af tabellen fremgår at 59 % (209 personer svarer 'ja') har en anden uddannelse end en pædagogisk uddannelse

Tabel 29A. Hvis ja til anden uddannelse, da hvilken	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Lang videregående uddannelse (eks. universitetsuddannelse) <i>N=56</i>	6	2
Mellemlang videregående uddannelse (eks. sygeplejerske eller lærer) <i>N=59</i>	12	3
Handels-/kontor-/service-/håndværkeruddannelse o.l. <i>N=140</i>	106	28
Social- og Sundhedsassistent (SoSu) <i>N=62</i>	16	4
Anden uddannelse: 115 svar	104	28

Af tabellen fremgår at 28 % af omsorgsmedhjælperne har en handels-, kontor, service eller håndværkeruddannelse. Samme antal angiver at have en anden uddannelse.

Tabel 29B. Hvis ja til anden uddannelse, om uddannelsen kan bruges i det pædagogiske arbejde <i>N=226</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %
Mener du at din anden uddannelse kan bruges af dig i det pædagogiske arbejde	61	31	8

Næsten to ud af tre angiver at den anden uddannelse kan bruges i det pædagogiske arbejde

En lille del af omsorgsmedhjælperne, i alt 6 %, er under uddannelse:

Tabel 30. Under uddannelse	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Jeg er under uddannelse	23	6

Tabel 30A. Hvis 'ja' til under uddannelse, da hvilken type uddannelse	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Pædagogisk uddannelse	17	5
Mellemlang videregående uddannelse (eks. sygeplejerske, lærer)	3	1
Lang videregående uddannelse (eks. universitetsuddannelse)	3	1
Handels-/kontor-/serviceuddannelse	2	1
Håndværkeruddannelse	2	1
Anden uddannelse	6	2

Af tabellen fremgår at 5 % af deltagerne er i gang med en pædagogisk uddannelse.

Efteruddannelse

Hovedparten af omsorgsmedhjælperne har taget efteruddannelse på det pædagogiske område. Det gælder 7 ud af 10 omsorgsmedhjælpere – og kurserne forekommer lidt oftere blandt de 45-55-årige end blandt de to andre aldersgrupper. Næsten alle har fået eksterne kurser (se tabel 31A). Ud over uddannelse har rigtig mange arbejds erfaringer inden nuværende job. Det gælder hele 86 % af omsorgsmedhjælperne. Kun 12 % af omsorgsmedhjælperne har under 3 års arbejds erfaring og over 40 % har mere end 10 års erfaring inden for området.

Tabel 31. Kurser/efteruddannelse inden for det pædagogiske område	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du deltaget i kurser/efteruddannelse inden for det pædagogiske område?	70	30

70 % af deltagerne har deltaget i kurser/efteruddannelse inden for det pædagogiske område

Tabel 31A. Hvis 'ja' til kurser/efteruddannelse på det pædagogiske område, da hvilke	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Eksterne kurser:		
3-ugers AMU-kursus	58	15
Andet/andre AMU-kurser	80	21
Andre eksterne pædagogiske kurser	98	26
Længerevarende efter-/videreuddannelse (f.eks. Diplom eller Master)	4	1
Interne kurser:		
Faglige kurser	171	45
Organisatorisk/samarbejde/arbejds miljø eller lignende kursus	116	31
Andre interne kurser	76	20

Mellem 15 % og 21 % af omsorgsmedhjælperne har fået AMU-kurser. Hver fjerde omsorgsmedhjælper har fået andre eksterne kurser, mens 1 % har fået efteruddannelse på diplom eller masterniveau. I forhold til interne kurser har knap halvdelen af omsorgsmedhjælperne fået faglige kurser. Hver tredje har deltaget i mere organisatoriske kurser og 20 % har fået andre kurser.

Tabel 31B 1A. Antal eksterne kurser på det pædagogiske område inden for det seneste år	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
1 kursus	36	10
2 kurser	14	4
3 kurser	2	1
6 kurser	1	0
8 kurser	2	1

10 % af alle omsorgsmedhjælpere har fået et eksternt kursus inden for det seneste år. 4 % har fået 2 kurser, mens kun 5 personer har fået mere end 2 kurser

Tabel 31B 1B. Antal timers ekstern kursus på det pædagogiske område inden for det seneste år <i>N=39</i>	<i>Fordeling i % af alle der har angivet samlet antal timer</i>
Til og med 8 timer	15
Mere end 8 timer til og med 24 timer	36
Mere end 24 timer til og med 40 timer	23
Mere end 40 timer	26

Tabel 31B 2A. Antal interne kurser på det pædagogiske område inden for det seneste år	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
1 kursus	43	11
2 kurser	21	6
3 kurser	13	3
4 kurser	3	1
Fra 5 kurser til og med 14 kurser	6	2
Mere end 15 kurser	4	1

20 % af omsorgsmedhjælperne har fået mellem 1 og 3 interne pædagogiske kurser inden for det seneste år, mens 3 % har fået mere end 3 kurser.

Tabel 31B 2B. Antal timers intern kursus på det pædagogiske område inden for det seneste år <i>N=80</i>	<i>Fordeling i % af alle der har angivet samlet antal timer</i>
Til og med 8 timer	23
Mere end 8 timer til og med 24 timer	56
Mere end 24 timer til og med 40 timer	13
Mere end 40 timer	9

Tabel 32. Arbejdserfaringer inden nuværende job? <i>N=359</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du haft andre arbejdserfaringer/job efter afsluttet skole/uddannelse, som ligger før nuværende job?	86	14

86 % af omsorgsmedhjælperne har arbejdserfaringer inden nuværende job.

Tabel 32A. Hvis 'ja' til arbejdserfaringer, er det erfaringer fra det pædagogiske/omsorgsmæssige område?	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Har du arbejdserfaringer som omsorgsmedhjælper, pædagog, mv. i forhold til voksne med udviklingshæmning og/eller fysisk handicappede	170	45
Har du arbejdserfaringer fra ældreplejen	146	39
Har du arbejdserfaringer fra sfo/fritidshjem	55	16
Har du arbejdserfaringer fra daginstitution (vuggestue, børnehave eller lign.)	115	31
Andre erfaringer: da hvilke? 129 ja-svar	142	38

Tabellen viser at op mod halvdelen (45 %) af omsorgsmedhjælperne har tidligere arbejdserfaringer inden for området. 39 % har arbejdserfaringer inden for ældreplejen og 31 % har arbejdserfaringer inden for dagtilbudsområdet.

Tabel 33. Samlet længde af ansættelse inden for området voksne udviklingshæmmede og/eller fysisk handicappede (antal år) <i>N=341</i>	Antal i %
Under 3 år	12
Fra 3 år til under 5 år	17
Fra 5 år til under 10 år	28
Fra 10 år til under 15 år	21
Fra 15 år til under år 20 år	10
Fra 20 år og opefter	12

Af tabellen fremgår at 43 % af omsorgsmedhjælperne har mindst 10 års arbejdserfaring inden for området. 12 % har under et års erfaring og andre 12 % har mere end tyve års erfaring.

5. De daglige arbejdsopgaver i bo- og dagtilbud

I undersøgelsen er omsorgsmedhjælperne blevet spurgt om forskellige forhold omkring dagligdagen i bo- og dagtilbud. Det drejer sig om medansvar for planlægning, de daglige arbejdsopgaver med beboerne/brugerne såvel som vanskeligheder forbundet med arbejdet.

Det står særligt fremtrædende, at omsorgsmedhjælperne oplever, at de har meget medansvar for planlægning af den daglige omsorg, som de også i høj grad, især når det gælder den nære daglige omsorg, arbejder med i den pædagogiske praksis med beboeren/brugeren. Undersøgelsen viser, at omsorgsmedhjælperne desuden er meget involveret i 'praktiske og samværsrelaterede hverdagsopgaver' med beboerne/brugerne.

En oplevelse af omsorgsopgaven som 'vanskelig' er del af omsorgsmedhjælpernes hverdag – både hvad angår den nære daglige omsorg og i forhold til beboernes mulighed for at sige til og fra. Nogle af vanskelighederne i jobbet er forbundet med vanskelig viden om/fra beboerne. Her er det særligt bemærkelsesværdigt, at mange oplever at de ikke bliver taget alvorligt, når de søger hjælp hos deres ledelse.

Selvom billedet af omsorgsmedhjælperen 'i clinch' med vanskelige beboere, krævende pårørende, fysiske voldsomme episoder etc. ikke er så udpræget, som man kunne tro, viser undersøgelsen, at blandt andet etiske dilemmaer er en nærværende del af omsorgsmedhjælpernes dagligdag. Det er også værd at bemærke sig, at en hel del omsorgsmedhjælperne ikke føler, deres indsats er tilstrækkelig hvad angår individuelle hensyn til den enkelte beboer/bruger sammen med oplevelse af manglende tid i hverdagen.

Den oftest forekommende vanskelige situation ifølge undersøgelsen, er konflikter eller optræk til konflikter mellem beboere/brugere, som kræver omsorgsmedhjælpernes indgriben. Samlet set, på baggrund af de spørgsmål som kapitlet inddrager, kan man nok hertil tilføje kommunikationsmæssige problematikker, som en tilbagevendende vanskelig del af arbejdet.

Medansvar og planlægning

I tabel 15 forholder omsorgsmedhjælperne sig til deres medansvar for planlægning i forhold til brugerne/beboerne på en række områder fra den daglige omsorg til beboernes selvbestemmelsesret. De samlede svarmønstre på spørgsmålene om oplevelse af medansvar i planlægning af den pædagogiske indsats tyder ikke på, at omsorgsmedhjælperne oplever manglende mulighed for at drøfte indsatsen og gøre deres indflydelse gældende. Andelen af omsorgsmedhjælperne der svarer, at de 'i ringe grad' eller 'slet ikke' har medansvar for planlægningen er, som tabellen viser, relativt lav.

Således svarer 6 ud af 10 (mindst 68 %) af omsorgsmedhjælperne samlet set, at de 'i nogen grad' eller 'i høj grad' har medansvar for planlægning af det pædagogiske arbejde vedrørende daglig omsorg, kommunikation på beboerens betingelser, stimulering/udfordringer efter beboerens ønske/behov, beboerens muligheder for at træffe egne beslutninger og daglig beskæftigelse:

 Tabel 15. Omfang af medansvar for planlægning i forhold til beboere/brugere	<i>I høj grad</i> Antal i %	<i>I nogen grad</i> Antal i %	<i>I ringe grad</i> Antal i %	<i>Slet ikke</i> Antal i %	<i>Har ikke denne mulighed</i> Antal i %
I forhold til den daglige omsorg	63	23	6	3	5
I forhold til beboernes mulighed for kommunikation på egne betingelser	41	38	12	4	6
I forhold til beboernes mulighed for stimulering/udfordringer efter egne ønsker/behov	35	39	14	5	7
I forhold til beboernes mulighed for at træffe egne beslutninger	33	39	14	5	9
I forhold til den daglige beskæftigelse	31	37	14	11	8

Går man nærmere ind og udspecificerer svarene til de enkelte spørgsmål, først hvad angår den daglige omsorg, oplever 63 % af omsorgsmedhjælperne, at de har høj grad af medansvar i forhold til planlægningen. Det kan være planlægningen af det nære arbejde omkring beboernes behov for hjælp, støtte og medmenneskelig kontakt. Herunder angiver tilmed 23 %, altså knap en fjerdedel, at de 'i nogen grad' har medansvar. Altså, oplever tilsammen mere end otte ud af ti (86 %) medansvar.

Det betyder også, at 14 % – det vil sige hver syvende omsorgsmedhjælper, i ringe grad eller slet ikke har medansvar for planlægningen af omsorgsopgaven, som må siges at være en væsentlig del af omsorgsmedhjælperens praktiske arbejde.

Til spørgsmål om medansvar for planlægning af beboerens/brugerens mulighed for kommunikation på egne betingelser, mulighed for stimulering/udfordringer og mulighed for at træffe egne beslutninger svarer godt en tredjedel omsorgsmedhjælperne (fordelt med henholdsvis 41 %, 35 % og 33 %), at de i høj grad, og godt en tredjedel (fordelt med henholdsvis 38 %, 39 % og 39 %) at de i nogen grad, har medansvar. Til disse tre spørgsmål kan tilføjes, at de fra et pædagogisk perspektiv, vedrører omstændigheder ved beboernes/brugernes liv, der har med udvikling at gøre, hvorfor de kan være relateret til beboernes/brugernes handleplaner, hvor planlægningen formentligt (også) foregår i andre mødesammenhænge (udvalg, kontaktpædagogmøder mv.) end de almindelige planlægningssammenhænge (daglige og ugentlige møder). Hermed er

det forståeligt, at medansvar i planlægningen kan være mindre for omsorgsmedhjælperne, når det angår kommunikation, udfordringer og beslutninger om eget liv, end når det drejer sig om planlægning af den daglige omsorg.

Det er bemærkelsesværdigt, at 33 % (altså en tredjedel) af omsorgsmedhjælperne angiver, at de kun i ringe grad eller slet ikke har medansvar for planlægning af den daglige beskæftigelse. Det vil sige, hvad de skal være sammen med beboerne/brugerne om i hverdagen. Men som tabel 16 viser (se nedenfor), er der meget aktivitet i botilbud, som så at sige naturligt 'giver sig selv' (omsorgsrelateret samvær og samvær omkring dagligt tilbagevendende praktiske opgaver, som omsorgsmedhjælperne er meget involveret i) med beboerne, der kan være indkørt som 'selvkørende' rutiner, og velfungerende måder at udvirke det pædagogiske arbejde sammen med beboerne, som således ikke længere planlægges systematisk. Her kan en del af forklaringen altså ligge ved, at hver tredje angiver, at de ikke har medansvar i planlægningsprocessen.

En særkørsel viser, at der er stor forskel på medansvar for planlægning i henholdsvis mindre bofællesskaber/private hjem og større døgntilbud med eller uden dagtilbud. 82 % af omsorgsmedhjælperne i mindre botilbud har høj grad eller nogen grad af medansvar, når det gælder planlægning af arbejdet med beboernes egen beslutningsmuligheder. De større steder har 66 % høj grad eller nogen grad af medansvar på dette punkt.

Tilsvarende tal gælder for omsorgsmedhjælpernes medansvar for planlægning i forhold til den daglige beskæftigelse med henholdsvis 83 % de mindre steder og 65 % de større steder.

Deltagelse i aktiviteter og opgaver omkring beboeren/brugeren i den pædagogiske praksis

Et er medansvar for planlægning af de daglige opgaver og udviklingsforløb med den enkelte beboer og bruger, noget andet er, hvad der konkret foregår af små og store gøremål i dagligdagen på bostedet eller dagtilbuddet.

Tabel 16 er en opstilling af 24 aktivitetstyper inden for henholdsvis omsorgsrettede, fritidsrettede og praktiske aktiviteter, som samlet giver et billede af, hvilke opgaver og aktivitetstyper, der er del af omsorgsmedhjælpernes arbejdsområde.

Det er gennemgående, at omsorgsmedhjælperne har stor andel i det direkte omsorgsrettede arbejde, dagligdags aktiviteter som tv-kiggeri og gåture, og i de praktisk orienterede aktiviteter – altså samvær med beboerne/brugerne som naturligt er en del af hverdagen i et bo- og dagtilbud.

Tabel 16. Omfang af deltagelse i følgende aktiviteter og opgaver	<i>Flere gange om dagen</i> Antal i %	<i>Ca. én gang om dagen</i> Antal i %	<i>Nogle gange om ugen</i> Antal i %	<i>Mindre end én gang om ugen</i> Antal i %	<i>Aldrig</i> Antal i %	<i>Har ikke mulighed for denne aktivitet</i> Antal i %
Omsorgsrettede aktiviteter:						
Omsorg som toiletbesøg, bleskift ol.	64	8	11	5	11	2
Hjælp til af- og påklædning	56	16	10	7	8	3
Omsorg ifm. bad og personhygiejne	49	24	13	5	6	4
Lægge beboere til at sove/vækker dem	44	30	12	4	7	3
Ordner beboernes tøj og lejlighed	41	25	20	6	4	4
Fritidsrettede aktiviteter:						
Udeaktiviteter, gåture, køreture o.l.	13	18	33	18	10	9
Ser TV sammen med beboerne	13	22	36	13	8	7
Læser højt for beboerne	5	9	24	28	24	10
Spiller spil med beboerne (kort, memory, o.l.)	4	7	22	23	27	17
Musik, fællessang	5	8	23	31	19	13
Rytmik, bevægelse, gymnastik, lege	5	7	21	24	29	15
Tegning, maling	2	3	11	28	39	17
Andre aktiviteter, f.eks. sy, arbejde med perler, træ o.l.	3	3	10	23	41	21
Rejser med overnatning	1	0	0	46	37	17
Biograf, teater og lign.	0	0	3	42	35	19
Praktiske aktiviteter:						
Opvask	46	23	17	4	7	4
Borddækning/afrydning	45	24	16	5	6	5
Oprydning i fællesarealer	38	25	18	7	6	5
Rengøring	28	20	23	10	14	6
Madlavning	26	25	17	9	14	10
Administrative opgaver	14	16	25	17	19	9
Køber ind for beboerne	6	10	33	25	14	12
Reparationer	5	2	17	32	35	10
Personalemøder og lign.	2	3	19	64	7	6

Hvad angår de omsorgsrettede aktiviteter, ved vi fra tabel 15 (se ovenfor), at 86 % af omsorgsmedhjælperne har medansvar for at planlægge den daglige omsorgsopgave omkring beboerne/brugerne. Ser man på tabel 16, har mindst to tredjedele, og typisk mere end syv ud af ti (mere end 70 %) af omsorgsmedhjælperne omsorgsrelaterede aktiviteter, defineret som toilethjælp/bleskift, af- og påklædning, bad/personlig hygiejne, lægge til at sove/vække, ordne lejlighed/tøj, som arbejdsopgave en eller flere gange dagligt. Der ser altså ud til at være overensstemmelse mellem medansvar/inddragelse i den pædagogiske planlægningsopgave og deltagelse i arbejdsopgaven i hverdagen.

Dette kan ses som en sikring i forhold til omsorgssvigt, som det sås i 'sagerne' i starten af 2007, hvor der kan have været tale om manglende indsigt i de socialpædagogiske aspekter af den nære daglige omsorg i samspil med beboerne¹¹.

Udspecificeret varetager mere end 70 % af omsorgsmedhjælperne dagligt (en eller flere gange om dagen) omsorgsopgaver, der vedrører den direkte omsorg: toilet, ble, af- og påklædning, bad/hygiejne, lægge til at sove/vække, og to tredjedele af omsorgsmedhjælperne (66 %) arbejder med at ordne tøj og lejlighed dagligt (en eller flere gange om dagen)¹².

Ser man på de fritidsrettede aktiviteter, viser det sig, at 'almindelige hverdagsaktiviteter' som udeaktiviteter (gå og køreture) og at se tv med beboerne/brugerne, forekommer som arbejdsopgave hyppigst (flere gange om dagen til nogle gange om ugen) for mere end 60 % (altså knap to tredjedele) af omsorgsmedhjælperne; mens mere 'fritidspædagogiske aktiviteter' (læse højt, spille spil, musik/fællessang, tegning/maling, leg/rytmik mv.) forekommer som arbejdsopgaver ugentligt for godt og vel en tredjedel af omsorgsmedhjælperne (fordelt med henholdsvis 38 %, 38 %, 36 % og 33 %).

Tegning/maling, sy/perler, træarbejde mv. forekommer sjældnere, nemlig for 16 % som ugentlig aktivitet (mindre end en gang ugentligt for gennemsnitligt 26 %). Aktiviteter som rejser med overnatning og biograf/teaterture er selvsagt sjældnere forekommende. Tabellen viser, at der er 54 % af omsorgsmedhjælperne, der aldrig deltager heri/ikke har den mulighed. Knap halvdelen af omsorgsmedhjælperne deltager således i den slags større, men naturligvis sjældnere forekommende begivenheder i beboernes/brugernes liv (46 % i rejser med overnatning, 45 % i biografure, teater og lign.).

¹¹ En del af kritikken gik på, at det for en stor dels vedkommende var uuddannet personale der var del af problemet med omsorgssvigt (Gjertsen 2008a og 2008b).

¹² Jf. tabel 1B (se bilag 2) arbejder 5 % af omsorgsmedhjælperne kun i dagtilbud, hvorfor de kan have mindre eller ingen andel i arbejdsopgaver og planlægning heraf relateret til den nære personlige omsorg såsom bad og sengelægning/vækning mv., som er særligt knyttet til hjemmelivet i botilbud.

Den sidste runde af spørgsmål i tabel 16 vedrører praktiske aktiviteter i bo- og dagtilbud. Her er medtaget både praktiske opgaver, der må formodes at foregå i grader af samspil med beboerne/brugerne og opgaver, som er medarbejdernes alene.

Praktiske opgaver, der må formodes i et større eller mindre omfang at foregå i samspil med beboere/brugere er borddækning/afrydning og opvask. Disse aktiviteter forekommer dagligt som arbejdsopgave for knap 70 % af omsorgsmedhjælperne, og ca. halvdelen af omsorgsmedhjælperne arbejder med oprydning, rengøring og madlavning mindst dagligt (63 %, 48 % og 51 %). Aktiviteter, der også i et vist omfang inddrager beboerne/brugerne.

Opgaver, der ikke foregår i samspil med beboerne/brugerne (administrative opgaver og indkøb for beboerne) forekommer for ca. halvdelen af omsorgsmedhjælperne på mindst ugentlig basis. Det ses således også af tabellen, at mere end en fjerdedel (28 % og 26 %) af omsorgsmedhjælperne aldrig har den slags opgaver, hvoraf man kan tolke, at omsorgsmedhjælpernes tid prioriteres til samvær med beboerne, snarere end til opgaver, som har organisatoriske aspekter. Reparationer, som i det små må formodes i en vis udstrækning at være en almindelig del af dagligdagen med beboeren/brugeren i hjemmet/dagtilbuddet, forekommer af og til for godt halvdelen (55 %) af omsorgsmedhjælperne.

En ud af ti (11 %) omsorgsmedhjælper angiver, at de ikke deltager eller har mulighed for at deltage i personalemøder og lignende. Det kan ses i overensstemmelse med tabel 15 ovenfor, hvor det viste sig, at en del 'i ringe grad' eller 'slet ikke' har medansvar for planlægning af de forskellige opgaver omkring brugernes behov for omsorg (14 %), kommunikation på egne betingelser (22 %), stimulering/udfordringer (26 %), selvbestemmelse (28 %) og beskæftigelse (33 %).

Omsorgsmedhjælpernes oplevelse af omsorgsopgaven som vanskelig

Sammen med listen over gøremål i dagligdagen indeholder spørgeskemaet også et spørgsmål om, hvorvidt tre typer omsorgsopgaver opleves som vanskelige.

Her må man være særligt opmærksom på, at hele 28 % af omsorgsmedhjælperne finder arbejdet med den praktiske omsorg mindst i nogen grad vanskeligt. Altså oplever knap tre ud af ti, at denne primære arbejdsopgave er vanskelig. Omvendt er der 43 % (altså godt fire ud af ti), der slet ikke oplever den praktiske omsorgsopgave som vanskelig. Begge dele kan være 'alarmerende'. På den ene side kan det være med til at holde fagligheden høj, at man oplever elementer af jobbet som vanskeligt, fordi det så kræver omtanke, refleksion og kollegialt samspil. På den anden side kan det være, at gruppen som med angivelse af at omsorgsopgaven opleves som vanskelig føler sig ladt tilbage i grader af afmagt.

Endvidere er der den tolkningsmulighed at de, der slet ikke oplever opgaven som vanskelig, måske ikke helt har blik for, hvad det er for et socialpædagogisk samspil, de er i gang med – Risikoen er, at beboeren/brugeren opfattes og omgås som objekt for en plejeindsats.

Tabel 17. I hvilken grad oplever du at dit arbejde er vanskeligt i forhold til følgende områder	<i>I høj grad vanskeligt</i> Antal i %	<i>I nogen grad vanskeligt</i> Antal i %	<i>I mindre grad vanskeligt</i> Antal i %	<i>Slet ikke vanskeligt</i> Antal i %	<i>Har ikke denne opgave</i> Antal i %
Den praktiske omsorg for beboere/brugere	3	25	26	43	4
Omsorg i forhold til dine forventninger til passende stimulering/udfordring	10	29	27	27	8
Omsorg i forhold til hvad beboerne/brugerne selv ønsker af udfordringer	10	31	29	22	9

Fire ud af ti (39 %) af omsorgsmedhjælperne oplever at omsorg set i forhold til egne forventninger om passende stimulering/udfordringer i høj grad eller i nogen grad medvirker til at gøre arbejdet vanskeligt. Ser vi på tabel 21 (bilag 2) fremgår det, at egne høje krav til arbejdspræstation er en medvirkende psykisk belastende faktor i nogen grad eller høj grad for 43 % af omsorgsmedhjælperne.

41 % angiver at arbejdet i høj grad eller nogen grad er vanskeligt i forhold til beboernes/brugernes egne ønsker om udfordringer.

En særkørsel viser, at der er tendens til, at aldersgruppen under 55 generelt finder de omsorgsopgaver der spørges til i tabel 17 vanskeligere end gruppen over 55 år. Særligt gør tendensen sig gældende, når det gælder omsorg i forhold til, hvad beboerne/brugerne selv ønsker af udfordringer. Altså, opgaven opleves 'nemmere' (mindre vanskelig) jo ældre omsorgsmedhjælperen er¹³.

Jf. tabel 15 har gennemsnitligt otte ud af ti (henholdsvis 86 % og 74 %) af omsorgsmedhjælperne medansvar for planlægningen af den daglige omsorg og stimulering/udfordringer efter beboernes egne behov. Mon der kan være en sammenhæng mellem manglende mulighed for at drøfte og få feedback på sine oplevelser og ideer, som deltagelse i planlægning må indebære, og oplevelsen af arbejdet som vanskeligt? Inddrager vi tabel 3A (bilag 2), kan man se, at mere end halvdelen af omsorgsmedhjælperne vurderer, at beboernes verbale kommunikation må betegnes som dårlig. Og

¹³ I Bilag 3 er en tabel med særkørslen. Det skal bemærkes, at der er sammenhæng mellem alder og anciennitet på arbejdspladsen og ligeledes mellem arbejds erfaring inden for området og alder. Jo ældre medarbejder, jo mere erfaren er medarbejderen inden for området.

af tabel 21 (bilag 2) fremgår, at 40 % oplever arbejdet psykisk belastende i nogen grad eller i høj grad, fordi det er svært at tolke beboernes/brugernes ønsker og behov på grund af kommunikationsvanskeligheder. Svære kommunikative vilkår kan være medvirkende til, at man oplever omsorg for brugerens egne ønsker om udfordringer som vanskelig.

Vanskelig viden om beboerne/brugerne

Endelig fulgte spørgsmål om, hvorvidt omsorgsmedhjælperne ofte eller sjældent oplever situationer, hvor de får indblik i personlige problemer eller forhold, der fylder meget i beboerens/brugerens liv, og som kan være vanskelige at håndtere eller komme med konstruktive løsninger på.

Tabel 18. 'Vanskelig viden' om beboere/brugere, omsorgsmedhjælperen er tilknyttet	<i>Ofte</i> Antal i %	<i>En gang imellem</i> Antal i %	<i>Sjældent</i> Antal i %	<i>Aldrig</i> Antal i %
Hvor ofte opleves at få indsigt i beboere/brugeres forhold, som du ikke ved hvad du skal stille op med?	7	33	51	10
Hvor ofte opleves problemer i forhold til dine beboere/brugere, som du ikke ved hvad du skal stille op med? taget tilstrækkeligt alvorligt?	5	35	52	8
Hvis du har svaret bekræftende til et af de to foregående spørgsmål, har du da givet denne viden videre til din leder, men oplevet at informationen ikke er blevet taget tilstrækkeligt alvorligt	12	21	30	38

Tabel 18 viser, at fire ud af ti (40 %) af omsorgsmedhjælperne oplever, at de mindst en gang imellem får vanskelig viden om eller oplever problemer i forhold til beboere/brugere, som de ikke ved, hvad de skal stille op med. Mens der tilsammen er ni ud af ti (91 % og 92 %), der overhovedet har oplevet det - Om end det for halvdelen vedkommende er sjældent, er det altså del af det socialpædagogiske arbejde for omsorgsmedhjælperne¹⁴.

Særligt interessant i tabellen er det, at af de omsorgsmedhjælpere, der har svaret bekræftende på spørgsmålet om vanskelig viden, angiver en tredjedel, at de har oplevet at give deres viden videre til deres leder og hertil ofte eller en gang imellem oplevet ikke at blive taget alvorligt. Hertil kommer 30 % der har den erfaring med deres ledelse, men at den er forekommet sjældent¹⁵. Det vil samlet sige, at seks ud af ti (63

¹⁴ Af tabel 21 fremgår, at 47 % peger på stort ansvar som noget der i nogen grad eller høj grad er en psykisk belastende faktor.

¹⁵ Jf. tabel 19 (Bilag 2) angiver hhv. 29 % og 36 % at de i nogen grad eller i høj grad oplever at bo- og dagtilbuddet ledes uprofessionelt, og at der er langt fra 'gulvet' til ledelsen.

%) har stået i den situation ikke at opleve opbakning fra deres ledelse, når de har stået med vanskelig viden/indsigt, som de ikke er fagligt uddannet til at håndtere.

Synspunkter på den daglige pædagogiske indsats

Nogle af de spørgsmål, som ofte rejses i pædagogiske diskussioner omkring vilkårene for indsatsen for voksne med udviklingshæmning, når såvel omsorgshensynet, borgerhensynet og hensynet til pårørende skal varetages, er pædagogisk vanskelige situationer. Enten fordi der kan være kommunikationsproblemer eller direkte udadagerende og egensindige beboere, eller fordi der kan opstå etiske dilemmaer mellem den nødvendige omsorg og hensynet til borgerens rettigheder til selv at vælge efter egne ønsker.

Tabel 25 rummer en række 'situationsbeskrivelser' og 'udsagn om dagligdagen', hvor omsorgsmedhjælperne har kunnet markere deres grad af enighed/uenighed i de formulerede udsagn.

Overordnet tegnes et billede af, at 'myterne' om problemer i forhold til 'vanskelige beboere', 'krævende pårørende' og 'fysisk voldsomme episoder' etc. ikke er helt så hyppige, som indtrykket 'udefra' en gang imellem ellers kan være. Det er iøjefaldende, når man ser nærmere på spørgsmålene i tabel 25, at 60 % af omsorgsmedhjælperne angiver etiske dilemmaer mellem forskellige pædagogiske hensyn som noget, de er delvist eller helt enige i, de ofte oplever. Og inddrager vi tabel 21 (bilag 2) fremgår det, at 66 % oplever modstridende krav i arbejdet som en psykisk belastende faktor i mindre, nogen eller høj grad.

Tabel 25. Synspunkter på den pædagogiske dagligdag	<i>Helt enig</i> Antal i %	<i>Delvis enig</i> Antal i %	<i>Uenig</i> Antal i %	<i>Helt uenig</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %
Pårørende til beboere/brugere påskønner alle eller næsten alle den indsats, vi yder i dagligdagen	48	41	4	1	7
Det er meget sjældent, jeg oplever at komme i situationer, hvor jeg må overveje eventuelt at bruge fysisk magtanvendelse	61	24	7	6	2
På bostedet/afdelingen tages der tilstrækkeligt hensyn til de enkelte beboeres/brugeres individuelle livsrytmer og daglige rutiner.	41	45	11	3	1

Der er for ofte perioder, hvor sygdom, ubesatte stillinger o.a. medfører et for stort gennemtræk af vikarer på bostedet/afdelingen i dagligdagen	48	32	12	6	2
I dagligdagen tages der tilpas hensyn til den enkelte beboer/brugers individuelle ønsker mht. mad, privatliv, mv.	31	49	13	4	2
Samarbejde og praktisk koordinering mellem bostedet og dagtilbuddene fungerer i det daglige godt	38	43	9	3	8
Beboerne/brugere er alle eller næsten alle glade for det dagtilbud, de er tilknyttet	45	35	6	1	14
I almindelighed er der en god balance mellem fast gennemgående personale og tilkaldevikarer	37	42	12	7	3
De beboere/brugere, der lige nu er på bostedet/dagtilbuddet, fungerer som helhed godt sammen i dagligdagen i deres grupper	28	48	15	7	3
I almindelighed er der den nødvendige tid til den daglige omsorg i forhold til de enkelte beboere/brugere	24	51	18	5	2
Beboerne/brugere synes, at der godt måtte være flere aktiviteter ud af huset (buture, udflugter, m.v.)	39	26	14	4	17
Jeg oplever ofte 'etiske dilemmaer' mellem forskellige pædagogiske hensyn ift. den enkelte beboer (f.eks. krav om 'usund mad' og den pædagogiske omsorgspligt, eller beboerens ret til at disponere over egne penge mv.)	23	37	22	9	8

Nogle af spørgsmålene i tabellen vedrører omsorgsmhjælpernes egne oplevelser af den pædagogiske dagligdag, mens andre spørgsmål indebærer en fortolkning af beboernes/brugernes og de pårørendes oplevelse.

Når omsorgsmedhjælperne skal vurdere de pårørendes oplevelse ses, at ni ud af ti (89 %) oplever, at deres arbejde påskønnes af de pårørende. En særkørsel viser på besvarelsen 'helt enig', at omsorgsmedhjælperne der arbejder på små steder/private hjem vurderer de pårørendes påskønnelse med 30 % mod 18 % på større døgntilbud med eller uden dagtilbud.

To tredjedele (66 %) af omsorgsmedhjælperne, er helt eller delvist enige i, at beboerne/brugerne synes, at der gerne måtte være flere aktiviteter ud af huset. Tendensen er størst de små steder, viser særkørslen (69 % mod 55 % de større steder). En barriere herfor kan være sygdom, ubesatte stillinger og gennemtræk af vikarer. Der er 80 % af omsorgsmedhjælperne, der er helt eller delvist enige i, at der for ofte er perioder med sygdom, ubesatte stillinger og gennemtræk af vikarer. Inddrages tabel 10 (bilag 2) fremgår det, at bostedets muligheder for at skabe gode rammer for plads til spontanitet er et af de aspekter ved det pædagogiske arbejde, der får en 'hård dom' når målopfyldelsen vurderes, idet en fjerdedel (24 %) af omsorgsmedhjælperne giver vurderingen lav eller meget lav på dette punkt.

Mere end en ud af ti (11 %) kan ikke sige sig fri for, at de oplever, at de kommer i situationer, hvor de må overveje eventuelt at bruge fysisk magtanvendelse. En særkørsel viser på besvarelsen helt enig, at omsorgsmedhjælperne der arbejder på små steder/private hjem sjældent oplever disse situationer med 38 % mod 26 % på større døgntilbud med eller uden dagtilbud.

81 % er helt eller delvist enige i, at samarbejde og praktisk koordinering mellem bo- og dagtilbud fungerer godt i det daglige. Det er en opgave, der er helt medarbejdernes ansvar, noget medarbejderne skal organisere sig ud af personalegrupperne imellem. Her angiver 12 %, at de er helt eller delvis uenige i at samarbejde og koordinering fungerer godt. Her viser særkørslen mellem store og mindre steder (vedrørende svarmuligheden helt enig i at samarbejde og koordinering fungerer godt) overraskende, at samarbejde/koordinering fungerer mindre godt de større steder (34 %), hvortil der ofte er tilknyttet dagtilbud end i mindre bofællesskaber/private hjem (45 %).

Flere spørgsmål i tabel 25 kan tematisk ses sammen. Herunder en gruppe af spørgsmål om omsorgsmedhjælpernes vurderinger af mødet med beboeren, som kan siges at vedrøre beboerens ret til privatliv og selvbestemmelse: Der bliver dels spurgt til, om der tages tilstrækkeligt hensyn til den enkelte beboers individuelle livsrytmer og daglige rutiner, dels, om der tages tilpas hensyn til individuelle ønsker med hensyn til mad og privatliv mv.¹⁶ – og endelig spørges til, om omsorgsmedhjælperne har den nødven-

¹⁶ På baggrund af særkørslen om alder til oplevelsen af omsorgsopgaven som vanskelig i forhold til beboernes egne ønsker om udfordringer (tabel 17), hvor det viste sig, at de ældste omsorgsmedhjælperne finder opgaven mindst vanskelig, har vi set på særkørslen om alder i forhold spørgsmålet om hensyn til beboernes individuelle ønsker. Her viser særkørslen at aldersgrupperne er helt jævnbrydige.

dige tid til omsorg for den enkelte beboer/bruger. Svarene fordeler sig sådan, at 41 % og 31 % er 'helt enige' i, at de yder et tilstrækkeligt/tilpas hensyn til den enkelte beboer/brugers privatliv og selvbestemmelsesret. Sammen med dem som er delvist enige udgør gruppen mindst otte ud af ti af omsorgsmedhjælperne (86 % og 80 %). Men hhv. 45 % og 49 % er altså kun delvist enige i at de yder tilstrækkeligt hensyn. Tilbage er hhv. 14 % og 17 % uenige eller helt uenige i, at hensynet er passende.

En særkørsel viser på besvarelsen helt enig, at omsorgsmedhjælpere der arbejder på små steder/private hjem er henholdsvis 49 % mod 35 % de større steder vedrørende om der tages tilstrækkeligt hensyn til beboernes individuelle livsrytmer og daglige rutiner. Og på spørgsmålet om, der tages tilpas hensyn til individuelle ønsker, 49 % de mindre steder mod 39 % de større steder.

En fjerdedel (24 %) er helt enig i, at de har den nødvendige tid – Men det samme antal (23 %) er uenige eller helt uenige i, at de har den tilstrækkelige tid til den daglige omsorg.

Samles de tre spørgsmål efterlader det altså en betydeligt gruppe omsorgsmedhjælpere, som ikke føler, deres indsats er tilstrækkelig¹⁷.

Omsorgsmedhjælperne vurderer i to spørgsmål deres oplevelse af sammenhængskraft i organisationen hvad angår sygdom, ubesatte stillinger og vikarindtag eller medarbejdergennemtræk. Der spørges i det ene spørgsmål til, om der opleves for stort gennemtræk af vikarer på grund af perioder med sygdom og ubesatte stillinger. Her svarer 80 %, at de er enige eller delvist enige i, at det er der. Omvendt spørges der i det andet spørgsmål, om der er god og fast balance mellem det faste gennemgående personale og tilkaldevikarerne, hvilket 79 % er enige eller delvist enige i. Således kan man konkludere, at medarbejderne i praksis langt hen ad vejen får løst de problemer, de lever med, med gennemtræk i hverdagen på oplevet tilfredsstillende vis.

En særkørsel viser på besvarelsen helt enig, at omsorgsmedhjælpere der arbejder på små steder/private hjem er 42 % mod 29 % på større døgntilbud med eller uden dagtilbud på spørgsmålet om god balance mellem fast gennemgående personale og tilkaldevikarer.

Omsorgsmedhjælperne bliver bedt om at vurdere beboernes/brugernes oplevelse af tilfredshed med deres dagtilbud, og om de fungerer godt sammen med de øvrige beboere/brugere i deres bo- og dagtilbud.

¹⁷ Af tabel 21 (bilag 2) fremgår det, at mellem 36 - 47 % af omsorgsmedhjælperne oplever sig i nogen grad eller i høj grad enige i at mængden af arbejdsopgaver pr. dag, høje krav til egen arbejdspræstation, kommunikative vanskeligheder med beboerne og tidspres ved vigtige beslutninger er psykiske belastninger i arbejdet. Faktorer, der kan have indflydelse på, om man oplever mulighed for at tage tilstrækkelig hensyn til den enkelte, og om man har den nødvendige tid med beboeren/brugeren.

80 % af omsorgsmedhjælperne er helt eller delvist enige i, at brugerne er glade for deres dagtilbud. Hver syvende (14 %) har svaret 'ved ikke'. Det kan eventuelt enten skyldes, at disse omsorgsmedhjælpere kun er ansat i botilbud (faktisk er der 74 % af omsorgsmedhjælperne i undersøgelsen, der kun arbejder i botilbud jf. tabel 1B (bilag 2)), eller/og, at de eventuelt ikke har mulighed for samarbejde og koordineringsopgaver med dagtilbuddet. Tilbage står 7 %, som ikke mener, at brugerne er glade for deres dagtilbud.

Tre fjerdedele af omsorgsmedhjælperne mener (er enige eller delvist enige i), at beboerne/brugerne som helhed fungerer godt i dagligdagen og i deres gruppe. Der er 22 %, som er uenige eller helt uenige heri. Til det er det væsentligt at bemærke, at beboerne ofte ikke har valgt hinanden/haft indflydelse på, hvem de vil bo sammen med, og at der på mange bosteder er dårlige fysiske rammer, som betyder ringe mulighed for privatliv med små værelser/lejligheder, delte bad- og toiletforhold og indgang gennem fælleslokaler mv.¹⁸

Pædagogisk vanskelige situationer

I tabel 26 er nævnt en række situationstyper, hvor omsorgsmedhjælperne blev bedt om at svare på, om de i dagligdagen i boenhederne eller dagtilbuddene oplever 'pædagogisk vanskelige situationer'.

Pædagogisk vanskelige situationer, som dem der spørges til i tabellen, kunne være situationer, hvor man oplever sig i handlingsmæssige dilemmaer – altså, hvor omsorgsmedhjælperen oplever, at skulle vælge mellem to lige væsentlige pligter (f.eks. varetagelse af beboerens selvbestemmelsesret/integritet og pligt til at yde den nødvendige omsorg, eventuelt med magt). I tabel 25 fremgik det, at 60 % af omsorgsmedhjælperne er helt eller delvist enige i, at de ofte oplever dilemmasituationer mellem forskellige pædagogiske hensyn¹⁹, og at 11 % markerede, at de er uenige eller helt uenige i at de ofte kommer i situationer, hvor de må overveje eventuelt at bruge fysisk magtanvendelse. Af tabel 26 er det således overraskende, at over halvdelen (mellem

¹⁸ Af tabel 10 (bilag 2) fremgår det, at kun 15 % af omsorgsmedhjælperne mener at målopfyldelsesgraden om beboernes indflydelse på, hvor og med hvem man bor sammen med er meget høj eller høj. 65 % mener den er lav eller meget lav. Tabel 23 (bilag 2) viser, at 36 % af omsorgsmedhjælperne oplever, at for små lokaler er et generende aspekt i arbejdet, og at 29 % oplever det generende, at der er for mange personer i samme rum. Hertil se også kapitel 1 i Langager, Robenhagen, Højmark og Allerup (2009), og diverse rapporter (COWI/SUS (2002); CLH (2008); Nirás Konsulenterne (2008); Socialpædagogerne (2009)).

¹⁹ Hertil kommer 22 % som svarer, at de er uenige i at dilemmaer forekommer ofte (tabel 25 bilag 2). Det kan tolkes som en markering af, at de oplever at dilemmasituationer er (om end en mindre) del af den pædagogiske hverdag.

52 % - 74 %) ²⁰ af omsorgsmedhjælperne samlet set svarer, at det kun er sjældent eller meget sjældent, de oplever pædagogisk vanskelige situationer ²¹.

Table 26. 'Pædagogisk vanskelige situationer'	<i>Meget ofte</i> Antal i %	<i>Ofte</i> Antal i %	<i>Sjældent</i> Antal i %	<i>Meget sjældent</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %	<i>Ikke aktuelt for mig</i> Antal i %
'Nattevandringer' (eksempelvis står op midt om natten og forstyrrer andre beboere)	11	20	28	18	3	19
Konflikter eller optræk til konflikter mellem beboere/brugere, som kræver pædagogisk indgriben	9	31	30	19	1	10
Modstand mod hygiejneomsorg (bade, børste tænder m.m. sammen med beboeren)	9	23	31	26	1	10
Måltiderne (eksempelvis beboere/brugere, som ikke vil spise det, der er på bordet, går til og fra bordet o.l.)	9	19	28	27	2	16
Beboerne, som isolerer sig alt for meget på eget værelse/lejlighed	7	21	32	22	2	16
Beboere som virker kede af det eller vrede, men er svære at komme i dialog med herom	4	26	41	21	1	7
Beboere/brugere, som tillægger sig 'urimelige rettigheder' i fællesarealerne	6	23	29	23	2	16
Beboere/brugere som fysisk skader sig selv ('selvskadende virksomhed')	6	22	26	28	2	16
Beboere/ brugere som vir-	4	23	39	24	2	9

²⁰ Med undtagelse af når det kommer til konfliktsituationer (49 %) og nattevandringer (46 %) og oplevelse med beboere, der kræver egne penge udleveret, som de forventes at klatte væk (43 %).

²¹ I tabel 26 er der markant mange, som svarer 'ved ikke', eller 'ikke aktuelt for mig' til de enkelte spørgsmål (mellem 9 og op til 20 %, og en skiller sig markant ud og er på 45 %). Det kan skyldes, at der ikke findes en svarrubrik med svarmuligheden 'forekommer aldrig', eller at det er helt andre situationer, de oplever som vanskelige. Et af spørgsmålene angår 'nattevandringer', hvor 22 % har svaret ved ikke eller ikke aktuelt for mig. Det kan skyldes, at disse omsorgsmedhjælpere ikke arbejder om natten. 45 % svarer ved ikke eller ikke aktuelt for mig til spørgsmål vedrørende administration af beboernes økonomi (beboere/brugere, som kræver egne penge udleveret, men vurderes at klatte dem væk). Den umiddelbart høje/afstikkende besvarelse her kan ses sammenfaldende og dermed knap så afstikkende med tabel 16, hvor det fremgår at 45 % angiver, at de har administrative opgaver mindre end ugentligt, aldrig eller at det ikke er en mulighed.

ker 'fraværende' (apatiske) og er svære at komme i kontakt med						
Fysiske konflikter mellem en beboer og personale	4	17	36	29	2	13
Stå op situationer (eksempelvis hvis beboeren ikke vil stå op)	4	17	33	29	2	16
Beboer/bruger ønsker om mad m.v. 'mellem måltiderne', som ikke kan imødekommes	5	12	36	27	3	16
Beboere/brugere som kræver at få udleveret egne penge, som vurderes vil blive 'klattet væk'	4	8	19	24	3	42
Modstand mod at tage lægeordineret medicin	2	10	32	42	2	13
Pårørende som udtrykker forventninger/krav, der ikke kan indfries	1	13	35	27	7	17

Alle spørgsmål, undtagen det sidste, knytter sig til erfaringer med beboerne i det daglige arbejde.

Det sidste spørgsmål vedrører om omsorgsmhjælperne oplever, at de pårørende udtrykker krav/forventninger, der ikke kan indfries. Her oplever 14 % ofte eller meget ofte, at de pårørende udtrykker forventninger/krav, der ikke kan indfries. Hertil kan ses tabel 21 (bilag 2), hvor 21 % (altså hver femte) omsorgsmhjælper angiver det som en belastende psykisk faktor, at de pårørende kræver for meget. Til gengæld fremgik det af tabel 25, at ni ud af ti (89 %) af omsorgsmhjælperne også oplever, at alle eller næsten alle de pårørende påskønner deres daglige indsats.

Af tabellen skal fremhæves, at 40 % (altså 4 ud af 10) af omsorgsmhjælperne ofte eller meget ofte oplever konflikter eller optræk til konflikter, som kræver pædagogisk indgriben. 49 %, altså knap halvdelen, oplever det sjældent eller meget sjældent.

Tre spørgsmål kan kategoriseres til at vedrører beboernes vaner med indflydelse i boligfællesskabet. Det er forstyrrelse af de andre beboere ved nattevandringer, gåen til og fra bordet mv. ved måltiderne og tiltagen sig urimelige rettigheder i fællesarealerne. Disse situationer, som formentligt er svære at ændre med pædagogiske virkemidler, opleves ofte eller meget ofte som vanskelig af tre ud af ti omsorgsmhjælperne (31 %, 28 % og 29 %).

Nødvendige omsorgssituationer er den næste kategori af spørgsmål: Modstand mod hygiejne og modstand i 'stå op' situationer opleves ofte eller meget ofte som van-

skelig af 32 % og 21 %. Hertil kommer 21 % som ofte eller meget ofte oplever fysiske konflikter mellem en beboer og personale.

Beboere som isolerer sig i lejlighed/værelse, beboere som er vrede/kede af det og svære at komme i dialog med om det, beboere som er selvskadende og beboere som er apatiske gør ofte eller meget ofte hverdagen vanskelig for tre ud af ti omsorgsmedhjælpere (28 %, 30 %, 28 % og 27 %).

Mindre end hver femte omsorgsmedhjælper angiver, at det forekommer ofte eller meget ofte, at de oplever beboermodstand mod at tage lægeordineret medicin, beboere/brugere som kræver at få udleveret egne penge, som forventes at blive klattet væk, og endelig, beboere/brugere der ønsker mad mellem måltiderne, som ikke kan imødekommes.

6. Arbejdsmiljø og trivsel på arbejdspladsen

Trivsel på arbejdspladsen

Når der sættes fokus på omsorgsmedhjælpernes trivsel i forhold til arbejde spiller en lang række forhold ind. I dette afsnit forsøger vi først at sætte fokus på ledelse og organisering af arbejdet. Begge forhold har stor betydning, idet organisering af arbejdet spiller ind på, hvordan den enkelte medarbejders arbejde er tilrettelagt, om arbejdsrutinerne er hensigtsmæssige i forhold til opgaven, om det er muligt at påvirke arbejdsforholdene osv. Men organiseringen af arbejdet er i høj grad påvirket af den ledelse, som er knyttet til de arbejdspladser, hvor omsorgsmedhjælperne arbejder. Omsorgsmedhjælperne er derfor blevet bedt om at tage stilling til spørgsmål, der kan belyse deres opfattelse af ledelse og organisering af arbejdet.

Omsorgsmedhjælpernes trivsel i forhold til deres arbejde belyses dernæst gennem en række spørgsmål om fysisk og psykisk arbejdsmiljø. Spørgsmålene går både mere bredt på samlet oplevelse af fysisk og psykisk arbejdsmiljø, men til hvert af områderne spørges der detaljeret ind til en række faktorer i arbejdsmiljøet som kan påvirke oplevelsen af det fysiske og det psykiske arbejdsmiljø.

Endelig samles op på omsorgsmedhjælpernes opfattelse af deres nuværende arbejde i form af tilfredshed og ønske om forandringer.

For at kunne nuancere fortolkningen af omsorgsmedhjælpernes svar undersøges løbende betydningen af om svarene er påvirket af, om omsorgsmedhjælperne er ansat i små eller store tilbud og hvilken aldersgruppe omsorgsmedhjælperne tilhører.

Ledelse og organisering af arbejdet

De fleste omsorgsmedhjælpere svarer afkræftende på at bo- og dagtilbuddet ledes uprofessionelt. Det gælder mere end to ud af tre omsorgsmedhjælpere (tabel 19). Mindre end hver tredje bekræfter at der ledes noget eller i høj grad uprofessionelt. De mest kritiske er de midaldrende omsorgsmedhjælpere, mens de mindst kritiske er de ældste omsorgsmedhjælpere. Det har ikke betydning for omsorgsmedhjælpernes vurdering af ledelsens professionalisme, om der er tale om store eller små bo- og dagtilbud.

Et vigtigt forhold omkring ledelse er muligheden for at blive hørt som medarbejder. Omsorgsmedhjælperne er derfor blevet spurgt om de oplever, at der er langt fra "gulvet" til ledelsen af bo- og dagtilbuddet. Også i forhold til dette spørgsmål svarer godt 60 %, at de slet ikke eller kun i mindre grad oplever denne afstand. 36 % af omsorgsmedhjælperne oplever denne afstand, heraf 15 % i høj grad. Man kunne have forven-

tet at bostedets størrelse kunne have betydning for oplevet afstand mellem ledelse og medarbejdere, men det er ikke tilfældet i undersøgelsen, og medarbejdernes alder har heller ikke betydning for oplevelse af afstand mellem ledelse og medarbejder. Ældre medarbejdere, som også repræsenterer den længste ansættelsesperiode, oplever således ikke en tættere kontakt til ledelsen

I spørgsmålet omkring oplevelse af selvstændighed og uddelegering til de enkelte enheder afviser tre ud af fire omsorgsmedhjælpere, at der er for lidt uddelegering og kun 3 % finder at der i høj grad er for lidt uddelegering. Tilbuddets størrelse har ingen betydning for omsorgsmedhjælpernes oplevelse af uddelegering.

I forhold til organiseringen af arbejdet spørges til hensigtsmæssigheden i organiseringen, og kun godt halvdelen af omsorgsmedhjælperne afviser, at organiseringen er hensigtsmæssig og mere end hver tredje støtter at organiseringen er uhensigtsmæssig. De ældste omsorgsmedhjælpere er mindst kritiske og flest afvisende findes også blandt de ansatte i små bo- og dagtilbud.

Der er også spurgt til opmærksomhed på introduktion og oplæring af nyt personale. Også i forhold til dette spørgsmål er kun godt halvdelen af omsorgsmedhjælperne afvisende over for en påstand om, at der er for lidt opmærksomhed på dette forhold, og 17 % er i høj grad enig i påstanden. Det er især omsorgsmedhjælpere i store bo- og dagtilbud der savner fokus på vigtighed af introduktion af nye medarbejdere.

Tabel 19. Oplevelse af ledelse og organisering af bo- og dagtilbuddet	<i>Slet ikke</i> Antal i %	<i>I mindre grad</i> Antal i %	<i>I nogen grad</i> Antal i %	<i>I høj grad</i> Antal i %	<i>Ved ikke/ønsker ikke at svare</i> Antal i %
Måden bo- og dagtilbuddet som helhed ledes på er for uprofessionel	45	19	21	8	7
Der er for langt fra 'gulvet' til ledelsen af bo- og dagtilbuddet	41	20	21	15	3
Der er for lidt selvstændighed (uddelegering af ansvaret) til de enkelte enheder/afdelinger på bo- og dagtilbuddet	51	25	14	3	7
Organiseringen af bo- og dagtilbuddet i de nuværende afdelinger/enheder er ikke så hensigtsmæssig, som den kunne være	27	25	24	10	13
Der er for lidt opmærksomhed omkring vigtigheden af at introducere/oplære nye medarbejdere (fastansatte og vikarer) grundigt i deres nye job	33	22	25	17	3

Psykisk arbejdsmiljø – belastende faktorer

Det psykiske arbejdsmiljø kan bestemmes som den måde, man oplever og reagerer på de psykiske forhold i arbejdet. Det drejer sig f.eks. om oplevelse af samarbejde, mål for arbejdet, trusler mm., som kan påvirke omsorgsmedhjælperne i deres daglige arbejde eller i akutte situationer på arbejdet og kan fremkalde forskellige reaktioner i form af akutte eller mere langvarig former for stress eller andre belastningssymptomer. Omsorgsmedhjælperne er dels blevet spurgt om deres oplevelse af det psykiske arbejdsmiljø som helhed og dels stillet 19 mere specifikke spørgsmål om det psykiske arbejdsmiljø.

I sin helhed oplever 72 % af omsorgsmedhjælperne sig ikke, eller kun lidt psykisk belastede, mens 28 % føler sig noget eller meget psykisk belastet, hvilket fremgår af tabel 20. En delundersøgelse viser at lidt færre omsorgsmedhjælpere, der arbejder i mindre bofællesskaber eller private hjem, oplever sig belastet i forhold til den gruppe af omsorgsmedhjælpere, der arbejder i større døgntilbud med eller uden dagtilbud. Også alder og erfaring har en betydning for omsorgsmedhjælpernes oplevelse af det psykiske arbejdsmiljø. Færre ældre og erfarne omsorgsmedhjælpere føler sig belastet.

Tabel 20. Oplevelse af det psykiske arbejdsmiljø som helhed	<i>Nej, ikke psykisk belastende</i> Antal i %	<i>Lidt psykisk belastende</i> Antal i %	<i>Noget eller meget psykisk belastende</i> Antal i %
Oplever du alt i alt at dit arbejde er psykisk belastende?	18	54	28

Flyttes blikket til de faktorer der kan ligge bag omsorgsmedhjælpernes oplevelse af det psykiske arbejdsmiljø, er der spurgt til en række forhold som det fremgår af tabel 21X.

Tabel 21X. Belastende psykiske faktorer i arbejdet²²	<i>Slet ikke eller i mindre grad</i>	<i>I nogen eller i høj grad</i>	<i>Denne faktor er ikke til stede i mit arbejde</i>
	Antal i %	Antal i %	Antal i %
Stort ansvar	51	48	1
Mængden af arbejdsopgaver pr. dag	51	48	1
Egne høje krav til arbejdspræstation	56	43	1
Beboerne/brugerne er urolige/voldsomme	51	49	0
Samarbejde i personalegruppen	60	39	1
Manglende fælles mål i arbejdet	60	38	2
Manglende mulighed for personlig udvikling i arbejdet	67	32	1
Svært at tolke beboerne/brugernes ønsker og behov pga. kommunikationsvanskeligheder	58	41	1
Vigtige beslutninger under tidspres	60	37	3
Manglende anerkendelse fra anden faggruppe	66	33	1
Trusler om vold	70	29	1
Modstridende krav i arbejdet	64	33	3
Udsat for vold	71	28	1
Beboerne/brugerne kræver for meget	65	34	1
Manglende støtte og hjælp fra kolleger i belastede situationer	76	33	1
Pårørende kræver for meget	75	22	3
Utryghed i ansættelse	84	15	1
At arbejdet ikke er tilstrækkelig interessant og spændende	86	11	1
Jeg er usikker på hvad der forventes af mig	88	11	1

I forhold til omsorgsmedhjælpernes vurdering af de enkelte belastningsfaktorer ses i tabel 21X, at mindst halvdelen af omsorgsmedhjælperne og helt op til 88 % af dem ikke oplever sig belastet eller kun i mindre grad af de enkelte forhold.

Omvendt kan man også af tabellen konstatere at mindst 11 %, svarende til hver tiende af omsorgsmedhjælperne og helt op til halvdelen af omsorgsmedhjælperne oplever sig mindst i nogen grad belastet af psykiske faktorer i arbejdet.

Forventninger, ansvar, krav, tidspres og arbejdsomfang

Langt de fleste omsorgsmedhjælpere føler sig sikker på, hvad der forventes af dem. 88 %, eller næsten 9 ud af 10 omsorgsmedhjælpere mener, at de slet ikke eller kun i mindre grad er usikre på forventninger til dem. Men at arbejde med mennesker indebærer

²² En mere detaljeret tabel 21, findes i bilag 2.

et ansvar, og da de fleste omsorgsmedhjælpere oplever, at brugerne kun er lidt selvhjulpne (tabel 3D) kan ansvaret opleves belastende. Omsorgsmedhjælperne er delt i to lige store grupper, hvoraf den ene gruppe slet ikke eller kun i mindre grad oplever sig belastet, mens den anden del i mindst nogen grad oplever sig belastet af ansvaret. Det er bemærkelsesværdigt, at 25 % af omsorgsmedhjælperne i høj grad oplever belastende stort ansvar. Det sker oftere i små bo- og dagtilbud end i store.

Også i forhold til oplevelse af mængden af arbejdsopgaver pr. dag er omsorgsmedhjælperne delt i 2 næsten lige store grupper, hvor den største gruppe slet ikke eller kun i mindre grad oplever sig belastet. Hver 5. omsorgsmedhjælper oplever sig dog i høj grad belastet af arbejdsomængde.

I forhold til de to næste forhold, der er knyttet til løsning af arbejdsopgaver, nemlig at træffe vigtige beslutninger under tidspress og modstridende krav i arbejdet, gælder at mere end 60 % kun i mindre grad eller slet ikke føler sig belastet og højst 12 % oplever sig belastet i høj grad.

Krav til sig selv, motivation, interesse

Lidt over halvdelen af omsorgsmedhjælperne opfatter ikke, at egne høje krav til arbejdspræstation er psykisk belastende, men 20 % oplever det i høj grad. Der er ingen sammenhæng med bostedets størrelse og dermed grad af enearbejde. Da kun 2 % oplever sig usikre på forventninger til dem, er det således knyttet til personen selv, og kan ikke afhjælpes af forventningsafstemning.

To ud af tre omsorgsmedhjælpere oplever slet ikke eller kun i mindre grad, at der mangler muligheder for personlig udvikling. 14 % eller hver syvende oplever i høj grad belastende, at der mangler denne mulighed. Denne oplevelse findes hyppigere blandt ansatte i store bo- og dagtilbud end blandt ansatte i små.

88 % finder slet ikke eller kun i mindre grad at arbejdet ikke er tilstrækkeligt interessant og spændende. Der er således en udbredt oplevelse af et interessant og spændende arbejde.

Oplevelse af beboerne og deres pårørende

I tabel 3 beskrev omsorgsmedhjælperne brugernes kompetence i forhold til sproglig, fysisk formåen og grad af selvhjulpnehed. Omsorgsmedhjælperne er også blevet spurgt om de er belastet af urolige og voldsomme beboere/brugere. Godt halvdelen af omsorgsmedhjælperne opfatter sig ikke eller kun i mindre grad belastet af denne adfærd. Men 18 % af omsorgsmedhjælperne synes, at de i høj grad belastes af urolige og voldsomme beboere/brugere.

Færre føler sig belastet af at det kan være svært at tolke brugernes ønsker og behov pga. kommunikationsvanskeligheder, men hver 7. omsorgsmedhjælper synes de i høj grad er belastet af brugernes kommunikationsvanskeligheder.

2 ud af 3 omsorgsmedhjælpere finder slet ikke eller kun i mindre grad, at beboerne og brugerne kræver for meget, mens 10 % oplever, at de i høj grad belastes af, at de kræver for meget.

De fleste omsorgsmedhjælpere afviser, at pårørende der kræver for meget udgør en belastning. Kun 6 % oplever i høj grad denne belastning. Det er især i større bo- og dagtilbud at omsorgsmedhjælpere oplever denne belastning.

Utryghed og vold på arbejdspladsen

Voldsom adfærd blandt beboerne er tidligere omtalt. Mindst to ud af tre omsorgsmedhjælpere afviser at de udsættes for trusler om vold (slet ikke/i mindre grad), men 12 % oplever at blive belastet af det i høj grad.

72 % af omsorgsmedhjælperne siger, at de slet ikke eller kun i mindre grad oplever sig belastet ved at blive udsat for vold. 10 % siger imidlertid at de i høj grad oplever belastning på dette område. Det er mere på store bo- og dagtilbud at omsorgsmedhjælperne har denne oplevelse.

Langt de fleste omsorgsmedhjælpere oplever ikke utryghed i ansættelsen, men 13 % oplever det i mindst nogen grad. Oplevelsen er hyppigere blandt ansatte i større bo- og dagtilbud end blandt ansatte i små.

Samarbejde

De fleste omsorgsmedhjælpere, 62 %, finder at de slet ikke eller kun i mindre grad belastes af samarbejdsproblemer i personalegruppen, men 37 % oplever det i mindst nogen grad. Det sker hyppigere blandt omsorgsmedhjælpere i store bo- og dagtilbud.

En næsten tilsvarende fordeling ser man i forhold omsorgsmedhjælpernes svar på, om de oplever sig belastet i forhold til manglende fælles mål i arbejdet. Også her markerer 37 % sig belastet i mindst nogen grad. Her ses svaret oftere hos medarbejdere i små bo- og dagtilbud end i store.

I forhold til manglende støtte og hjælp fra kolleger i belastede situationer oplever 77 % af omsorgsmedhjælperne slet ikke eller kun i ringe grad belastning, og kun 7 % oplever i høj grad belastning. Den sidste oplevelse ses hyppigere i større bo- og dagtilbud end i små.

Det fysiske arbejdsmiljø

Omsorgsmedhjælpernes fysiske arbejdsmiljø er de fysiske påvirkninger som omsorgsmedhjælperne udsættes for på deres arbejdsplads. Påvirkningerne kan dreje sig om f.eks. støj, varme, træk, indretning, i form af dårlige sanitære forhold eller små lokaler osv. I denne undersøgelse er omsorgsmedhjælperne både blevet spurgt om en række specifikke forhold og deres oplevelse af det fysiske arbejdsmiljø som helhed.

I forhold til oplevelsen af det fysiske arbejdsmiljø som helhed, oplever 71 %, dvs. 2 ud af 3 omsorgsmedhjælpere, at de ikke er belastet eller kun lidt belastet af deres fysiske arbejdsmiljø. 29 % af omsorgsmedhjælperne oplever sig noget eller meget fysisk belastet (Tabel 22).

Sammenlignes svarene hos omsorgsmedhjælpere, der arbejder i store bo- og dagtilbud med svarene fra omsorgsmedhjælpere ansat i små bo- og dagtilbud, angiver ansatte i større bo- og dagtilbud oftere, at de er noget eller meget fysisk belastet i forhold til omsorgsmedhjælpere i små bo- og dagtilbud.

Tabel 22. Oplevelse af det fysiske arbejdsmiljø som helhed	<i>Nej, ikke fysisk belastende</i>	<i>Lidt fysisk belastende</i>	<i>Noget eller meget fysisk belastende</i>
	Antal i %	Antal i %	Antal i %
Oplever du alt i alt at dit arbejde er fysisk belastende?	21	50	29

Omsorgsmedhjælperne er blevet spurgt om de generes af en række specifikke faktorer. Graden af gene er de ikke blevet spurgt til, så det drejer sig alene om de oplever den pågældende faktor som en gene i arbejdslivet. Spørgsmål og svar er samlet i tabel 23.

I omfang er det ergonomi, i form af tunge løft eller andre belastende arbejdsstillinger eller bevægelser den faktor som flest omsorgsmedhjælpere siger ja til at den forekommer. 63 % svarende til næsten 2 ud af 3 omsorgsmedhjælpere angiver tunge løft/andre belastende arbejdsstillinger. Angivelsen sker oftere fra omsorgsmedhjælpere i større bo- og dagtilbud end fra ansatte i små bo- og dagtilbud.

Lokalemæssige forhold

Næsten halvdelen af omsorgsmedhjælperne generes af at der ingen personalerum er eller at de er for små. Mens der ikke ses forskel i svarmønster for medarbejdere i store bo- og dagtilbud i forhold til omsorgsmedhjælpere i små bo- og dagtilbud, gælder det ikke for spørgsmålet, om der er for små arbejdslokaler eller ej, og for spørgsmålet, om der er for mange personer i samme rum. Henholdsvis 36 % af omsorgsmedhjælperne angiver at der er for små arbejdslokaler og 29 % angiver at der er for mange personer i

samme rum. For begge forhold gælder at det hyppigere angives af omsorgsmedhjælperne i store bo- og dagtilbud end blandt ansatte i små bo- og dagtilbud. Knap 1 ud af 4 omsorgsmedhjælperne finder endvidere, at der er for ringe sanitære forhold.

Indeklima

45 % af omsorgsmedhjælperne generes af tør luft, 39 % generes af dårlig ventilation og 36 % af temperaturforhold i form af varme eller kulde. Kun det sidste forhold ses hyppigere som svar blandt omsorgsmedhjælperne, der arbejder i store bo- og dagtilbud, og det samme mønster ses for genen træk i lokalet som hver fjerde omsorgsmedhjælper angiver.

Støj

Næsten halvdelen af omsorgsmedhjælperne, 49 %, generes af støj eller forstyrrende lyde på arbejdet. Der ses ikke nogen sammenhæng med om omsorgsmedhjælperne arbejder på store eller små bo- og dagtilbud

Tabel 23. Forekommer nogle af de nedenstående faktorer i generende grad i dit arbejde?	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %	<i>Denne faktor er ikke relevant for mig</i> Antal i %
Tunge løft eller andre belastende arbejdsstillinger eller bevægelser	63	31	2	4
Ingen eller for få personale-rum	49	48	0	3
Forstyrrende lyde, støj	49	47	3	1
Tør luft	45	48	6	1
Mangelfuld rengøring	41	55	3	1
Dårlig ventilation	36	61	3	1
Temperaturforhold (varme/kulde)	36	59	3	1
For små arbejdslokaler	36	62	1	2
For mange personer i samme rum	29	67	1	3
Træk i lokalet	24	71	4	1
For ringe sanitære forhold	23	73	2	1

Tilfredshed med arbejdet

I de foregående afsnit er omsorgsmedhjælperne blevet spurgt til en lang række forhold, der har med deres trivsel at gøre. I de sidste to afsnit har det psykiske og det fysiske arbejdsmiljø været i fokus. Som opsamling på omsorgsmedhjælpernes trivsel er der blevet stillet spørgsmål om deres tilfredshed med nuværende arbejde. Spørgsmålet er delt i to, det ene omhandler arbejdet med beboerne/brugerne, og det andet omhandler arbejdsbetingelserne. I tabel 24 ses omsorgsmedhjælpernes svar.

Tabel 24. Er du alt i alt tilfreds med dit nuværende arbejde?	<i>Ja, i høj grad</i>	<i>Ja, i nogen grad</i>	<i>Nej, kun i mindre grad</i>	<i>Nej, slet ikke</i>
	Antal i %	Antal i %	Antal i %	Antal i %
Det daglige arbejde med beboerne/brugerne	65	31	3	1
Arbejdsbetingelserne	34	49	15	3

Alt i alt er to ud af tre omsorgsmedhjælpere i høj grad tilfreds med deres daglige arbejde med beboerne/brugerne. Medregnes den gruppe af omsorgsmedhjælpere der siger i nogen grad tilfredse, er 96 % mindst i nogen grad tilfredse. Kun 4 % af omsorgsmedhjælperne erklærer, at de slet ikke eller kun i mindre grad er tilfredse med det daglige arbejde med beboerne/brugerne.

Spredningen er langt større, når omsorgsmedhjælperne bliver spurgt om tilfredshed med arbejdsbetingelserne. Her er kun hver tredje af omsorgsmedhjælperne i høj grad tilfredse med arbejdsbetingelserne, mens halvdelen af omsorgsmedhjælperne i nogen grad er tilfredse med arbejdsbetingelserne. Det er dog 83 % af omsorgsmedhjælperne der er mindst i nogen grad tilfredse med arbejdsbetingelserne. En gruppe på 15 % af omsorgsmedhjælperne siger, at de kun i mindre grad er tilfredse med arbejdsbetingelserne, mens 3 % helt siger nej til at de er tilfredse med arbejdsbetingelserne.

For begge spørgsmål gælder, at der er flere blandt omsorgsmedhjælpere der arbejder i små bo- og dagtilbud, som i høj grad er tilfredse, end blandt omsorgsmedhjælpere ansat i store bo- og dagtilbud.

Fremtidsforventninger og deres indhold

I afsnittet om omsorgsmedhjælpernes tilfredshed med nuværende arbejde konstaterede vi, at der var stor tilfredshed hos omsorgsmedhjælperne i forhold til at arbejde med beboerne og brugerne, men at der med hensyn til arbejdsbetingelserne var en gruppe på 18 %, som svarede nej til at de var tilfredse med arbejdsbetingelserne, heraf var de 15 % kun i mindre grad tilfredse, mens 3 % var direkte utilfredse.

For at undersøge om omsorgsmedhjælperne ønsker et andet arbejde eller eventuelt at begynde en uddannelse er de blevet spurgt, om de inden for det seneste år har overvejet at skifte job eller begynde en uddannelse. I deres svar, som fremgår af tabel 34, deler omsorgsmedhjælperne sig i 2 grupper, hvoraf den ene halvdel har overvejet arbejdsmæssige forandringer, mens det ikke er tilfældet for den anden halvdel. Overvejelserne om arbejdsmæssig forandring er lidt mere udbredt blandt omsorgsmedhjælperne ansat i mindre bo- og dagtilbud end blandt omsorgsmedhjælperne i større bo og dagtilbud. Dette forhold kan virke overraskende set i lyset af, at der i gruppen af omsorgsmedhjælperne i små bo- og dagtilbud er lidt flere omsorgsmedhjælperne, der er tilfredse med deres nuværende arbejde end blandt dem, der arbejder i større bo- og dagtilbud.

Tabel 34. Ønske om personlig forandring i jobbet?	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du inden for det seneste år overvejet at finde et andet arbejde eller søge en uddannelse?	51	49

Problemstillingen vil vi gå tættere på, idet spørgeskemaet også rummer mulighed for at angive de to vigtigste grunde til at overveje andet arbejde. I tabel 34A er både vist svarfordelingen blandt alle omsorgsmedhjælperne og svarfordelingen blandt den gruppe af omsorgsmedhjælperne, der arbejder i mindre bo- og dagtilbud og for den gruppe af omsorgsmedhjælperne, der arbejder i større bo- og dagtilbud. Se tabel 34AX.

Tabel 34AX. De to vigtigste grunde til at overveje andet arbejde eller søge en uddannelse	<i>Andel i % der har angivet forholdet som én af de to vigtigste grunde til at finde et andet arbejde eller søge uddannelse</i>		
	Alle omsorgsmedhjælpere	Omsorgsmedhjælpere i små bo/dagtilbud	Omsorgsmedhjælpere i store bo/dagtilbud
Ønske om nye udfordringer eller prøve noget nyt	15	14	15
Pga. for mange konflikter og dårligt arbejdsklima på arbejdspladsen	14	12	17
Fordi jeg oplever for lidt arbejdsmæssig anerkendelse internt	12	13	12
Af hensyn til helbredet	11	9	12
For at få bedre arbejdstider	11	14	10
For at påbegynde pædagoguddannelsen	9	11	8
Fordi arbejdet er for anstrengende	7	5	7
Af hensyn til familien	4	5	5
For at påbegynde anden uddannelse	3	5	3
Fordi jeg oplever for lidt arbejdsmæssig anerkendelse i offentligheden	3	2	3
Manglende tryghed i ansættelsen	3	3	2
Fordi arbejdet er for kedeligt	1	1	1
For at påbegynde Pædagogisk Assistent Uddannelse (tidligere PGU)	1	1	1
For at færdiggøre uddannelse	0	0	0
Andet: I alt 14 svar	5	5	4

Tabellen viser at ønsket om nye udfordringer deles af 15 % af omsorgsmedhjælperne. En næsten tilsvarende gruppe, der svarer til hver 7. omsorgsmedhjælper ønsker forandringer på grund af konflikter og dårligt arbejdsklima på arbejdspladsen. Her bemærkes, at det er et mere udbredt ønske blandt ansatte i større bo- og dagtilbud. En del omsorgsmedhjælpere savner intern arbejdsmæssig anerkendelse, hvorimod mangel på

offentlig anerkendelse kun spiller en rolle i forbindelse med evt. jobskifte hos en lille gruppe (3 %).

Helbredsmæssige grunde angives af 11 % og 7 % angiver et for anstrengende arbejde som årsag.

Familien ønsker 4 % at prioritere, måske i sammenhæng med et ønske om at få bedre arbejdstider, som 11 % har ønsket. Her ses en markant forskel mellem ansatte i små og store bo- og dagtilbud, idet det især er ansatte i små bo- og dagtilbud, som har ønsket det. Det kunne hænge sammen med at det er svært, at få børnevenlige arbejdstider, hvis man er ansat i mindre bo- og dagtilbud.

12 % ønsker at påbegynde en pædagoguddannelse eller en anden uddannelse. Ønsket er mere udbredt blandt ansatte i små bo- og dagtilbud end blandt omsorgsmedhjælpere i større bo- og dagtilbud.

En række forhold spiller tilsyneladende næsten ingen rolle for ønsket om arbejdsmæssig forandring. Det gælder først og fremmest at arbejdet skulle være kedeligt, for at færdiggøre uddannelse²³, at påbegynde en faglig uddannelse (PGU), der er det uddannelsesmæssige tilbud til omsorgsmedhjælpere og endelig mangel på tryk på ansættelse.

Fra ønske om arbejdsmæssig forandring til realitet

Som det fremgik af foregående afsnit har halvdelen af omsorgsmedhjælperne i løbet af det sidste år overvejet arbejdsmæssige ændringer, herunder uddannelse. Men en ting er overvejelser om forandringer, men gennemføres de? Det har vi søgt at komme tættere på ved at spørge omsorgsmedhjælperne, hvad de forventer at lave om tre år. Med dette spørgsmål til omsorgsmedhjælpernes forventninger til fremtiden svarer godt halvdelen af omsorgsmedhjælperne, at de forventer at være på den samme arbejdsplads som de er nu. Denne forventning er størst i gruppen af omsorgsmedhjælpere, der er ansat i store bo- og dagtilbud, hvor 55 % angiver dette svar, mens kun 45 % i de små bo- og dagtilbud angiver dette svar.

I det næste spørgsmål har man mulighed for at angive, at man arbejder inden for samme område. Det forventer i alt 14 % af omsorgsmedhjælperne, men procentvis flest af omsorgsmedhjælperne i de små bo- og dagtilbud.

Alt i alt forventer to ud af tre omsorgsmedhjælpere at arbejde inden for området om tre år.

At 14 % forventer at være på efterløn eller pension passer sammen med aldersfordelingen blandt omsorgsmedhjælperne. I tabel 5 ses at 27 % af omsorgsmedhjælperne er 56 år eller derover.

²³ 6 % har oplyst at de er under uddannelse. De uddannelsessøgende ser tilsyneladende ingen hindring for at kunne fortsætte med det, mens de arbejder som omsorgsmedhjælpere

15 % af omsorgsmedhjælperne forventer enten at de har et andet arbejde eller laver noget helt andet. Denne gruppe er større blandt de omsorgsmedhjælpere, der arbejder i små bo- og dagtilbud i forhold til den gruppe, der arbejder i store bo- og dagtilbud, og kan være med til at give en forklaring på, hvorfor flere omsorgsmedhjælpere i små bo- og dagtilbud oplyser, at de har overvejet jobskifte på trods af at denne gruppe samlet er mere tilfreds med deres arbejdssituation end den gruppe af omsorgsmedhjælpere, der arbejder i store bo- og dagtilbud.

På trods af det er et kvindedomineret job, hvor 86 % af deltagerne er kvinder og 17 % er under 40 år, forventer ingen af omsorgsmedhjælperne at være gravide om 3 år.

Tablet 35X. Forventninger til fremtiden. Hvad tror du, at du laver om tre år?	<i>Antal i %</i>		
	Alle omsorgsmedhjælpere	Omsorgsmedhjælpere i små bo- og dagtilbud	Omsorgsmedhjælpere i store bo- og dagtilbud
Jeg arbejder på min nuværende arbejdsplads	51	45	55
Jeg arbejder inden for arbejdsområdet, men et andet sted	14	16	12
Jeg er på efterløn eller pension	14	15	14
Jeg har andet arbejde	10	11	10
Jeg laver noget helt andet	5	7	3
Jeg er under anden uddannelse	3	3	3
Jeg går på professionshøjskole for at blive pædagog	2	2	2
Jeg går på Pædagogisk Assistent Uddannelse (tidligere PGU)	1	1	1
Jeg er på barsel	0	0	0

To ud af tre omsorgsmedhjælpere forventer at arbejde som omsorgsmedhjælpere om tre år, heraf forventer langt hovedparten (51 %) at være på samme arbejdsplads som nu, mens 14 % forventer at være på en anden arbejdsplads inden for området. 13 % forventer at være på pension. Tilbage er 16 % som ikke forventer at arbejde inden for området eller være gået på pension. 5 % forventer at være under uddannelse, mens resten laver noget helt andet eller har fundet et andet slags arbejde.

7. Synspunkter på pædagogisk udvikling

I en række spørgsmål har omsorgsmedhjælperne svaret på målopfyldelse på forskellige områder af arbejdet i botilbud – fra visitationen til fagligheden generelt. Fra deres vurdering af beboernes oplevelse af tryghed, til den pædagogiske forvaltning af beboernes mulighed for at udmønte deres selvbestemmelsesret etc.

Ser man på spørgsmål, der vedrører selve den daglige pædagogiske indsats, viser tabel 10, at målopfyldelsen efter 71 % af omsorgsmedhjælpernes vurdering er høj eller meget høj, når det kommer til arbejde med beboernes oplevelse af tryghed i hjemmet, mens det står svagere til, når det angår den daglige stimuli (udfordre i forhold til beboernes individuelle ønsker og behov). Her oplever en femtedel af omsorgsmedhjælperne, at bostedet har lav eller meget lav mulighed for at skabe gode rammer, mens 41 % vurderer, at målopfyldelsen er meget høj eller høj.

Sammen med to spørgsmål (tabel 27) om vurdering af, hvad den bedst mulige indsats i arbejdet i bo- og dagtilbud indebærer - om henholdsvis prioriteringer i den daglige indsats og prioritering af udviklingsinitiativer på området generelt, tegnes et billede af, at omsorgsmedhjælperne lægger markant vægt på den nære pædagogiske indsats, med høj prioritet til ydelse af den nødvendige omsorg, ønske om udvikling af fagligheden (kompetenceudvikling/efteruddannelse) og selve den pædagogiske udvikling (holdninger og værdier i arbejdet).

En delkørsel vedrørende beboernes handicap viser, at beboernes grad af handicap har indflydelse på mange forhold i det pædagogiske arbejde helt fra arbejde med oplevelse af tryghed i hjemmet til prioritering af udviklingsindsatser på området som helhed.

Bostedets muligheder for at skabe gode rammer for beboernes dagligdag

I Socialministeriets rapport 'Veje til et godt liv i egen bolig' (2007), opridses en række pejlemærker eller orienteringspunkter for arbejdet med at fremme beboerens muligheder for et godt liv på egne præmisser i botilbud. Spørgsmålene til tabel 10 er udformet på baggrund af disse pejlemærker. Pejlemærkerne vedrører fagligheden som helhed og arbejdspladskulturen, beboernes oplevelse af tryghed i hjemmet, deres kommunikation på egne betingelser og selvbestemmelsesretten, botilbuddet som beboernes eget hjem herunder privatliv, stimuli/udfordringer efter beboerens individuelle ønsker/behov, bostedets plads til spontanitet og beboernes indflydelse på, hvem de bor sammen med.

I Socialministeriets rapport i 2007 understreges det, at det har været problematisk at ophæve institutionsbegrebet *i praksis*. Derfor anbefales det, at der sættes fokus på initiativer vedrørende etik og værdier, selvbestemmelse og medbestemmelse, ledelse

og ledelsesudvikling, personalets kompetenceudvikling og pårørendesamarbejde. Altså ses i 2007 behov for en gennemgribende udvikling af området.

I tabel 10 forholder omsorgsmedhjælperne sig til deres eget arbejdssted i forhold til graden af muligheder for målopfyldelse i 2009, i forhold til pejlemærkerne fra den omtalte rapport fra Socialministeriet.

Det ses særligt, at målopfyldelsen er høj, når det kommer til det pædagogiske arbejde med beboernes oplevelse af tryghed i hjemmet. Her angiver nemlig syv ud af ti (71 %) omsorgsmedhjælperne, at bostedet har høj eller meget høj grad af mulighed for at skabe gode rammer. Hertil kommer, at 22 % har besvaret spørgsmålet med en midlervurdering.

En delkørsel af datamaterialet viser, at set fra omsorgsmedhjælpernes perspektiv, har beboernes grad af handicap indflydelse på deres mulighed for oplevelse af tryghed i botilbuddet som hjem. Det vil sige, at jo højere beboerens fysiske mobilitet vurderes, jo højere opleves muligheden også for, at beboeren kan opleve tryghed i hjemmet. Jo mere selvhjulpne beboerne vurderes, jo højere oplever omsorgsmedhjælperne mulighed for, at beboerne kan opleve tryghed i hjemmet. Og jo højere beboernes verbale kommunikation vurderes, jo højere opleves muligheden for oplevelse af tryghed i hjemmet. På den baggrund kan man sige, at med den tilfredshed med målopfyldelse, omsorgsmedhjælperne giver udtryk for i tabel 10, må der være udviklet gode strategier og handlingsformer i den pædagogiske praksis til at kompensere for kommunikative vanskeligheder, manglende selvhjulpnehed og lav fysisk mobilitet. (I tabel 3A-C (bilag 2) ses, at halvdelen af omsorgsmedhjælperne vurderer beboernes/brugernes verbale kommunikation som dårlig, 36 % finder beboernes/brugernes fysiske mobilitet lav, og 72 % angiver, at beboerne/brugerne i deres bo- eller dagtilbud kun er lidt selvhjulpne).

Jf. tabel 25 (bilag 2) er 76 % af omsorgsmedhjælperne enige eller delvist enige i, at beboerne/brugerne som helhed fungerer godt sammen i deres gruppe. Det er en væsentlig faktor for oplevelse af tryghed i hjemmet. Hertil kan bemærkes, at 40 % ofte eller meget ofte oplever konflikter eller optræk til konflikter, der kræver pædagogisk indgriben.

Anderledes ser det ud, når det drejer sig om forhold, medarbejderne ikke har direkte indflydelse på i hverdagslivet om beboernes indflydelse på, hvor og med hvem de bor sammen med. To tredjedele (65 %) mener, at bostedet har lav eller meget lav grad af målopfyldelse, hvad det angår. Således er der vanskeligheder forbundet med visitationen til bostederne²⁴. Til spørgsmålet angiver tilsammen 15 %, at målene nås i høj eller meget høj grad.

²⁴ En række rapporter siden institutionsbegrebets ophævelse problematiserer netop dette (Socialministeriet (2003); Nirás Konsulenterne (2008); CLH (2008)).

Samles de to spørgsmål, om beboernes tryghed og deres sociale levevilkår, med de konflikter mv. livet sammen kan indebære, kan det tolkes, at der praktiseres en pædagogik på oplevet tilstrækkelig vis (med de 71 % + 22 %) på trods af, at medarbejderne ikke har direkte indflydelse på det visitationsmæssige. Noget, der kan være en barriere for beboerens oplevelse af tryghed i hjemmet, afhjælper man altså tilsyneladende pædagogisk.

 Tabel 10. Bostedets muligheder for at skabe gode rammer om beboernes dagligliv	<i>Meget høj</i> Antal i %	<i>Høj</i> Antal i %	<i>Middel</i> Antal i %	<i>Lav</i> Antal i %	<i>Meget lav</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %
Beboernes oplevelse af tryghed i hjemmet	25	46	22	4	1	1
Faglighed i den pædagogiske indsats som helhed	20	46	25	5	2	2
En kultur på arbejdspladsen præget af åbenhed og respekt samt etik og værdier	25	40	27	6	2	1
Beboernes muligheder for at kommunikere på egne betingelser	18	44	22	9	7	1
Beboernes oplevelse af at have eget hjem og privatliv ("råderum og roderum")	19	39	23	9	7	3
Beboernes selvbestemmelse og indflydelse på eget liv	15	33	25	14	11	2
Beboernes daglige stimuli: Udfordringer i forhold til individuelle ønsker og behov	9	32	40	14	5	1
Bostedets evne til at skabe plads til spontanitet	10	25	37	15	11	1
Beboernes indflydelse på, hvor og med hvem man bor sammen med	3	12	14	22	43	6

Går man nærmere ind i tabel 10 og kigger videre på det pædagogiske arbejde, vurderer omsorgsmehjælperne, at målopfyldelsen for den pædagogiske faglighed som helhed er høj eller meget høj i to tredjedele af besvarelsene. Mens en fjerdedel har besvaret spørgsmålet med en middel målopfyldelsesgrad.

En delkørsel af datamaterialet viser, at beboerens grad af handicap har indflydelse på faglighed i den pædagogiske indsats som helhed. Jo lavere beboerens fysiske mobilitet vurderes, jo lavere opleves mulighed for faglighed i den pædagogiske indsats. Jo lavere brugerens verbale kommunikation vurderes, jo lavere opleves mulighed for faglighed i den pædagogiske indsats, og jo mindre selvhjulpne beboerne vurderes, jo lavere oplever omsorgsmehjælperne mulighed for faglighed i den pædagogiske indsats. Det kan

tolkes sådan, at omsorgsmedhjælperne oplever det svært at arbejde med beboerne, når deres funktionsnedsættelse er særligt fremtrædende. Således kan det være, at omsorgsmedhjælperne 'står ansigt til ansigt' med deres egen manglende formelle uddannelse i arbejdshverdagen med beboerne som en oplevelse af manglende faglighed i situationer som præcist er særligt fagligt udfordrende.

Når det kommer til arbejdspladskultur, svarer 65 %, at der er høj eller meget høj målopfyldelse vedrørende åbenhed og respekt. Det vil sige den aktive forholden sig til, at botilbuddet både er beboerens hjem og en arbejdsplads, samt etik og værdier. Igen er det ca. en fjerdedel, der angiver en middelvurdering, der kan tolkes som en oplevelse af at have rimelig målopfyldelse, men med plads til forbedring.

På spørgsmål som vedrører de rettigheder, Serviceloven særligt skal sikre, nemlig den pædagogiske indsats med beboernes oplevelse af at have eget hjem og privatliv, beboernes selvbestemmelse og indflydelse på eget liv og beboernes muligheder for at kommunikere på egne betingelser, står samlet set over halvdelen (62 %, 58 % og 48 %) for den opfattelse, at målopfyldelsen er høj eller meget høj.

Her skiller det sig ud, at når det angår beboernes selvbestemmelse, oplever en fjerdedel af omsorgsmedhjælperne, at bostedet har lav eller meget lav mulighed for at skabe gode rammer. Delkørslen af datamaterialet viser ikke overraskende, at beboerens grad af handicap har indflydelse på bostedets mulighed for at skabe gode rammer om beboernes selvbestemmelse. Det ses, at jo mindre selvhjulpne beboerne opleves, jo lavere opleves deres mulighed for selvbestemmelse og indflydelse på eget liv, og jo lavere beboernes fysiske mobilitet vurderes, jo lavere vurderes deres mulighed for selvbestemmelse og indflydelse på eget liv. Således stiller beboernes grad af handicap omfattende krav til omsorgsmedhjælpernes/bostedets pædagogiske indsats i forhold til at opfylde Servicelovens bestemmelser om beboerens selvbestemmelsesret.

Endvidere viser delkørslen på denne gruppe spørgsmål, at jo lavere beboernes fysiske mobilitet vurderes, jo lavere vurderes mulighederne for, at beboerne kan kommunikere på egne betingelser, og jo mindre selvhjulpne beboerne opleves, jo lavere opleves beboernes mulighed for at have eget liv og privatliv – roderum og råderum.

Henholdsvis 41 % og 35 % omsorgsmedhjælperne svarer, at bostedets muligheder for at skabe gode rammer om udfordringer i forhold til beboernes individuelle ønsker og behov og bostedets evne til at skabe plads til spontanitet er høj eller meget høj. Den relativt lavere vurdering af målopfyldelsesgrad, med hensyn til at imødekomme beboernes individuelle ønsker og behov, kan skyldes svære kommunikative vilkår, hvor man skal bruge andre måder end det talte sprog til at aflæse og fortolke beboernes præferencer. Ser man i tabel 3A (bilag 2), angiver halvdelen af omsorgsmedhjælperne, at beboernes verbale kommunikation må betegnes som dårlig (kun 15 % betegner beboernes

verbale kommunikation som god). En indsats, som tre fjerdedele (74 %) af omsorgsmedhjælperne jf. tabel 15 (se bilag 2) har høj grad eller nogen grad af medansvar for planlægning af.

En delkørsel af datamaterialet viser, at beboerens grad af handicap har indflydelse på bostedets mulighed for at skabe gode rammer for beboernes daglige stimuli: Jo lavere beboernes fysiske mobilitet vurderes, jo lavere vurderes muligheden for udfordringer i forhold til individuelle ønsker og behov. Og jo mindre selvhjulpne beboerne opleves, jo lavere opleves deres mulighed for udfordringer i forhold til individuelle ønsker og behov. Det kan tolkes som manglende oplevelse af handlemuligheder hos omsorgsmedhjælperne i mødet med beboere med sværere udviklingshæmning.

At det kan være vanskeligt at skabe plads til spontanitet i hverdagen kan skyldes flere ting. Dels kan der være normeringsmæssige vanskeligheder, hertil højt vikarindtag mv. (se tabel 25 (bilag 2), hvor 80 % af omsorgsmedhjælperne er enige eller delvist enige i, at der ofte er perioder med sygdom, ubesatte stillinger som medfører for stort gennemtræk af vikarer); men det kan også være, at beboernes behov for struktur, faste rammer og forudsigelighed vejer tungere i den pædagogiske dagligdag end spontanitet.

Prioritering af delmål med indsatsen i bo- og dagtilbud

I lovbemærkningerne til Serviceloven peges der på forskellige delmål med indsatsen. I tabel 9 er omsorgsmedhjælperne blevet bedt om at prioritere de to af skemaets fem delmål i den daglige indsats, som de mener bør være højst prioriteret på det bosted/dagtilbud, de arbejder. Man må være opmærksom på, at i tabellen svarer omsorgsmedhjælperne på, hvad de mener der bør prioriteres højst i den daglige indsats, altså ikke hvad de reelt oplever, der faktisk prioriteres højst på deres arbejdssted.

Tabel 9. Prioritering af delmål med indsatsen i bo- og dagtilbud	<i>Andel omsorgsmedhjælpere i % der angiver forholdet som ét af de to vigtigste indsatsområder²⁵</i>
Udvikling af en positiv identitet	22
Opøvelse af færdigheder, som kan kompensere for den nedsatte funktionsevne	16
Mestring af aktiv livsudfoldelse i samspil med andre	17
Ydelse af den nødvendige omsorg	35
Skabelse af forståelse og rummelighed i det omgivende samfund	10

²⁵ I tabellen er optalt hvor mange gange et svar er blevet givet og disse antal er omsat i %. Procenttallet angiver svarets vægtning i forhold til de øvrige svar. Da personerne har haft mulighed for to svar, kan procenttallet ikke umiddelbart omsættes til antal svar.

Den laveste angivelse af, hvad der bør prioriteres som delmål i indsatsen vedrører skabelse af forståelse og rummelighed i det omgivne samfund (en andel på 10 % angiver dette som et af de to vigtigste delmål), altså arbejde med beboernes/brugernes sociale omgivelser (det kan være naboer, folk man møder på gaden, butikspersonale, pårørende, læge, sagsbehandler, det politiske niveau mv.). En delkørsel af datamaterialet viser, at beboerens grad af handicap har indflydelse på prioritering om skabelse af rummelighed og forståelse i det omgivne samfund: Jo mindre selvhjulpne beboerne/brugerne vurderes, jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer skabelse af forståelse og rummelighed i det omgivne samfund som delmål i indsatsen.

Tabel 9 viser, at det antalsmæssigt er en femtedel af omsorgsmedhjælperne, der prioriterer forholdet til det omgivne samfund. At andelen er så høj (selvom det er tabellens laveste score) kan forstås i forhold til forskellige forhold. Dels kan det være oplevet nødvendighed af synliggørelse af indsatsen både opadtil og udadtil, hvor området, som vi tidligere har set, er præget af visitationsproblematikker. Det kan også være offentlighedens fokus på magtanvendelse, efter sagerne i 2007 med oplevet behov for at skabe lydhørhed og gennemsigtighed til omgivelserne, så arbejdet udefra forstås i forhold til de praktiske problematikker, det indebærer, hvor dilemmaer er en del af hverdagen (se tabel 25 (bilag 2), hvor 60 % medgiver, at de ofte oplever at stå i 'etiske dilemmaer' mellem forskellige pædagogiske hensyn). Og det kan være oplevet behov for at være 'beboerens advokat' i mødet med 'systemet'. Sidst men ikke mindst kan det være viljen til at støtte beboerne i at indgå i lokalmiljøet på lige fod med rådets øvrige beboere, der slår igennem her.

De øvrige delmål vedrører det direkte arbejde med beboerne. Her viser tabel 9 ikke overraskende, at det højst prioriterede indsatsområde er ydelse af den nødvendige omsorg med over en tredjedel af omsorgsmedhjælpernes svar (en andel på 35 %). Delkørslen af datamaterialet viser, at beboerens grad af handicap har indflydelse på prioritering af den nødvendige omsorg som højeste delmål med indsatsen. Altså, jo lavere beboernes/brugernes verbale kommunikative færdigheder vurderes, og jo mindre selvhjulpne de vurderes, jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer ydelse af den nødvendige omsorg som indsatsområde.

Herefter prioriteres udvikling af positiv identitet med en andel på 22 %, mestring af aktiv livsudfoldelse i samvær med andre med en andel på 17 %, mens en andel på 16 % understreger oplevelse af færdigheder, som kan kompensere for den nedsatte funktionsevne som et af de aspekter i det socialpædagogiske arbejde, der bør prioriteres højst i den daglige indsats. Ikke overraskende viser delkørslen om betydning af beboerens/brugerens grad af handicap, at henholdsvis selvhjulpnehed og fysisk mobilitet spiller en rolle i forhold til prioriteringsgraden af henholdsvis kompensation for den nedsatte funktionsevne og livsudfoldelse i samspil med andre.

Udviklingsinitiativer generelt inden for bo- og dagtilbud

På baggrund af den enkelte omsorgsmedhjælperes kendskab til bo- og dagtilbudsområdet som helhed, er omsorgsmedhjælperne i tabel 27 blevet bedt om at prioritere de to ud af seks mulige indsatsområder, som de ser som udviklingsinitiativer, der særligt bør styrkes.

Af tabellen fremgår, at faglighed og pædagogisk udvikling prioriteres markant højest blandt omsorgsmedhjælperne.

Tabel 27. Prioritering af udviklingsinitiativer inden for bo- og dagtilbud	Højest prioriterede indsatsområder Antal svar i %
Faglighed, kompetenceudvikling og efteruddannelse	34
Pædagogisk udvikling, holdninger og værdier	33
Arbejdets organisering	9
Rekruttering og introduktion	8
Ledelsesudvikling	7
Bruger og Pårørendeinddragelse	8

En tredjedel af omsorgsmedhjælperne svarer med deres ene prioritering, ikke overraskende, både at faglighed, kompetenceudvikling og efteruddannelse og pædagogisk udvikling, holdninger og værdier, er de områder der bør styrkes på bo- og dagtilbudsområdet som helhed.

Delkørsel af datamaterialet viser, at beboerens grad af handicap har indflydelse på prioritering af udviklingsinitiativer inden for området. Ikke overraskende er det, at jo mindre selvhjulpne beboerne/brugerne opleves, jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer faglighed, kompetenceudvikling og efteruddannelse som udviklingsinitiativ inden for området. Endvidere viser delkørslen at jo højere den fysiske mobilitet vurderes jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer faglighed, kompetenceudvikling og efteruddannelse som udviklingsinitiativ. Hertil kommer, at jo mindre selvhjulpne beboerne/brugerne opleves, jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer pædagogisk udvikling, holdninger og værdier som udviklingsinitiativ inden for området.

De resterende prioriteringer fordeler sig med gennemsnitligt 8 % på hvert af områderne arbejds organisering, rekruttering og introduktion, bruger og pårørendeinddragelse og ledelsesudvikling som de vigtigste indsatsområder. Delkørslen om betydningen af grad af handicap viser, at jo lavere beboernes/brugernes verbale kommuni-

kation vurderes, jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer ledelsesudvikling som et indsatsområde.

8. Afslutning med opsamling og anbefalinger

Med udgangspunkt i den landsdækkende spørgeskemaundersøgelse, der omfatter 377 omsorgsmedhjælpere organiseret i FOA, kan vi nu svare på en række af de spørgsmål der blev rejst i indledning.

Hvor arbejder omsorgsmedhjælperne?

Den helt dominerende arbejdsplads for omsorgsmedhjælperne er døgntilbud. 2 ud af 3 omsorgsmedhjælpere arbejder på døgntilbud. Over 50 % arbejder på døgntilbud med dagtilbud. Den dominerende gruppe af beboere og brugere er psykisk udviklingshæmmede, som halvdelen af omsorgsmedhjælperne arbejder med. I bo- og dagtilbudet er omsorgsmedhjælperen oftest tilknyttet en gruppe på 6 personer. Når omsorgsmedhjælperne skal vurdere beboerne/brugerne er de oftest opmærksom på behov i forhold til manglende selvhjulpethed hos beboerne/brugerne.

Hvem er omsorgsmedhjælperne?

Omsorgsmedhjælperen er en kvinde. Blandt deltagerne er 86 % kvinder, og 47 % af deltagerne er over 47 år. I undersøgelsen er omsorgsmedhjælperne blevet opdelt aldersmæssigt i 3 grupper. En gruppe af unge under 45 år, der udgør 30 %, en større gruppe af midaldrende der aldersmæssig ligger mellem 45 år og 55 år, og som udgør 39 % og endelig den modne gruppe over 55 år, som udgør 31 %. Den lille gruppe mænd i undersøgelsen fordeler sig næsten ligeligt i de tre grupper. Med aldersfordelingen er det næppe overraskende at 7 ud af 10 omsorgsmedhjælpere er gift eller samboende. Omsorgsmedhjælperen er af etnisk dansk herkomst, kun 5 % er af anden herkomst.

Hvad er omsorgsmedhjælpernes baggrund?

Omsorgsmedhjælperjobbet kræver ingen formel uddannelse, men mange omsorgsmedhjælpere har formelle uddannelser. 60 % har ikke pædagogiske uddannelser, typisk inden for kontor handel og serviceområdet. 17 % af omsorgsmedhjælperne har en pædagogisk uddannelse, og uddannelserne opleves at kunne bruges i nuværende arbejde. Omsorgsmedhjælperne har efteruddannelse - det gælder for 7 ud af 10 omsorgsmedhjælpere og et mindretal af dem har været på kursus inden for det seneste år – oftere i form af internt kursus frem for eksternt kursus. Samtidig bærer mange omsorgsmedhjælpere rundt på meget arbejdsmæssig erfaring i jobbet. Halvdelen har mere end 5 års erfaring i nuværende job.

Hvad er arbejdsbetingelserne?

Omsorgsmedhjælperne arbejder oftest på nedsat tid. Det gælder 60 % af omsorgsmedhjælperne. 14 % er utilfredse med deres timetal, men de er delt i ønske om at gå op eller ned i tid. 3 ud af 4 har skiftende arbejdstid, og aften og natarbejde forekommer for de fleste af omsorgsmedhjælperne. For den fjerdedel af omsorgsmedhjælperne, der har fast arbejdstid har halvdelen ikke arbejdstiden inden for normal arbejdstid, men i forbindelse med fast natte- eller aftenvag. Omsorgsarbejdet er således oftest skiftende i forhold til en almindelig arbejdsuge eller placeret uden for arbejdsugen, i form af aften- eller natarbejde.

Medansvar for de daglige arbejdsopgaver

Omsorgsmedhjælperne oplever, at de har meget medansvar for planlægning af den daglige omsorg, som de også i høj grad, arbejder med i den pædagogiske praksis med beboeren/brugeren. Undersøgelsen viser, at omsorgsmedhjælperne desuden er meget involveret i 'praktiske og samværsrelaterede hverdagsopgaver' med beboerne/brugerne.

Men oplevelse af omsorgsopgaven som vanskelig er del af omsorgsmedhjælpernes hverdag – både hvad angår den nære daglige omsorg og i forhold til beboernes mulighed for at sige til og fra. Vanskelighederne i arbejdet kan være forbundet med vanskelig viden om/fra beboerne. Det er særligt bemærkelsesværdigt, at mange oplever at de ikke bliver taget alvorligt, når de søger hjælp hos deres ledelse.

De samlede svarmønstre på spørgsmålene om oplevelse af medansvar i planlægning af den pædagogiske indsats tyder ikke på, at omsorgsmedhjælperne oplever manglende mulighed for at drøfte indsatsen og gøre deres indflydelse gældende. Det er bemærkelsesværdigt, at 33 % (altså en tredjedel) af omsorgsmedhjælperne angiver, at de kun i ringe grad eller slet ikke har medansvar for planlægning af den daglige beskæftigelse. Det vil sige, hvad de skal være sammen med beboerne/brugerne om i hverdagen. Dataanalyser viser at der er flere der oplever medansvar for planlægning i forhold til beboernes daglige beskæftigelse blandt omsorgsmedhjælperne i små bo- og dagtilbud set i forhold til omsorgsmedhjælperne i større bo- og dagtilbud.

Det er gennemgående, at omsorgsmedhjælperne har stor andel i det direkte omsorgsrettede arbejde, dagligdags aktiviteter som tv-kiggeri og gåture, og i de praktisk orienterede aktiviteter – altså samvær med beboerne/brugerne som naturligt er en del af hverdagen i et bo- og dagtilbud.

Der ser altså ud til at være overensstemmelse mellem medansvar/inddragelse i den pædagogiske planlægningsopgave og deltagelse i arbejdsopgaven i hverdagen.

Det kan være med til at forhindre omsorgssvigt, som det sås i 'sagerne' i starten af 2007, hvor der kan have været tale om manglende indsigt i de socialpædagogiske aspekter af den nære daglige omsorg i samspil med beboerne.

Aktiviteter med beboere og brugere.

Ser man på de fritidsrettede aktiviteter, viser det sig, at 'almindelige hverdagsaktiviteter' som udeaktiviteter (gå og køreture) og at se tv med beboerne/brugerne, forekommer som arbejdsopgave hyppigst for mere end 60 % af omsorgsmedhjælperne; mens mere 'fritidspædagogiske aktiviteter' (læse højt, spille spil, musik/fællessang, tegning/maling, leg/rytmik mv.) forekommer som arbejdsopgaver ugentligt for godt og vel en tredjedel af omsorgsmedhjælperne. Undersøgelsen viser, heldigvis, at omsorgsmedhjælpernes tid prioriteres til samvær med beboerne, snarere end til administrative opgaver.

Det er bemærkelsesværdigt at halvdelen af omsorgsmedhjælperne sjældent eller meget sjældent oplever vanskelige situationer og et tilsvarende antal omsorgsmedhjælperne sjældent eller aldrig oplever konflikter.

Omsorgsmedhjælpernes arbejdsmiljø

Ledelse og organisation spiller en vigtig rolle for omsorgsmedhjælpernes arbejdsmiljø. De fleste omsorgsmedhjælperne oplever at bo- og dagtilbuddet ledes professionelt. Det gælder mere end to ud af tre omsorgsmedhjælperne. De mest kritiske er de midaldrende omsorgsmedhjælperne. Flertallet af omsorgsmedhjælperne oplever ikke den store afstand til ledelsen, men 15 % oplever dog afstanden i høj grad. I forhold til organiseringen af bo- og dagtilbuddet i de nuværende enheder er kun godt halvdelen afvisende overfor at organiseringen er uhensigtsmæssig. I tidligere afsnit er der blevet spurgt til medarbejdernes indflydelse på deres arbejdssituation, og der er i forhold til de omsorgsrelaterede opgaver fundet en tæt sammenhæng mellem planlægning og udførelse. Det er spørgsmålet om omsorgsmedhjælperne har været involveret i organiseringen af afdelingerne.

Også i forhold til opmærksomhed på introduktion og oplæring af nyt personale er kun godt halvdelen af omsorgsmedhjælperne afvisende over for en påstand om, at der er for lidt opmærksomhed på dette forhold, og 17 % er i høj grad enig i påstanden. Det er især omsorgsmedhjælperne i store bo- og dagtilbud, der savner fokus på vigtigheden af introduktion af nye medarbejdere

Psykisk arbejdsmiljø – belastende faktorer

Det psykiske arbejdsmiljø kan bestemmes som den måde man oplever og reagerer på de psykiske forhold i arbejdet²⁶. Det drejer sig f.eks. om oplevelse af samarbejde, mål for arbejdet, trusler mm., som kan påvirke det daglige arbejde eller i akutte situationer på arbejdet og kan fremkalde forskellige reaktioner i form af akutte eller mere langvarige former for stress eller andre belastningssymptomer.

I sin helhed oplever 72 % af omsorgsmedhjælperne sig ikke, eller kun lidt psykisk belastede, mens 28 % føler sig noget eller meget psykisk belastet. To forhold spiller ind på oplevelse af belastning – bo- og dagtilbuddets størrelse og omsorgsmedhjælperens alder/erfaring. Lidt færre omsorgsmedhjælpere, der arbejder i mindre bofællesskaber eller private hjem, oplever sig belastet i forhold til den gruppe af omsorgsmedhjælpere der arbejder i større døgntilbud med eller uden dagtilbud, og færre ældre/erfarne omsorgsmedhjælpere føler sig belastet.

I forhold til omsorgsmedhjælpernes vurdering af belastningsfaktorer siger mindst halvdelen af omsorgsmedhjælperne og helt op til 88 % af dem, at de ikke oplever sig belastet eller kun i mindre grad af de enkelte forhold.

Omsorgsmedhjælperne har et interessant og spændende arbejde med mulighed for personlig udvikling. Mindst to ud af tre omsorgsmedhjælpere afviser påstande om det modsatte²⁷, og langt de fleste omsorgsmedhjælpere føler sig sikker på, hvad der forventes af dem. 88 %, eller næsten 9 ud af 10 omsorgsmedhjælpere mener, at de slet ikke eller kun i mindre grad er usikre på forventninger til dem. Men at arbejde med mennesker indebærer et ansvar, og da de fleste omsorgsmedhjælpere oplever at brugerne kun er lidt selvhjulpne (tabel 3D,) kan ansvaret opleves belastende. Omsorgsmedhjælperne er delt i to lige store grupper, hvoraf den ene gruppe slet ikke eller kun i mindre grad oplever sig belastet af ansvaret, mens den anden del i mindst nogen grad oplever sig belastet af ansvaret. Det er bemærkelsesværdigt at hver fjerde omsorgsmedhjælper i høj grad oplever belastende stort ansvar²⁸. Det sker oftere for omsorgsmedhjælpere i små bo- og dagtilbud end i store bo- og dagtilbud. På samme måde noteres at hver 5. omsorgsmedhjælper oplever sig belastet i høj grad af arbejdsmængde. En særlig udfordring er at 20 % oplever sig i høj grad belastet af egne høje krav til arbejdspræstation. Der er ikke sammenhæng med bostedstype, og da vi ved at kun 2 % er usikre på forventningerne til dem, er der en særlig ledelsesmæssig udfordring i denne problemstilling som sandsynligvis er knyttet tæt sammen med omsorgsmedhjælpernes personlighed.

²⁶ Robenhagen (1990).

²⁷ Blandt de 14 % af omsorgsmedhjælperne, der oplever sig i høj grad belastet af manglende mulighed for personlig udvikling, er der hyppigere tale om ansatte i store bo- og dagtilbud end blandt ansatte i små, 14% eller hver syvende oplever det i høj grad belastende, at der mangler denne mulighed. Denne oplevelse findes hyppigere blandt ansatte i store bo- og dagtilbud end blandt ansatte i små.

²⁸ Omsorgsmedhjælpernes ansvar er også behandlet tidligere.

Et særligt forhold udgør beboerne/brugerne i forhold til det psykiske arbejdsmiljø, når deres adfærd opleves urolig og voldsom, hvilket hver fjerde omsorgsmedhjælper oplever. Det er naturligvis bekymrende hvis brugerne/beboernes adfærd kan føre til utryghed og vold på arbejdspladsen. 72 % af omsorgsmedhjælperne siger at de slet ikke eller kun i mindre grad oplever sig psykisk belastet ved at blive udsat for vold. 10 % siger imidlertid at de i høj grad oplever belastning på dette område. Det er oftere på store bo- og dagtilbud at omsorgsmedhjælperne har denne oplevelse.

Generelt er der en tendens til at flere omsorgsmedhjælpere der arbejder i større bo- og dagtilbud, oplever belastninger i det psykiske arbejdsmiljø, end omsorgsmedhjælpere, der arbejder i mindre bo- og dagtilbud. Ud over de eksempler, der allerede er nævnt, gælder det i forhold til samarbejdsproblemer i personalegruppen og i forhold til manglende støtte og hjælp fra kolleger i belastede situationer.

Det fysiske arbejdsmiljø

Omsorgsmedhjælpernes fysiske arbejdsmiljø er de fysiske påvirkninger som omsorgsmedhjælperne udsættes for på deres arbejdsplads. Påvirkningerne kan dreje sig om f.eks. støj, varme, træk, indretning, i form af dårlige sanitære forhold eller små lokaler osv. I forhold til oplevelsen af det fysiske arbejdsmiljø som helhed, oplever 2 ud af 3 omsorgsmedhjælpere, at de ikke er belastet eller kun lidt belastet af deres fysiske arbejdsmiljø. 29 % af omsorgsmedhjælperne oplever sig noget eller meget fysisk belastet. Sammenlignes svarene hos omsorgsmedhjælpere, der arbejder i store bo- og dagtilbud, med svarene fra omsorgsmedhjælpere ansat i små bo- og dagtilbud, angiver ansatte i større bo- og dagtilbud oftere, at de er noget eller meget fysisk belastet i forhold til omsorgsmedhjælpere i små bo- og dagtilbud.

Ergonomi, i form af tunge løft eller andre belastende arbejdsstillinger eller bevægelser er den faktor som flest omsorgsmedhjælpere angiver som belastende - 2 ud af 3 omsorgsmedhjælpere angiver tungeløft/andre belastende arbejdsstillinger. Forholdet angives oftere af ansatte i store bo- og dagtilbud. Det samme gælder for små arbejdslokaler, at der er for mange personer i samme rum.

Denne sammenhæng gælder ikke når omsorgsmedhjælperne angiver manglende eler for små arbejdsrum som halvdelen af omsorgsmedhjælperne oplever.

Generelt gælder at store grupper af medarbejdere klager over de fysiske forhold. Det gælder også for indeklima og støj, hvor fra en tredjedel til halvdelen af omsorgsmedhjælperne retter klager mod forholdene.

Tilfredshed med arbejdet – forventninger til fremtiden

To ud af tre omsorgsmedhjælpere er i høj grad tilfreds med deres daglige arbejde med beboerne/brugerne. Medregnes den gruppe af omsorgsmedhjælpere der siger i nogen grad tilfredse, er 96 % mindst i nogen grad tilfredse. Helt så positive er omsorgsmed-

hjelperne ikke når de bliver spurgt om tilfredshed med arbejdsbetingelserne. Her er kun hver tredje af omsorgsmedhjelperne i høj grad tilfredse med arbejdsbetingelserne, mens halvdelen af omsorgsmedhjelperne i nogen grad er tilfredse med arbejdsbetingelserne. Det er dog 83 % af omsorgsmedhjelperne der er mindst i nogen grad tilfredse med arbejdsbetingelserne. For begge spørgsmål gælder, at der er flere blandt omsorgsmedhjælperne der arbejder i små bo- og dagtilbud som i høj grad er tilfredse, end blandt omsorgsmedhjælperne ansat i store bo- og dagtilbud.

Fremtidsforventninger og deres indhold

Omsorgsmedhjelperne deler sig i 2 grupper hvoraf den ene halvdel har overvejet arbejdsmæssige forandringer, mens det ikke er tilfældet for den anden halvdel. Overvejelserne om arbejdsmæssig forandring er lidt mere udbredt blandt omsorgsmedhjælperne ansat i mindre bo- og dagtilbud end blandt omsorgsmedhjælperne i større bo og dagtilbud. Dette forhold kan virke overraskende set i lyset af at der i gruppen af omsorgsmedhjælperne i små bo- og dagtilbud er lidt flere omsorgsmedhjælperne der er tilfredse med deres nuværende arbejde end blandt dem der arbejder i større bo- og dagtilbud.

Forholdet kan sandsynligvis forklares når vi ser hvad ønsket om ændringer bygger på. Her nævnes ønske om bedre arbejdstider og uddannelse hyppigere blandt ansatte i mindre bo- og dagtilbud end blandt ansatte i større bo- og dagtilbud.

Fra ønske om arbejdsmæssig forandring til realitet

Som det fremgik af foregående afsnit har halvdelen af omsorgsmedhjelperne i løbet af det sidste år overvejet arbejdsmæssige ændringer, herunder uddannelse. Men en ting er overvejelser om forandringer, men gennemføres de? Det har vi søgt at komme tættere på ved at spørge omsorgsmedhjelperne hvad de forventer at lave om tre år.

To ud af tre omsorgsmedhjælperne forventer at arbejde som omsorgsmedhjælper om tre år, heraf forventer langt hovedparten (51 %) at være på samme arbejdsplads som nu, mens 14 % forventer at være på en anden arbejdsplads inden for området. 13 % forventer at være på pension. Tilbage er 16 % som ikke forventer at arbejde inden for området eller være gået på pension. 5 % forventer at være under uddannelse, mens resten laver noget helt andet eller har fundet et andet slags arbejde.

Omsorgsmedhjelpernes syn på pædagogisk udvikling

Omsorgsmedhjelperne lægger markant vægt på den nære pædagogiske indsats, med høj prioritet til ydelse af den nødvendige omsorg, ønske om udvikling af fagligheden (kompetenceudvikling/efteruddannelse) og selve den pædagogiske udvikling (holdninger og værdier i arbejdet).

En delkørsel vedrørende beboernes handicap viser, at beboernes grad af handicap har indflydelse på mange forhold i det pædagogiske arbejde helt fra arbejde med oplevelse af tryghed i hjemmet til prioritering af udviklingsindsatser på området som helhed.

Bostedets muligheder for at skabe gode rammer for beboernes dagligdag

I Socialministeriets rapport 'Veje til et godt liv i egen bolig' (2007), opridses en række pejlemærker eller orienteringspunkter for arbejdet med at fremme beboerens muligheder for et godt liv på egne præmisser i botilbud.

Det ses særligt, at målopfyldelsen er høj, når det kommer til det pædagogiske arbejde med beboernes oplevelse af tryghed i hjemmet. Her angiver nemlig syv ud af ti omsorgsmedhjælpere, at bostedet har høj eller meget høj grad af mulighed for at skabe gode rammer. En delkørsel af datamaterialet viser, at set fra omsorgsmedhjælpernes perspektiv, har beboernes grad af handicap indflydelse på deres mulighed for oplevelse af tryghed i botilbuddet som hjem. Der ser imidlertid ud til at der er udviklet gode strategier og handlingsformer i den pædagogiske praksis til at kompensere for kommunikative vanskeligheder, kun lidt selvhjulpenhed og lav fysisk mobilitet.

Anderledes ser det ud, når det drejer sig om forhold, medarbejderne ikke har direkte indflydelse på i hverdagslivet om beboernes indflydelse på, hvor og med hvem de bor sammen med. To tredjedele (65 %) mener, at bostedet har lav eller meget lav grad af målopfyldelse, hvad det angår.

Kigger man på det pædagogiske arbejde, vurderer omsorgsmedhjælperne, at målopfyldelsen for den pædagogiske faglighed som helhed er høj eller meget høj i to tredjedele af besvarelsenerne.

På spørgsmål som vedrører de rettigheder, Serviceloven særligt skal sikre, nemlig den pædagogiske indsats med beboernes oplevelse af at have eget hjem og privatliv, beboernes selvbestemmelse og indflydelse på eget liv og beboernes muligheder for at kommunikere på egne betingelser, står samlet set over halvdelen for den opfattelse, at målopfyldelsen er høj eller meget høj.

Her skiller det sig ud, at når det angår beboernes selvbestemmelse, oplever en fjerdedel af omsorgsmedhjælperne, at bostedet har lav eller meget lav mulighed for at skabe gode rammer. Delkørslen af datamaterialet viser ikke overraskende, at beboerens grad af handicap har indflydelse på bostedets mulighed for at skabe gode rammer om beboernes selvbestemmelse. Det ses, at jo mindre selvhjulpne beboerne opleves, jo lavere opleves deres mulighed for selvbestemmelse og indflydelse på eget liv, og jo lavere beboernes fysiske mobilitet vurderes, jo lavere vurderes deres mulighed for selvbestemmelse og indflydelse på eget liv. Således stiller beboernes grad af handicap omfattende krav til omsorgsmedhjælpernes/bostedets pædagogiske indsats i forhold til at opfylde Servicelovens bestemmelser om beboerens selvbestemmelsesret.

Endvidere viser delkørslen på denne gruppe spørgsmål, at jo lavere beboernes fysiske mobilitet vurderes, jo lavere vurderes mulighederne for, at beboerne kan kommunikere på egne betingelser, og jo mindre selvhjulpne beboerne opleves, jo lavere opleves beboernes mulighed for at have eget liv og privatliv – roderum og råderum.

Henholdsvis 41 % og 35 % omsorgsmedhjælpere svarer, at bostedets muligheder for at skabe gode rammer om udfordringer i forhold til beboernes individuelle ønsker og behov og bostedets evne til at skabe plads til spontanitet er høj eller meget høj. Den relativt lavere vurdering af målopfyldelsesgrad, med hensyn til at imødekomme beboernes individuelle ønsker og behov, kan skyldes svære kommunikative vilkår, hvor man skal bruge andre måder end det talte sprog til at aflæse og fortolke beboernes præferencer.

At det kan være vanskeligt at skabe plads til spontanitet i hverdagen kan skyldes flere ting. Dels kan der være normeringsmæssige vanskeligheder, hertil højt vikarindtag mv. men det kan også være, at beboernes behov for struktur, faste rammer og forudsigelighejd vejer tungere i den pædagogiske dagligdag end spontanitet.

Hvad kan anbefales at arbejde videre med?

Omsorgsmedhjælpernes prioritering af delmål med indsatsen i bo- og dagtilbud

I lovbemærkninger til Serviceloven peges der på forskellige delmål med indsatsen. Det højst prioriterede indsatsområde blandt omsorgsmedhjælperne er ydelse af den nødvendige omsorg med over en tredjedel af omsorgsmedhjælpernes svar. Delkørslen af datamaterialet viser, at beboerens grad af handicap har indflydelse på prioritering af den nødvendige omsorg som højeste delmål med indsatsen. Altså, jo lavere beboernes/brugernes verbale kommunikative færdigheder vurderes, og jo mindre selvhjulpne de vurderes, jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer ydelse af den nødvendige omsorg som indsatsområde.

Herefter prioriteres udvikling af positiv identitet med en andel på 22 % (næsten halvdelen af omsorgsmedhjælperne sætter således et af deres krydser her), mestring af aktiv livsudfoldelse i samvær med andre med en andel på 17 % (en tredjedel af omsorgsmedhjælperne sætter et af deres krydser her), mens en andel på 16 % (en tredjedel) understreger oplevelse af færdigheder, som kan kompensere for den nedsatte funktionsevne som et af de aspekter i det socialpædagogiske arbejde, der bør prioriteres højst i den daglige indsats. Ikke overraskende viser delkørslen om betydning af beboerens/brugerens grad af handicap, at henholdsvis selvhjulpnehed og fysisk mobilitet spiller en rolle i forhold til prioriteringsgraden af henholdsvis kompensation for den nedsatte funktionsevne og livsudfoldelse i samspil med andre.

Udviklingsinitiativer generelt inden for bo- og dagtilbud

På baggrund af den enkelte omsorgsmedhjælperes kendskab til bo- og dagtilbudsområdet som helhed, er omsorgsmedhjælperne blevet bedt om at prioritere de to ud af seks mulige indsatsområder, som de ser som udviklingsinitiativer, der særligt bør styrkes.

Af tabellen fremgår, at faglig og pædagogisk udvikling prioriteres markant højest blandt omsorgsmedhjælperne.

To tredjedel af omsorgsmedhjælperne svarer med deres ene prioritering, ikke overraskende, både at faglighed, kompetenceudvikling og efteruddannelse og pædagogisk udvikling, holdninger og værdier, er de områder der bør styrkes på bo- og dagtilbudsområdet som helhed.

Delkørsel af datamaterialet viser, at beboerens grad af handicap har indflydelse på prioritering af udviklingsinitiativer inden for området. Ikke overraskende er det, at jo mindre selvhjulpne beboerne/brugerne opleves, jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer faglighed, kompetenceudvikling og efteruddannelse som udviklingsinitiativ inden for området. Endvidere viser delkørslen at jo højere den fysiske mobilitet vurderes jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer faglighed, kompetenceudvikling og efteruddannelse som udviklingsinitiativ. Hertil kommer, at jo mindre selvhjulpne beboerne/brugerne opleves, jo flere omsorgsmedhjælpere prioriterer pædagogisk udvikling, holdninger og værdier som udviklingsinitiativ inden for området.

Anbefalinger

- 60 % af omsorgsmedhjælperne har en ikke pædagogisk uddannelse, som de siger de kan bruge i arbejdet som omsorgsmedhjælper. Det kunne være nyttigt at få belyst for at bruge denne ressource endnu mere.
- Bo- og dagtilbuddets størrelse ser ud til at have en lang række konsekvenser for både omsorgsmedhjælpernes arbejdsmiljø og ikke mindst brugerne og beboernes muligheder på en lang række områder. Mindre bo- og dagtilbud målt ved antal brugere/beboere virker positivt ind på både personale og brugere og beboeres muligheder. Dette forhold bør belyses nærmere og det bør undersøges om større bo- og dagtilbud kan opdeles på en måde, så de mindre bo- og dagtilbuds muligheder genskabes i de større bo- og dagtilbud
- Omsorgsmedhjælpernes anciennitet i jobbet og arbejds erfaring på området er knyttet sammen med deres oplevelse af arbejdsmiljø og trivsel. Samspillet er positivt, og personalepolitisk bør der sættes fokus på den store gruppe af om-

sorgsmedhjælpere, der har været i faget længe. Arbejdsmæssigt har de overskud og der bør tænkes i at fastholde denne arbejdsmæssige ressource. I den forbindelse bør efteruddannelse indtænkes

- Beboernes/brugernes forudsætninger, f.eks. verbalt, motorisk og i forhold til selvhjulpethed har afgørende betydning for omsorgsmedhjælpernes oplevelse af mulighed for at støtte dem. Der bør fokuseres på de vanskeligheder personalet kan opleve i forhold til brugernes/beboernes forudsætninger. Ledelsen bør indtage en klar rolle i at støtte og hjælpe medarbejderne i vanskelige arbejdsmæssige situationer, og udvikle deres forudsætninger for at tackle vanskelige situationer.
- Omsorgsmedhjælpernes fysiske arbejdsmiljø bør undersøges nærmere. Især i forhold til ergonomiske forhold og personalerum som mange omsorgsmedhjælpere klager over

9. Referencer

- Billeder af en afmagtskultur. *Socialpædagogen* nr. 4/2007.
- Center for Ligebehandling af handicappede (2000). *Boformer for handicappede*. (www.clh.dk)
- CLH (Center for Ligebehandling af Handicappede) (2008): *Fakta om botilbud*²⁹.
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques*. New York: John Wiley.
- COWI A/S og Socialt Udviklingscenter SUS (2002): *Evaluering af erfaringer med institutionsbegrebets ophævelse på handicap-området 1998-2002*³⁰.
- Etikos APS (2007): *Det gode liv i egen bolig*³¹.
- FOA Pædagogisk sektor (2004). *Omsorgsmedhjælpernes psykiske arbejdsmiljø*³².
- Gjertsen, M. N. (2008a). Gentagelser: Strandvænget-metoder findes stadig. I: *Information* den 8.9.2008.
- Gjertsen M. N. (2008b). Manglende uddannelse i Socialektoren. I: *Information* den 10.9.2008.
- Hur, S. M. (2009). *Frigørelsens magt – pædagogiske roller i relation til frie, udviklingshæmmede voksne*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet³³.
- Højmark, A. (2009). *Om tilsætning og opfindsomhed - en pædagogisk antropologisk undersøgelse om begrundelser i socialpædagogiske arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet³⁴.
- Kofod, K. K. og N. R. Jensen (2009). *Organisationsudvikling og socialpædagogisk praksis i bo- og dagtilbud for voksne udviklingshæmmede*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet³⁵.
- Københavns Kommune (2007). *Foreløbig redegørelse for pressesager på handicapområdet ifm dokumentarprogrammet "Er du 'åndssvag'?"*. Københavns Kommune.

²⁹ <http://www.clh.dk/index.php?id=1437>

³⁰ <http://www.sus.dk/files/publikationer/evaluering%20socialministeriet.PDF>

³¹ <http://www.ism.dk/data/Lists/Publikationer/Attachments/69/Det%20gode%20liv%20i%20egen%20bolig.pdf>

³² <http://www.foa.dk/graphics/pjecer/Arbejdsmiljoe-M/omsorgsmedhjaelpernes-psykiske-arbejdsmiljoe.pdf>

³³ www.dpu.dk/ssip/ebog

³⁴ www.dpu.dk/ssip/ebog

³⁵ www.dpu.dk/ssip/ebog

Langager, S., O. Robenhagen, A. Højmark og P. Allerup (2009). *Socialpædagogik i botilbud for voksne med varig nedsat psykisk funktionsevne*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet³⁶.

Nirás Konsulenterne/Københavns Kommune (2008). *Undersøgelse af bosteder og bofællesskaber i Københavns Kommune*. Nirás Konsulenterne og Københavns Kommune.

Olesen, H. (2007). *Dramatisk fald i efteruddannelse til omsorgsmedhjælpere* (<http://3f.dk>).

Robenhagen, O. (1990), *Psykisk Arbejds miljø i daginstitutioner*, Arbejds miljøfondet.

Socialministeriet (2007). *Veje til et godt liv i egen bolig*. Socialministeriet.

Socialministeriet (2007a). *Oplysninger om botilbud for fysisk og psykisk udviklingshæmmede*³⁷.

Socialministeriet (2003). *Et liv så tæt på det almindelige som muligt. Sammenfatning af resultater fra Socialministeriets evalueringsprogram*. Socialministeriet.

Socialministeriet (2002). *Evaluering af erfaringerne med institutionsbegrebets ophævelse på handicap-området, 1998-2002*. Socialt Udviklingscenter og Cowi.

Socialpædagogerne (2009): *Utidssvarende boliger – en undersøgelse af botilbud til voksne mennesker med handicap*³⁸.

Statistikbanken (2009). Danmarks Statistik³⁹.

UddannelsesGuiden (2009). Undervisningsministeriet⁴⁰.

³⁶ www.dpu.dk/ssip/ebog

³⁷ www.social.dk

³⁸ <http://www.sl.dk/upload/aktuelt/nyheder-%20pdf-filer/2009/botilbudsunders%c3%b8gelsen.pdf>

³⁹ <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>

⁴⁰ <http://www.ug.dk/forside/job/sundhedomsorgogpleje/plejeomsarb/omsorgsmedhjælper.aspx>

Bilag 1. Metoder og analyser i forbindelse med spørgeskemadataindsamlingen⁴¹

I det samlede projekt er der indsamlet data på to forskellige måder, afhængig af om der er tale om data til 'Københavnundersøgelsen' eller til den landsdækkende undersøgelse.

I 'Københavnundersøgelsen' er der tale om en 'total- undersøgelse' i denne forstand at samtlige pædagoger og omsorgsmedhjælpere blev forsøgt 'nået' via bostedernes ledere, som viderebragte spørgeskemaerne. Grundlaget for udsendelsen var en komplet liste over bosteder for psykisk/fysisk handicappede. Københavnundersøgelsen gennemførtes i september 2008, med en enkelt rykkerskrivelse til lederen.

I den landsdækkende undersøgelse, som kun angår omsorgsmedhjælpere organiseret i FOA, blev FOA's register over medlemmer benyttet som grundlag for udsendelse af spørgeskemaer direkte til omsorgsmedhjælpere, som man ønskede svar fra. Undersøgelsen gennemførtes i april 2008, rutinemæssigt med en efterfølgende rykker.

Mens Københavnundersøgelsen i sit udgangspunkt, via den måde dataindsamlingen er konstrueret på, kan siges at leve op til krav om repræsentativitet, er det klart, at det metodiske grundlag for landsindsamlingen ikke fører til, at der opnås repræsentativitet.

I begge undersøgelser er der vished om, at ikke alle, der fik tilsendt et spørgeskema, har returneret det, og svarprocenten er således under alle omstændigheder mindre end 100 %.

I 'Københavnundersøgelsen' kan vi med en hvis sikkerhed beregne antallet af mulige respondenter ud fra bemandingsregistre fra de enkelte bosteder. En troværdig svarprocent kan derfor udregnes simpelt som forholdet mellem antallet af registrerede svar i forhold til dette beregnede tal. Det fører til en samlet svarprocent på 61 %, idet 245 svar sættes i relation til 404 udsendte skemaer.

I den landsdækkende undersøgelse er det ikke muligt ud fra FOA's medlemslister at fremkomme med pålidelige skøn over det samlede antal omsorgsmedhjælpere i landets bo- og dagtilbud. Det er derfor ikke muligt at sætte antallet af udsendte skemaer i relation i et antal mulige respondenter, der findes i landet som helhed. Desmindre er det muligt at undersøge om de medlemmer som FOA har på sine lister udgør et repræsentativt udsnit af samtlige omsorgsmedhjælpere inden for området: Bosteder for psykisk/fysisk handicappede. Holder man sig til antallet af udsendte skemaer, som er

⁴¹ Bilag 1 dækker såvel den foreliggende undersøgelse af pædagoger og omsorgsmedhjælpere ansat i Københavns Kommune, og den landsdækkende undersøgelse af omsorgsmedhjælpere.

782 og sætter dette i relation til, at der er indkommet i alt 377 svar, bliver den umiddelbare svarprocent 48 %.

Antallet af udsendte lederskemaer i Københavnerundersøgelsen er 22, svarende til det totale antal bosteder inden for området. Der kom 15 skemaer retur, hvilket giver en svarprocent på 68 %.

Uanset om den metode, der fører til udsendelsen af spørgeskemaerne muliggør repræsentativitet eller ej, som det viser sig at være tilfældet mht. til pædagoger og omsorgsmehjælpere i Københavnerundersøgelsen i forhold til landsundersøgelsen, så vil svarprocenter på niveauerne 61 % og 48 % automatisk medføre, at man via en såkaldt frafaldsanalyse undersøger kvaliteten af de indkomne svar. Har man fået et skævt ud-snit af de udsendte skemaer retur? Er det fx hovedsageligt yngre kvinder fra små bosteder, der har returneret skemaerne? Det vil selvfølgelig påvirke gyldigheden af en *generel påstand* om nogle arbejdsforhold, hvis det viser sig, at arbejdsforhold er afhængige af køn og størrelsen af bostedet – som i dette scenario fx ville vise sig at være overrepræsenteret i de returnerede svar.

Formålet med spørgeskemaundersøgelserne har i begge undersøgelser været at skaffe en bredt dækkende oversigt over forhold i bosteder for psykisk/fysisk handicappede.

Vurdering af repræsentativitet og anvendelighed af indsamlede data

Når man skal vurdere anvendeligheden af de indsamlede data, kan man dels se på videnskabsteoretiske aspekter af de indsamlede informationer, dels nogle mere praktiske i relation til *hvad* data skal bruges til. Hvad angår det første, dækkes dette af begreberne *validitet, reliabilitet og generaliserbarhed*, mens anvendeligheden, set fra et praktisk synspunkt bl.a. har at gøre med datas evne til at belyse forhold med acceptabel *statistisk præcision*.

Generaliserbarheden af resultater ud fra de indsamlede data afhænger af om data er repræsentative for de respondentgrupper, de er indsamlet fra. Det kunne være nærliggende at benytte ordet 'i hvor høj grad' i stedet for 'om' i den hensigt at måle repræsentativiteten på en skala med 'ikke repræsentativ' i den ene ende og 'helt repræsentativ' i den anden. Dette kan imidlertid ikke umiddelbart lade sig gøre, idet egenskaben 'at være repræsentativ' iflg. selve definitionen på begrebet afgøres med et 'ja' eller et 'nej'.

Repræsentativitet af en stikprøve afgøres *alene* ud fra *den måde* stikprøven er defineret (se fx Cochran 1977).

I Københavnerundersøgelsen blev der anvendt en total sampling og ved den landsdækkende undersøgelse en slags *tilfældige stikprøver*, som tog afsæt i FOA's lister over medlemmer.

Der er imidlertid forskel på hvorledes en stikprøve er planlagt – fx med henblik på at være repræsentativ – og de faktiske svar, som indsamlingen medfører. Hvis en stikprøve er planlagt som simpel tilfældig udvælgelse af fx 100 elementer, men det viser sig, at der alene opnås svar fra 40 kvinder, kan man næppe fæstne tillid til, at de 40 svar tegner et generelt billede af populationen. Dvs. generaliserbarheden ud fra de 40 svar er ikke mulig. Man kan, med en drejning af ordet 'repræsentativ' sige, at 'de 40 svar ikke er repræsentative for hele populationen'.

Det er vigtigt at skelne mellem på den ene side *planlagte* stikprøver, der via deres definitioner (som i hovedsagen simple tilfældige) er repræsentative og egenskaberne ved *de indkomne faktiske svar*. En del af begrundelsen for opståede misforståelser eller manglende forståelse på dette område, kan skyldes, at de faktisk indkomne svar ikke videnskabeligt set korrekt kan tilordnes egenskaben 'at være repræsentativ'. Det er, som anført en (teoretisk) egenskab ved den *planlagte* stikprøve, som ikke skal blandes sammen med empiriske iagttagelser af de faktisk indsamlede data.

Forvekslingen sker, fordi repræsentative stikprøver ofte lykkes med at indsamle svar fra *samtlig*e inviterede respondenter, altså opererer med en svarprocent på 100 %. Derved indeholder de faktisk indkomne svar fordelinger på køn, alder, geografi osv. som *approximativt* (altså med statistik usikkerhed) svarer til de sande fordelinger i populationen over for disse karakteristika. I dette tilfælde benytter vi *sprogbrugen*, at de indsamlede data er repræsentative.

Når en stikprøve *ikke* kan gennemføres med svar fra *alle* inviterede, altså med en svarprocent på mindre end 100 %, falder den afledte egenskab væk mht. til at fordele karakteristika som køn, alder, geografi, institutionstype osv. approximativt proportional som i hele populationen. I Københavner undersøgelsen er svarprocenten 61 % for pædagoger og omsorgsmedhjælpere, dvs. på mindre end 85 % som er grænsen for hvor man normalt går i gang med frafaldsanalyser. Ved den landsdækkende undersøgelse tillod selve metoden til udvælgelse ikke at man kunne tale om repræsentativitet og blandt de faktisk udsendte skemaer kom kun 48 % retur. Af flere grunde er der derfor et behov for at undersøge om de svar der er til rådighed her, er 'dækkende' for gruppen som helhed, 'proportional' i den beskrevne forstand.

I tilfælde med lav svarprocent kan man, videnskabeligt set ikke tale om at de indsamlede data er repræsentative eller ej og man må benytte andre metoder til at beskrive datas evne til fx at 'repræsentere' de nævnte karakteristika. Når der neden for benyt-

tes termen 'test for repræsentativitet' er det derfor lidt af en tilsnigelse, som, videnskabeligt set, måske burde kaldes 'test for proportionalitet' med reference til den afledte egenskab ved repræsentative stikprøver. Det er imidlertid praksis at kalde testene for 'test for repræsentativitet', og denne betegnelse vil derfor blive anvendt.

'Test for repræsentativitet/proportionalitet' gennemføres som antydnet ved at se på fordelingen af visse karakteristika i de indsamlede data og sammenholde denne fordeling med den sande fordeling i populationen. For at dette skal kunne lade sig gøre, kræves det, at man faktisk kender den sande fordeling af sådanne karakteristika i hele populationen. Fx kræver en test for repræsentativitet mht. til køn, at man kender den sande fordeling af de to køn.

De statistiske analyser for proportionalitet, eller repræsentativitet, er gennemført ud fra fordelinger over eksterne variable som køn, alder, bo- og dagtilbuds størrelse, og for den landsdækkende undersøgelses vedkommende geografisk beliggenhed. Disse baggrundsvariable kan der skaffes information om. De skønnes samtidig at være relevante for at kunne tage stilling til spørgsmålet om repræsentativitet. Som det fremgår af diskussionen kan man ikke tilskrive de indsamlede data videnskabelige egenskaber om 'at være repræsentativ' overhovedet. Ligeegyldigt hvor mange eksterne variable, man måtte anvende.

Afgørelsen af om testen fører til en de facto proportionalitet eller ej (altså 'repræsentativitet' eller ej) følger sædvanlig statistisk testteori med gennemførelsen af hypoteseprøvninger på et givet signifikansniveau.

Det kan i denne forbindelse være fristende at indføre en graduering a la 'mere' eller 'mindre' repræsentativ afhængig af om dette test gennemføres med store eller små p-værdier (signifikanssandsynligheder). Dette er imidlertid i direkte modstrid med de grundlæggende egenskaber ved statistiske tests og er derfor undladt.

Det kan også være fristende at markere forskellige grader af 'repræsentativitet' afhængig af, om de statistiske tests for proportionalitet afvises over for *alle* eksterne kriterier eller om det alene er nogle få af de eksterne karakteristika, testene afvises overfor.

Tilbage bliver en beregning omkring den statistiske usikkerhed, som kommer til udtryk i beregning af konfidensgrænser omkring de estimer, der beregnes. Fx er det nemt at beregne⁴² grænserne for hyppigheden blandt pædagoger og omsorgsmedhjælpere, som "ønsker at arbejde flere timer". Fra data ses det at 7.0% af de afgivne 245 svar falder i kategorien svarer 'ja' til dette spørgsmål. Hvis resultatet er generaliserbart, er

⁴² Benyt den hypergeometriske fordeling

dette estimatet blandt pædagoger og omsorgsmedhjælpere i almindelighed i København. Man kan beregne at den 'sande' andel af pædagoger og omsorgsmedhjælpere, som "ønsker at arbejde flere timer" og finde, at den med 95 % sikkerhed ligger i intervallet 7.0 % ± 3.2 %.

Anvendeligheden af de indsamlede data kan nu, i lys af ovenstående diskussion vurderes i forhold til fx konfidensgrænsernes bredde. Det ville være klart utilfredsstillende, hvis det første interval i stedet for 7.0 % ± 3.2 % måtte beregnes fx til 7.0 % ± 6.0 %. I det sidste tilfælde, ville præcisionen formodentlig være for lav til at estimatet 7.0 % havde praktisk værdi for efterfølgende analyser. Om det bør være ±1 %, ±2 % eller ±4 % bestemmes i hovedsagen af antallet af indsamlede observationer.

Opnåede svarprocenter og resultater af frafaldsanalyserne

De indsamlede data i Københavnerundersøgelsen og den landsdækkende undersøgelse bliver underkastet de omtalte analyser af proportionalitet, dvs. frafaldsanalyser. De variable, der anvendes ved frafaldsanalyserne er køn, alder, bostedstørrelse, og for den landsdækkende undersøgelses vedkommende geografisk beliggenhed.

Overalt er der anvendt simple χ^2 – tests for analyser af data i antalstabeller. Testene er gennemført på sædvanligt 5 % signifikansniveau.

For den landsdækkende undersøgelse er det oplyst fra hvilket sted i Danmark det returnerede skema stammer. Det er derfor muligt at lave en frafaldsanalyse med baggrundsvariablen 'geografi' hvorunder de returnerede svares geografiske fordeling sammenholdes med den 'sande' fordeling af pædagoger og omsorgsmedhjælpere.

Postnummer (grupperet)	Procent modtagne	Sand fordeling
Region 1	12	9
Region 2	29	32
Region 3	15	13
Region 4	20	22
Region 5	24	24
Total	100	100

Tabel A. Svar opgjort pr. region (grupperede postnumre) fra returnerede skemaer fra omsorgsmedhjælpere samt fordeling af omsorgsmedhjælpere på landsplan.

De statistiske test for proportionalitet fører til en p-værdi på 0,15. Dermed 'godkender' testen stikprøvens fordeling mht. til geografi.

Køn	Københavnundersøgelsen pædagoger		Københavnundersøgelsen omsorgsmedhjælpere		Landsundersøgelsen	
	Procent modtagne	Sand Fordeling ⁴³	Procent modtagne	Sand Fordeling	Procent modtagne	Sand forde- ling
Kvinder	76	78	61	52	86	
Mænd	24	22	39	48	14	
I alt	100	100	100	100	100	

Tabel B. Kønsfordeling af pædagoger og omsorgsmedhjælpere

Resultatet af testene for proportionalitet i tabel B mht. til køn er, at $p=0.43$ for København, pædagoger, $p=0.01$ for omsorgsmedhjælpere og for landsundersøgelsen finder man $p=0.001$, hvis den sande fordeling på kvinder og mænd antages at være den samme (78 %, 22 %) som er gældende i København. For omsorgsmedhjælpere i København og for landsundersøgelsen er der derfor nogle skævheder mht. til kønsfordelingen i de returnerede skemaer, som i København går ud på, at det især er kvinderne, der har returneret skemaerne. Noget tilsvarende skønnes at være tilfældet i landsundersøgelsen.

Gennemføres en samlet test (kun 'Københavnundersøgelsen') for, om stikprøvens kønsfordeling er den samme som den sande fordeling, se tabel B1, resulterer dog i en accept ($p=0.53$); stikprøven kan derfor siges at genspejle korrekt kønsfordeling.

Køn	Københavnundersøgelsen Alle	
	Procent modtagne	Sand Fordeling
Kvinder	72	70
Mænd	28	30
I alt	100	100

Tabel B1. Kønsfordeling blandt medarbejdere i Københavns Kommune

Tabel C viser aldersfordelingen for pædagoger og omsorgsmedhjælpere, som har returneret spørgeskemaet og den sande aldersfordeling for pædagoger og omsorgsmedhjælpere.

⁴³ Som reference for 'de sande fordelinger' i Københavns Kommune er anvendt en opgørelse lavet i 2007 (se Københavns Kommune 2007).

Aldersfordeling	Københavnundersøgelsen pædagoger		Københavnundersøgelsen omsorgsmedhjælpere		Landsundersøgelsen	
	Procent modtagne	Sand fordeling ⁴⁴	Procent modtagne	Sand fordeling	Procent modtagne	Sand forde- ling ⁴⁵
29 år og yngre	20	15	40	30	5	19
30-39 år	17	26	27	33	11	21
40-49 år	25	30	27	23	32	28
50-59 år	30	26	6	12	32	26
60 år og ældre	8	3	0	2	10	6
I alt	100	100	100	100	100	100

Tabel C. Fordeling af alder for pædagoger og omsorgsmedhjælpere

Resultatet af testene for proportionalitet i tabel C mht. til alder er, at $p=0.001$ for København, pædagoger, $p=0.001$ for omsorgsmedhjælpere og for landsundersøgelsen finder man også $p=0.001$.

En tilsvarende test med den samlede medarbejdergruppe (kun 'Københavnundersøgelsen') for proportionalitet for den samlede aldersfordeling, se tabel C1, resulterer i afvisning af, at stikprøvens fordeling passer med den sande fordeling ($p=0.001$). Afviselserne knytter sig især til en manglende returnering af skemaer fra 30-39-årige.

Aldersfordeling	Københavnundersøgelsen Alle	
	Procent modtagne	Sand fordeling
29 år og yngre	25	20
30-39 år	19	28
40-49 år	25	28
50-59 år	24	21
60 år og ældre	6	3
I alt	100	100

Tabel C1. Fordeling af alder i Københavns Kommune

I alle tre tilfælde afvises således, at stikprøverne er proportionale mht. til alder. I København er det især de unge, der har returneret skemaerne, mens det omvendte er tilfældet i landsundersøgelsen.

⁴⁴ Igen er anvendt opgørelsen lavet i 2007 (Københavns Kommune 2007).

⁴⁵ Der eksisterer ingen pålidelige statistiske opgørelser på landsplan, og den procentvise aldersfordeling, der her anvendes, er næppe anvendelig, idet den rummer såvel omsorgs- som pædagogmedhjælpere, og pædagogmedhjælpere er typisk en del yngre end omsorgsmedhjælpere (se Allerup, Langager og Robenhagen 2004 og Bryderup, Langager og Robenhagen 2000). Sammenligningen her udtrykker derfor først og fremmest sandsynligheden for, at der er en overrepræsentation af ældre medarbejdere inden for bo- og dagtilbud blandt FOA-organiserede omsorgsmedhjælpere. De tal, der ligger til grund for oversigtens 'sande fordeling' er fra 'Det fælleskommunale Løndatakontor' (www.fldnet.dk/).

Bo- og dagtilbuddets størrelse

Omfanget af retursvar kan afhænge af, om bo- og dagtilbuddet er lille eller stor. For at undersøge dette nærmere viser tabel D en gruppering af bo- og dagtilbudsstørrelsen i tre grupper.

En statistisk test viser, at fordelingen af antal beboere/brugere i Københavnerundersøgelsen ikke afviger signifikant fra den sande fordeling, $p=0.83$; stikprøven er derfor hvad angår denne variabel 'repræsentativ' eller proportional i forhold til de faktiske forhold. I landsundersøgelsen har det ikke været muligt at fremskaffe pålidelige skøn over antallet af beboere/brugere pr bo- og dagtilbud og analysen er derfor ikke gennemført.

Bo- og dagtilbuds størrelse	Københavnerundersøgelsen		Landsundersøgelse	
	Procent modtagne	Sand Fordeling	Procent modtagne	Sand fordeling
<10 beboere/brugere	0	12		
10-29 beboere/brugere	91	76		
> 30 beboere/brugere	10	12		
I alt	100	100		

Tabel D. Fordeling efter bo- og dagtilbuddets størrelse målt ved antallet af klienter

Konklusion

Generelt set har dataindsamlingen vedrørende pædagoger og omsorgsmedhjælpere resulteret i lave svarprocenter, både for Københavnerundersøgelsen og for den landsdækkende undersøgelse (kun omsorgsmedhjælpere). Fra ledere af bosteder i Københavnerundersøgelsen er en svarprocent på 68 % tilfredsstillende og signalerer, at tallene fra denne gruppe umiddelbart kan benyttes til at tegne et troværdigt, repræsentativt billede af lederes forhold i København.

Vurderingen af om stikprøverne er sammensat på en måde, der svarer til virkeligheden er opsummeret i tabellerne E og F, hvor resultaterne af tests for 'repræsentativitet' eller, rettere proportionalitet er vist over for nogle eksterne hovedvariable geografi, køn, alder og bostedstørrelse.

Grundlag for vurdering af repræsentativitet eller proportionalitet (p-værdier)	Københavnundersøgelsen		Københavnundersøgelsen
	Pædagoger	Omsorgsmhj.	Alle
Geografi			
Køn	+	-	+
Alder	-	-	-
Bo- og dagtilbuds størrelse	+		+

Tabel E: Oversigt over resultater af frafaldsanalyserne ' + ' markerer accept af tests for repræsentativitet, et ' - ' at testet resulterer i en signifikanssandsynlighed, som er mindre en 0.05, altså forkastelse.

Grundlag for vurdering af repræsentativitet eller proportionalitet (p-værdier)	Landsundersøgelsen	
	Omsorgsmedhjælpere	
Geografi	+	
Køn	-	
Alder	-	
Bo- og dagtilbuds størrelse		

Tabel F. Oversigt over resultater af frafaldsanalyserne ' + ' markerer accept af tests for repræsentativitet, et ' - ' at testet resulterer i en signifikanssandsynlighed, som er mindre en 0.05, altså forkastelse.

Det fremgår af tabel E og tabel F, at der især er problemer med aldersfordelingen i stikprøven i forhold til hvad den skulle være. Groft sagt er respondenterne i Københavnundersøgelsen de unge, mens det i landsundersøgelsen er de ældre, som har besvaret og returneret skemaerne.

I hvilket omfang dette har betydning for anvendeligheden af data og pålideligheden de analyseresultater, som er fremkommet på baggrund af de data, som er indsamlet, kan der på den ene side ikke svares generelt på. På den anden side er det indlysende, at resultater, der forsøger at tegne et (generelt) billede af alle pædagoger eller alle omsorgsmedhjælpere, kan blive påvirket af en skæv aldersfordeling, hvis det er sådan at det forhold, man ønsker at beskrive er afhængig af alderen. Det kunne være spørgsmål om ønsker vedrørende at "tage flere initiativer", "deltage i efteruddannelsesaktiviteter" eller lignende, som sikkert er afhængig af, om man er ung eller ældre. En generel udmelding, baseret på observationerne i data, der siger at "x procent er interesseret i efteruddannelse" bliver dermed *for høj*, når man fra frafaldsanalysen ved, at det i sær er de unges svar som man (uforholdsmæssigt tungt) lægger til grund for udmeldingen.

Generelt kan man undgå negative bivirkninger af de markeringer af 'skæve' fordelinger, som er vist i tabellerne E og F ved ikke at fortolke rapporterede hyppigheder og gennemsnit alt for detaljeret. Det vil altså være hensigtsmæssigt at lægge vægt på fortolkninger af enkelttal og resultater af sammenligninger, som ikke medtager 'sidste decimal' i vurderingerne.

Bilag 2. De samlede spørgeskemadata

Den landsdækkende undersøgelse

Spørgeskema til omsorgsmedhjælpere der arbejder med voksne med varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne

35 spørgsmål med underspørgsmål inkl. svarfordelinger i procent og korte kommentarer (i alt 29 sider). Antal besvarede spørgeskemaer: 377 (n=377)

1. Karakteristik af omsorgsmedhjælpernes arbejdssteder

Tabel 1A. Arbejdssted <i>N=337</i>	<i>Antal omsorgsmedhjælpere i % af alle</i>
Større døgntilbud med dagtilbud	51
Større døgntilbud uden dagtilbud	14
Mindre bofællesskab	32
Privat hjem (solistbolig)	4
Dagtilbud uden botilbud	5
Andet, 21 svar	6

Af tabellen fremgår at to ud af tre omsorgsmedhjælpere (65%) i undersøgelsen arbejder på et større døgntilbud. Halvdelen af deltagerne i undersøgelsen arbejder på større døgntilbud med dagtilbud. En ud af tre arbejder i et mindre bofællesskab. Kun en meget lille gruppe (4%) arbejder i private hjem.

Tabel 1B. Arbejdsfunktion <i>N=368</i>	<i>Antal omsorgsmedhjælpere i %</i>
Arbejder kun i botilbud	74
Arbejder kun i dagtilbud	5
Arbejder både i bo og dagtilbud	21

3 ud af 4 omsorgsmedhjælpere arbejder kun i botilbud, og selvom halvdelen af omsorgsmedhjælperne arbejder i døgntilbud med dagtilbud er det mindre end hver fjerde der arbejder både i dagtilbuddet og døgntilbuddet på arbejdspladsen.

Tabel 1C. Tilbud og lovgrundlag <i>N=337</i>	<i>Antal omsorgsmedhjælpere i % af alle</i>
Aktivitets- og samværstilbud til personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne efter Lov om social service § 103	15
Botilbud for personer som på grund af varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne har behov for omfattende hjælp efter Lov om social service § 107 og § 108	39
Botilbud for voksne udviklingshæmmede og fysisk handicappede efter Almenboliglov, § 105	27
Kender ikke lovgrundlaget	29

I forhold til lovgivning angiver flest omsorgsmedhjælpere, at de arbejder i forhold til Serviceloven. Næsten hver tredje omsorgsmedhjælper angiver at vedkommende ikke kender lovgrundlaget for arbejdet.

Tabel 1D. Botilbuddets /dagtilbuddets beliggenhed <i>N=375</i>	<i>Antal omsorgsmedhjælpere i %</i>
Region Nordjylland	12
Region Midtjylland	25
Region Syddanmark	24
Region Sjælland	19
Region Hovedstaden	9
Københavns Kommune	11

Tabel 1E. Botilbuddet/ dagtilbuddet fysisk placeret <i>N=362</i>	<i>Antal omsorgsmedhjælpere i %</i>
I en større by (over 20.000 indbyggere)	40
I en mindre by	52
På landet	8

Af tabellen fremgår, at for ni ud af ti deltagende omsorgsmedhjælpere ligger botilbud/dagtilbud i byer. Mere end hver tredje ligger i større byer med over 20.000 indbyggere.

Tabel 3B.**Vurdering af beboernes/brugernes fysiske mobilitet**

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
 Lav fysisk mobilitet Høj fysisk mobilitet

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Antal i % N=286	12	14	10	9	10	8	10	15	7	4

36% af omsorgsmedhjælperne finder at beboernes/brugernes fysiske mobilitet er lav, mens 26% finder at beboernes/brugernes fysiske mobilitet må betegnes som god.

Tabel 3C.**Vurdering af beboernes/brugernes selvhjulpnehed**

(kunne klare gøremål selv, gå alene i byen, osv.).

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10
 Lidt selvhjulpne Meget selvhjulpne

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Antal i % N=297	43	19	10	5	8	4	5	3	3	0

6% af omsorgsmedhjælperne vurderer, at deres beboere/brugere er meget selvhjulpne og 72% angiver at deres beboere/brugere kun er lidt selvhjulpne.

Tabel 3D.**Om der er der domsanbragte beboere/brugere på boenhed/afdeling**

N=374

	Ja i %	Nej i %	Ved ikke i %
Antal omsorgsmedhjælperne i %	9	85	6

Af tabellen fremgår at 85% af omsorgsmedhjælperne ikke arbejder med domsanbragte. 9% angiver at de arbejder med denne gruppe, mens 6% er uvis på om de arbejder med domsanbragte.

Er der eventuelt andre karakteristika ved beboerne/brugere, som du gerne vil fremhæve, eks. mange ældre? (hvis ja, skriv kort hvad) 51 har skrevet.

3. Personlige data for omsorgsmedhjælperne**Tabel 4.****Kønsfordeling**

N=376

	Kvinder Antal i %	Mænd Antal i %
Køn	86	14

Af tabellen fremgår at omsorgsmedhjælperne typisk er kvinder. Kun lidt over hver tiende er af hankøn.

Tabel 5. Aldersfordeling <i>N=376</i>	Antal i %
21-25	3
26-30	3
31-35	4
36-40	7
41-45	16
46-50	19
51-55	20
56-60	20
61-65	7

Af tabellen fremgår at knap halvdelen af omsorgsmedhjælperne (47 %) aldersmæssigt ligger mellem 51 og 65 år. Kun 17 % af omsorgsmedhjælperne er under 40 år gamle.

Tabel 6. Civilstand <i>N=373</i>	Antal i %
Gift eller samboende	72
Bor sammen med forælder	1
Bor alene, men har fast kæreste	9
Enlig (evt. bofællesskab)	19

Knap tre ud af 4 omsorgsmedhjælpere lever i faste parforhold. Kun 1 % bor sammen med forældrene.

Tabel 7. Etnisk baggrund <i>N=373</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ønsker ikke at svare</i> Antal i %
Har du anden etnisk baggrund end dansk?	5	95	0

95% af omsorgsmedhjælperne har etnisk dansk baggrund.

4. Omsorgsmedhjælpernes overordnede vurdering af indsatsen i forhold til beboerne/brugerne

I lovbemærkningerne til Serviceloven peges på forskellige delmål med indsatsen. Omsorgsmedhjælperen prioriterer 2 af nedenstående 5 delmål i den daglige indsats som bør være højest prioriterede på det bosted/afdeling/dagtilbud, hvor omsorgsmedhjælperen arbejder

Tabel 9. Prioritering af delmål med indsatsen i bo- og dagtilbud <i>N=704</i>	<i>Andel omsorgsmedhjælpere i % der angiver forholdet som ét af de to vigtigste indsatsområder</i>
Udvikling af en positiv identitet	22
Opøvelse af færdigheder, som kan kompensere for den nedsatte funktionsevne	16
Mestring af aktiv livsudfoldelse i samspil med andre	17
Ydelse af den nødvendige omsorg	35
Skabelse af forståelse og rummelighed i det omgivende samfund	10

Af tabellen fremgår at flest omsorgsmedhjælpere prioriterer en indsats i forhold ydelse af den nødvendige omsorg fulgt af udvikling af beboernes/brugernes positive identitet. Kun få prioriterer en indsats der skal skabe større forståelse og rummelighed i samfundet over for de to voksne handicapgrupper.

I rapporten 'Veje til et godt liv i egen bolig' opridses en række pejlemærker for beboernes "mulighed for et godt liv på egne præmisser i botilbud." I tabel 10 indplacerer omsorgsmedhjælperne det botilbud/den afdeling, de er tilknyttet, i forhold til graden af målopfyldelse på ovenstående spørgsmål?

Tabel 10. Bostedets muligheder for at skabe gode rammer om beboernes dagligliv	<i>Meget høj</i> Antal i %	<i>Høj</i> Antal i %	<i>Middel</i> Antal i %	<i>Lav</i> Antal i %	<i>Meget lav</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %
Beboernes oplevelse af tryghed i hjemmet <i>N=342</i>	25	46	22	4	1	1
Faglighed i den pædagogiske indsats som helhed <i>N=346</i>	20	46	25	5	2	2
En kultur på arbejdspladsen præget af åbenhed og respekt samt etik og værdier <i>N=346</i>	25	40	27	6	2	1
Beboernes muligheder for at kommunikere på egne betingelser <i>N=345</i>	18	44	22	9	7	1
Beboernes oplevelse af at have eget hjem og privatliv ("råderum og roderum") <i>N=343</i>	19	39	23	9	7	3
Beboernes selvbestemmelse og indflydelse på eget liv <i>N=343</i>	15	33	25	14	11	2
Beboernes daglige stimuli: Udfordringer i forhold til individuelle ønsker og behov <i>N=342</i>	9	32	40	14	5	1
Bostedets evne til at skabe plads til spontanitet <i>N=342</i>	10	25	37	15	11	1
Beboernes indflydelse på, hvor og med hvem man bor sammen med <i>N=343</i>	3	12	14	22	43	6

Af tabellen fremgår at i forhold til de pædagogiske forhold, omsorg, faglighed, etik og værdier og beboernes mulighed for at kommunikere på egne betingelser vurderer over 60% at der er høj eller meget høj grad af målopfyldelse.

I forhold til mere individuelle hensyn, f.eks. indflydelse på hvem man bor sammen med, imødekommelse af individuelle behov, plads til spontanitet, vurderer under halvdelen af omsorgsmedhjælperne at der er høj eller meget høj målopfyldelse. Fra 19% til 65% af omsorgsmedhjælperne finder at der er lav eller meget lav målopfyldelse på disse områder.

5. Omsorgsmedhjælpernes aktuelle arbejde

Tabel 11. Længde af nuværende ansættelse <i>N=370</i>	Antal i %
Under 6 måneder	5
Fra 6 måneder til under 1 år	6
Fra 1 år til under 2 år	12
Fra 2 år til under 3 år	6
Fra 3 år til under 5 år	21
Fra 5 år til under 10 år	24
Fra 10 år til under år 20 år	20
Fra 20 år og opefter	6

Af tabellen fremgår at 50% af omsorgsmedhjælperne har mindst 5 års ansættelse i nuværende stilling. 11% har under et års ansættelse i nuværende stilling.

Tabel 12. Ugentlig arbejdstid <i>N=372</i>	Antal i %
Op til 19 timer	5
Mellem 20 og 27 timer	10
Mellem 28 og 31 timer	23
Mellem 32 og 36 timer	23
37 timer eller mere (fuld tid)	39

Tabellen viser at 2 ud af 5 omsorgsmedhjælper arbejder på fuld tid (39%), og lidt flere (46%) arbejder mellem 28 og 36 timer om ugen.

Tabel 13. Tilfredshed med nuværende timetal <i>N=375</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %
Tilfreds med dit nuværende timetal	85	14	2

I tabellen ses at langt den største del af omsorgsmedhjælperne er tilfredse med det nuværende timetal.

Tabel 13A. Ønske hos omsorgsmedhjælperne der siger 'nej' til tilfredshed med nuværende timetal <i>N=68</i>	<i>Flere timer</i> Antal i %	<i>Færre timer</i> Antal i %
Ønske om at arbejde	59	41

Af tabellen fremgår at blandt de 65 personer der ikke er tilfredse med nuværende timetal er der en lidt større gruppe der ønsker flere timer (59%) end færre timer (41%).

Tabel 14. Varierende arbejdstid <i>N=374</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har varierende arbejdstid	73	27

Næsten 3 ud af fire omsorgsmedhjælpere (73%) har varieret arbejdstid

Tabel 14A. Fast aften eller nattevagt (hvis man har fast arbejdstid)	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ja</i> Antal i % af alle
Arbejder fast som aftenvagt <i>N=141</i>	14	86	5
Arbejder fast som nattevagt <i>N=178</i>	37	63	18

Tabellen viser at 37% af dem der har fast arbejdstid arbejder som fast nattevagt. 14% af dem med fast arbejdstid arbejder fast som aftenvagt.

Tabel 14B. Hvordan arbejdstiden varierer for de omsorgsmedhjælpere der angiver at de har varierende arbejdstid	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ja</i> Antal i % af alle
Varierer din arbejdstid i løbet af ugen <i>N=283</i>	83	17	62
Varierer din arbejdstid fra uge til uge <i>N=223</i>	79	21	47
Varierer din arbejdstid fra måned til måned <i>N=190</i>	48	52	24

Tabellen viser at blandt de omsorgsmedhjælpere der angiver varieret arbejdstid, er de fleste (83%) berørt af variationer i løbet af ugen eller fra uge til uge (79%). Halvdelen er dog også berørt af variationer fra måned til måned.

Tabel 14C. Flere arbejdsintervaller blandt de omsorgsmedhjælpere der angiver at de har varierende arbejdstid <i>N=317</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ja</i> Antal i % af alle
Forekommer det at du har mere end et arbejdsinterval om dagen (dvs. møder på arbejde mere end én gang på samme arbejdsdag)	18	82	15

En mindre del af omsorgsmedhjælperne (18%) har mere end ét arbejdsinterval om dagen.

Tabel 14D. Om aften eller natarbejde forekommer blandt de omsorgsmedhjælpere der angiver at de har varierende arbejdstid	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ja</i> Antal i % af alle
Om aftenarbejde forekommer <i>N=262</i>	88	12	61
Om natarbejde forekommer <i>N=230</i>	41	59	25

Aftenarbejde forekommer blandt næsten 9 ud af 10 omsorgsmedhjælpere (88%) der angiver at de har varierende arbejdstider. For under halvdelen forekommer natarbejde.

6. Omsorgsmedhjælperens arbejdsopgaver

Tabel 15. Omfang af medansvar for planlægning i forhold til beboere/brugere	<i>I høj grad</i> Antal i %	<i>I nogen grad</i> Antal i %	<i>I ringe grad</i> Antal i %	<i>Slet ikke</i> Antal i %	<i>Har ikke denne mulighed</i> Antal i %
I forhold til den daglige omsorg <i>N=369</i>	63	23	6	3	5
I forhold til beboernes mulighed for kommunikation på egne betingelser <i>N=364</i>	41	38	12	4	6
I forhold til beboernes mulighed for stimulering/udfordringer efter egne ønsker/behov <i>N=368</i>	35	39	14	5	7
I forhold til beboernes mulighed for at træffe egne beslutninger <i>N=366</i>	33	39	14	5	9
I forhold til den daglige beskæftigelse <i>N=368</i>	31	37	14	11	8

63% af omsorgsmedhjælperne oplever at de i høj grad har medansvar for planlægning i forhold til den daglige omsorg i forhold til beboere/brugere. Generelt oplever mere end 6 ud af 10 omsorgsmedhjælpere at de mindst i nogen grad har medansvar for planlægning i forbindelse med opgaverne. Mellem 9% og 25% angiver at de kun i ringe grad eller slet ikke har medansvar for planlægningen. Mest udtalt er det i forhold til medansvar for planlægning af den daglige beskæftigelse, hvor 35% af omsorgsmedhjælperne angiver at de kun i ringe grad eller slet ikke har medansvar for denne opgave eller ikke har denne mulighed.

Tabel 16. Omfang af deltagelse i følgende aktiviteter og opgaver <i>337 < N < 367 / typisk omkring 360</i>	<i>Flere gange om dagen</i> Antal i %	<i>Ca. én gang om dagen</i> Antal i %	<i>Nogle gange om ugen</i> Antal i %	<i>Mindre end én gang om ugen</i> Antal i %	<i>Aldrig</i> Antal i %	<i>Har ikke mulighed for denne aktivitet</i> Antal i %
Omsorgsrettede aktiviteter:						
Omsorg som toiletbesøg, bleskift ol.	64	8	11	5	11	2
Hjælp til af- og påklædning	56	16	10	7	8	3
Omsorg ifm. bad og personhygiejne	49	24	13	5	6	4
Lægge beboere til at sove/vækker dem	44	30	12	4	7	3
Ordner beboernes tøj og lejlighed	41	25	20	6	4	4
Fritidsrettede aktiviteter:						
Udeaktiviteter, gåture, køreture o.l.	13	18	33	18	10	9
Ser TV sammen med beboerne	13	22	36	13	8	7
Læser højt for beboerne	5	9	24	28	24	10
Spiller spil med beboerne (kort, memory, o.l.)	4	7	22	23	27	17
Musik, fællessang	5	8	23	31	19	13
Rytmik, bevægelse, gymnastik, lege	5	7	21	24	29	15
Tegning, maling	2	3	11	28	39	17
Andre aktiviteter, f.eks. sy, arbejde med perler, træ o.l.	3	3	10	23	41	21
Rejser med overnatning	1	0	0	46	37	17
Biograf, teater og lign.	0	0	3	42	35	19
Praktiske aktiviteter:						
Opvask	46	23	17	4	7	4
Borddækning/afrydning	45	24	16	5	6	5
Oprydning i fællesarealer	38	25	18	7	6	5
Rengøring	28	20	23	10	14	6
Madlavning	26	25	17	9	14	10
Administrative opgaver	14	16	25	17	19	9
Køber ind for beboerne	6	10	33	25	14	12
Reparationer	5	2	17	32	35	10
Personalemøder og lign.	2	3	19	64	7	6

I forhold til omsorgsrettede aktiviteter er toiletbesøg, bleskifte mm. Dagligt forekommende for mere end 60% af omsorgsmedhjælperne. Mindst 70% af omsorgsmedhjælperne er mindst dagligt involveret i de nævnte omsorgsopgaver

I forhold til fritidsrettede aktiviteter er udeaktiviteter (gåture, køreture o.l.) sammen med TV kiggeri med beboerne de aktiviteter der hyppigst forekommer blandt omsorgsmedhjælperne, mens mere krævende aktiviteter som beskæftigelse med at sy, arbejde med perler kun forekommer i langt mindre hyppigt omfang, og begivenheder som rejser med overnatning og biografture eller lignende af omsorgsmedhjælperne for mere end halvdelen oplyses aldrig at forekomme som en aktivitet de deltager i eller som de har mulighed for at deltage i.

I forhold til praktiske aktiviteter deltager over 70% af omsorgsmedhjælperne dagligt i opvask, borddækning/afrydning og ca. halvdelen deltager mindst dagligt i oprydning i fællesarealer og rengøring.

Tabel 17. I hvilken grad oplever du at dit arbejde er vanskeligt i forhold til følgende områder	<i>I høj grad vanskeligt</i> Antal i %	<i>I nogen grad vanskeligt</i> Antal i %	<i>I mindre grad vanskeligt</i> Antal i %	<i>Slet ikke vanskeligt</i> Antal i %	<i>Har ikke denne opgave</i> Antal i %
Den praktiske omsorg for beboere/brugere <i>N=367</i>	3	25	26	43	4
Omsorg i forhold til dine forventninger til passende stimulering/udfordring <i>N=367</i>	10	29	27	27	8
Omsorg i forhold til hvad beboerne/brugere selv ønsker af udfordringer <i>N=363</i>	10	31	29	22	9

10% af omsorgsmedhjælperne oplever i høj grad sit arbejde vanskeligt i forhold til egne forventninger til passende stimulering/udfordring og/eller i forhold til beboernes/brugernes egne ønsker om udfordringer. For 39% af omsorgsmedhjælperne opleves i mindst nogen grad vanskeligheder i at leve op til egne forventninger til passende stimulering eller udfordringer eller beboernes/brugernes egne ønsker til udfordringer. 28% af omsorgsmedhjælperne finder arbejdet mindst noget vanskeligt i forhold til den praktiske omsorg

Tabel 18. 'Vanskelig viden' om beboere/brugere, omsorgsmedhjælperen er tilknyttet	<i>Ofte</i> Antal i %	<i>En gang imellem</i> Antal i %	<i>Sjældent</i> Antal i %	<i>Aldrig</i> Antal i %
Hvor ofte opleves at få indsigt i beboere/brugeres forhold, som du ikke ved hvad du skal stille op med? <i>N=369</i>	7	33	51	10
Hvor ofte opleves problemer i forhold til dine beboere/brugere, som du ikke ved hvad du skal stille op med? taget tilstrækkeligt alvorligt? <i>N=368</i>	5	35	52	8
Hvis du har svaret bekræftende til et af de to foregående spørgsmål, har du da givet denne viden videre til din leder, men oplevet at informationen ikke er blevet taget tilstrækkeligt alvorligt? <i>N=312</i>	12	21	30	38

Tabellen viser at knap 40% af omsorgsmedhjælperne oplever at de mindst en gang imellem får vanskelig viden om eller oplever problemer i forhold til beboere/brugere som de ikke ved hvad de skal stille op med

Et tilsvarende antal har oplevet at give ovennævnte viden videre til deres leder og mindst en gang imellem oplevet ikke at blive taget tilstrækkeligt alvorligt.

7. Trivsel på arbejdspladsen

Tabel 19. Oplevelse af ledelse og organisering af bo- og dagtilbuddet	<i>Slet ikke</i> Antal i %	<i>I mindre grad</i> Antal i %	<i>I nogen grad</i> Antal i %	<i>I høj grad</i> Antal i %	<i>Ved ikke/ønsker ikke at svare</i> Antal i %
Måden bo- og dagtilbuddet som helhed ledes på er for uprofessionel <i>N=364</i>	45	19	21	8	7
Der er for langt fra 'gulvet' til ledelsen af bo- og dagtilbuddet <i>N=366</i>	41	20	21	15	4
Der er for lidt selvstændighed (uddelegering af ansvaret) til de enkelte enheder/afdelinger på bo- og dagtilbuddet <i>N=363</i>	51	25	14	3	7
Organiseringen af bo- og dagtilbuddet i de nuværende afdelinger/enheder er ikke så hensigtsmæssig, som den kunne være <i>N=357</i>	27	25	24	10	13
Der er for lidt opmærksomhed omkring vigtigheden af at introducere/oplære nye medarbejdere (fastansatte og vikarer) grundigt i deres nye job <i>N=365</i>	33	22	25	17	3

42% af omsorgsmedhjælperne finder at der i nogen eller høj grad er for lidt opmærksomhed på introduktion/oplæring af nye medarbejdere, og 38% finder at der i mindst nogen grad er for langt mellem ledelse og medarbejdere. Knap 30% finder i mindst nogen grad at tilbuddet ledes på en uprofessionel måde. 76% af omsorgsmedhjælperne er mindst i nogen grad tilfreds med det uddelegerede ansvar til de enkelte enheder og afdelinger

Tabel 20. Oplevelse af det psykiske arbejdsmiljø som helhed <i>N=365</i>	<i>Nej, ikke psykisk belastende</i> Antal i %	<i>Lidt psykisk belastende</i> Antal i %	<i>Noget eller meget psykisk belastende</i> Antal i %
Oplever du alt i alt at dit arbejde er psykisk belastende?	18	54	28

Kun 18% finder arbejdet ikke er psykisk belastende. 29% af omsorgsmedhjælperne finder arbejdet noget eller meget fysisk belastende

Hvis du mener, at dit arbejde er lidt, noget eller meget psykisk belastende: I hvilken grad oplever du så, at nedenstående faktorer bidrager hertil?

 Tabel 21. Belastende psykiske faktorer i arbejdet 328 < N < 365	<i>Slet ikke</i>	<i>I mindre grad</i>	<i>I nogen grad</i>	<i>I høj grad</i>	<i>Denne faktor er ikke til stede i mit arbejde</i>
	Antal i %	Antal i %	Antal i %	Antal i %	Antal i %
Stort ansvar	25	27	22	25	0
Mængden af arbejdsopgaver pr. dag	24	28	27	20	1
Egne høje krav til arbejdspræstation	26	30	23	20	1
Beboerne/brugerne er urolige/voldsomme	16	36	30	18	0
Samarbejde i personalegruppen	34	28	22	15	1
Manglende fælles mål i arbejdet	29	31	23	15	2
Manglende mulighed for personlig udvikling i arbejdet	38	29	18	14	1
Svært at tolke beboerne/brugernes ønsker og behov pga. kommunikationsvanskeligheder	25	35	26	14	0
Vigtige beslutninger under tidspres	21	40	24	12	3
Manglende anerkendelse fra anden faggruppe	39	28	20	10	2
Trusler om vold	40	32	16	12	1
Modstridende krav i arbejdet	31	33	23	10	3
Udsat for vold	42	30	18	10	1
Beboerne/brugerne kræver for meget	31	35	24	10	0
Manglende støtte og hjælp fra kolleger i belastede situationer	46	31	15	7	1
Pårørende kræver for meget	45	31	15	6	3
Utryghed i ansættelse	68	18	8	5	0
At arbejdet ikke er tilstrækkelig interessant og spændende	67	21	8	4	1
Jeg er usikker på hvad der forventes af mig	60	28	10	2	1

De forhold der oftest opleves i høj grad at bidrage til psykisk belastning i arbejdet er oplevelsen af stort ansvar i arbejdet, mængden af arbejdsopgaver pr. dag, og egne høje krav til arbejdspræstation. Fra 25-20% af omsorgsmedhjælperne angiver disse svar. Usikkerhed om andres forventninger, at arbejdet ikke er tilstrækkeligt interessant og spændende angives af færrest som kilde til oplevet psykisk belastning i arbejdet

Under

Tabel 22. Oplevelse af det fysiske arbejdsmiljø som helhed <i>N=360</i>	<i>Nej, ikke fysisk belastende</i>	<i>Lidt fysisk belastende</i>	<i>Noget eller meget fysisk belastende</i>
	Antal i %	Antal i %	Antal i %
Oplever du alt i alt at dit arbejde er fysisk belastende?	21	50	29

Hver femte omsorgsmedhjælper(21%) oplever ikke arbejdet fysisk belastende, mens 29% oplever det mindst noget eller meget fysisk belastende.

Tabel 23. Forekommer nogle af de nedenstående faktorer i generende grad i dit arbejde? <i>355 < N < 360</i>	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>	<i>Ved ikke</i>	<i>Denne faktor er ikke relevant for mig</i>
	Antal i %	Antal i %	Antal i %	Antal i %
Tunge løft eller andre belastende arbejdsstillinger eller bevægelser	63	31	2	4
Ingen eller for få personale- rum	49	48	0	3
Forstyrrende lyde, støj	49	47	3	1
Tør luft	45	48	6	1
Mangelfuld rengøring	41	55	3	1
Dårlig ventilation	36	61	3	1
Temperaturforhold (varme/kulde)	36	59	3	1
For små arbejdslokaler	36	62	1	2
For mange personer i samme rum	29	67	1	3
Træk i lokalet	24	71	4	1
For ringe sanitære forhold	23	73	2	1

Af tabellen fremgår at næsten hver tredje omsorgsmedhjælper er generet af tunge løft, og knap halvdelen af omsorgsmedhjælperne generes af for få/ingen personale- rum, støj eller tør luft, mens mindst hver tredje generes af tør luft, mangelfuld rengøring, dårlig ventilation og temperaturforholdene og for lille arbejdslokale.

Tabel 24. Er du alt i alt tilfreds med dit nuværende arbejde?	<i>Ja, i høj grad</i> Antal i %	<i>Ja, i nogen grad</i> Antal i %	<i>Nej, kun i mindre grad</i> Antal i %	<i>Nej, slet ikke</i> Antal i %
Det daglige arbejde med beboerne/brugerne <i>N=369</i>	65	31	3	1
Arbejdsbetingelserne <i>N=367</i>	34	49	15	3

Tabellen viser at to ud af tre omsorgsmedhjælpere i høj grad er tilfreds med deres daglige arbejde med beboerne/brugerne. Kun 3% er slet ikke eller i mindre grad tilfreds med dette forhold. Kun halvt så mange, dvs. hver tredje er i høj grad tilfreds med arbejdsbetingelserne. Det er dog kun 3% der slet ikke er tilfreds med arbejdsbetingelserne, mens 15% kun i mindre grad er tilfreds med betingelserne.

Eventuel skriftlig kommentar til trivsel på arbejdspladsen: 79 svar.

8. Synspunkter på den pædagogiske indsats

Tabel 25. Synspunkter på den pædagogiske dagligdag <i>358 < N < 363</i>	<i>Helt enig</i> Antal i %	<i>Delvis enig</i> Antal i %	<i>Uenig</i> Antal i %	<i>Helt uenig</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %
Pårørende til beboere/brugere påskønner alle eller næsten alle den indsats, vi yder i dagligdagen	48	41	4	1	7
Det er meget sjældent, jeg oplever at komme i situationer, hvor jeg må overveje eventuelt at bruge fysisk magtanvendelse	61	24	7	6	2
På bostedet/afdelingen tages der tilstrækkeligt hensyn til de enkelte beboeres/brugeres individuelle livsrytmer og daglige rutiner.	41	45	11	3	1
Der er for ofte perioder, hvor sygdom, ubesatte stillinger o.a. medfører et for stort gennemtræk af vikarer på bostedet/afdelingen i dagligdagen	48	32	12	6	2
I dagligdagen tages der tilpas hensyn til den enkelte beboer/brugers individuelle ønsker mht. mad, privatliv, mv.	31	49	13	4	2

Samarbejde og praktisk koordinering mellem bostedet og dagtilbuddene fungerer i det daglige godt	38	43	9	3	8
Beboerne/brugerne er alle eller næsten alle glade for det dagtilbud, de er tilknyttet	45	35	6	1	14
I almindelighed er der en god balance mellem fast gennemgående personale og tilkaldevikarer	37	42	12	7	3
De beboere/brugere, der lige nu er på bostedet/dagtilbudet, fungerer som helhed godt sammen i dagligdagen i deres grupper	28	48	15	7	3
I almindelighed er der den nødvendige tid til den daglige omsorg i forhold til de enkelte beboere/brugere	24	51	18	5	2
Beboerne/brugere synes, at der godt måtte være flere aktiviteter ud af huset (byture, udflugter, m.v.)	39	26	14	4	17
Jeg oplever ofte 'etiske dilemmaer' mellem forskellige pædagogiske hensyn ift. den enkelte beboer (f.eks. krav om 'usund mad' og den pædagogiske omsorgspligt, eller beboerens ret til at disponere over egne penge mv.)	23	37	22	9	8

Næsten 90% af omsorgsmedhjælperne oplever at deres arbejde påskønnes af pårørende, og 85% er helt eller delvis enig i at de sjældent må overveje fysisk magtanvendelse. Også i forhold til at bostedet/afdelingen tager tilstrækkeligt hensyn til den enkelte brugers individuelle livsrytme og daglige rutiner erklærer langt de fleste (76%) mindst delvis enig i at det sker. Kun i forhold til oplevelse af ofte at være i 'etisk dilemmaer' mellem forskellige pædagogiske hensyn ift. den enkelte beboer/bruger, er der en stor del af omsorgsmedhjælpere (60%), der oplever et problem.

Neden for er nævnt en række situationstyper, hvor omsorgsmedhjælperen har svaret på, om hun i dagligdagen i sin boenhed/afdeling her oplever 'pædagogisk vanskelige situationer'

Tabel 26. 'Pædagogisk vanskelige situationer' <i>361 < N < 367</i>	<i>Meget ofte</i> Antal i %	<i>Ofte</i> Antal i %	<i>Sjældent</i> Antal i %	<i>Meget sjældent</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %	<i>Ikke aktuelt for mig</i> Antal i %
'Nattevandringer' (eksempelvis står op midt om natten og forstyrrer andre beboere)	11	20	28	18	3	19
Konflikter eller optræk til konflikter mellem beboere/brugere, som kræver pædagogisk indgriben	9	31	30	19	1	10
Modstand mod hygiejneomsorg (bade, børste tænder m.m. sammen med beboeren)	9	23	31	26	1	10
Måltiderne (eksempelvis beboere/brugere, som ikke vil spise det, der er på bordet, går til og fra bordet o.l.)	9	19	28	27	2	16
Beboerne, som isolerer sig alt for meget på eget værelse/lejlighed	7	21	32	22	2	16
Beboere som virker kede af det eller vrede, men er svære at komme i dialog med herom	4	26	41	21	1	7
Beboere/brugere, som tiltager sig 'urimelige rettigheder' i fællesarealerne	6	23	29	23	2	16
Beboere/brugere som fysisk skader sig selv ('selvskadende virksomhed')	6	22	26	28	2	16
Beboere/ brugere som virker 'fraværende' (apatiske) og er svære at komme i kontakt med	4	23	39	24	2	9
Fysiske konflikter mellem en beboer og personale	4	17	36	29	2	13
Stå op situationer (eksempelvis hvis beboeren ikke vil stå op)	4	17	33	29	2	16
Beboer/bruger ønsker om mad m.v. 'mellem måltiderne', som ikke kan imødekommes	5	12	36	27	3	16
Beboere/brugere som kræver at få udleveret egne	4	8	19	24	3	42

penge, som vurderes vil blive 'klattet væk'						
Modstand mod at tage lægeordineret medicin	2	10	32	42	2	13
Pårørende som udtrykker forventninger/krav, der ikke kan indfries	1	13	35	27	7	17

Eventuelt andre situationer der *'Meget ofte'* eller *'Ofte'* giver anledning til vanskeligheder (skriv hvad): 13 svar

Tabellen viser at hver tredje omsorgsmedhjælper ofte eller meget ofte oplever 'nattevandringer fra beboere, eller konflikter eller optræk til konflikter mellem beboere eller brugere som kræver pædagogisk indgriben eller modstand mod hygiejneomsorg. Blandt de forhold som mindre end hver 5 omsorgsmedhjælper angiver at forekomme ofte eller meget ofte er: beboermodstand mod at tage lægeordineret medicin, beboere/brugere som kræver at få udleveret egne penge som vurderes at blive klattet væk, pårørende der udtrykker forventninger/krav, der ikke kan indfries og endelig beboere/brugerønsker om at få mad mellem måltiderne, som ikke kan imødekommes.

Omsorgsmedhjælperne er bedt om at prioritere 2 af ovenstående 6 mulige indsatsområder til styrkelse af bo- og dagtilbud ud fra dit kendskab til området som helhed

Tablet 27. Prioritering af udviklingsinitiativer indenfor bo- og dagstilbud <i>N=723</i>	Højest prioriterede indsatsområder Antal svar i %
Faglighed, kompetenceudvikling og efteruddannelse	34
Pædagogisk udvikling, holdninger og værdier	33
Arbejdets organisering	9
Rekruttering og introduktion	8
Ledelsesudvikling	7
Bruger og Pårørendeinddragelse	8

Af tabellen fremgår at faglig og pædagogisk udvikling prioriteres mest blandt omsorgsmedhjælperne

9. Uddannelsesprofil og tidligere arbejds erfaringer

Tabel 28. Pædagogisk uddannelse <i>N=366</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du en pædagogisk uddannelse?	17	83

Blandt omsorgsmedhjælperne er der 17% (62 personer) som har en pædagogisk uddannelse

Tabel 28A. Hvis ja til pædagogisk uddannelse, da hvilken	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Uddannet pædagog/socialpædagog	6	2
Pædagogisk grunduddannelse (PGU)	43	11
Læreruddannelse	2	1
Cand.pæd., master eller lign. uddannelse	0	0
Anden pædagogik uddannelse	32	8

Tabellen viser at 11% af deltagerne har taget den pædagogiske grunduddannelse, mens 2% har en pædagog- eller socialpædagoguddannelse.

Tabel 29. Anden uddannelse end en pædagogisk uddannelse <i>N=354</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du anden uddannelse end en pædagogisk uddannelse	59	41

Af tabellen fremgår at 59% (209 personer svarer 'ja') har en anden uddannelse end en pædagogisk uddannelse

Tabel 29A. Hvis ja til anden uddannelse, da hvilken	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Lang videregående uddannelse (eks. universitetsuddannelse) <i>N=56</i>	6	2
Mellemlang videregående uddannelse (eks. sygeplejerske eller lærer) <i>N=59</i>	12	3
Handels-/kontor-/service-/håndværkeruddannelse o.l. <i>N=140</i>	106	28
Social- og Sundhedsassistent (SoSu) <i>N=62</i>	16	4
Anden uddannelse: 115 svar	104	28

Af tabellen fremgår at 28% af omsorgsmedhjælperne har en handels-, kontor-, service eller håndværkeruddannelse. Samme antal angiver at have en anden uddannelse.

Tabel 29B. Hvis ja til anden uddannelse, om uddannelsen kan bruges i det pædagogiske arbejde <i>N=226</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %	<i>Ved ikke</i> Antal i %
Mener du at din anden uddannelse kan bruges af dig i det pædagogiske arbejde	61	31	8

Næsten 2 ud af tre angiver at den anden uddannelse kan bruges i det pædagogiske arbejde

Tabel 30. Under uddannelse <i>N=348</i>	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Jeg er under uddannelse	23	6

Tabel 30A. Hvis 'ja' til under uddannelse, da hvilken type uddannelse	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Pædagogisk uddannelse	17	5
Mellemlang videregående uddannelse (eks. sygeplejerske, lærer)	3	1
Lang videregående uddannelse (eks. universitetsuddannelse)	3	1
Handels-/kontor-/serviceuddannelse	2	1
Håndværkeruddannelse	2	1
Anden uddannelse	6	2

Af tabellen fremgår at 5% af deltagerne er i gang med en pædagogisk uddannelse.

Tabel 31. Kurser/efteruddannelse inden for det pædagogiske område	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du deltaget i kurser/efteruddannelse inden for det pædagogiske område? <i>N=355</i>	70	30

70% af deltagerne har deltaget i kurser/efteruddannelse inden for det pædagogiske område

Tabel 31A. Hvis 'ja' til kurser/efteruddannelse på det pædagogiske område, da hvilke	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Eksterne kurser:		
3-ugers AMU-kursus	58	15
Andet/andre AMU-kurser	80	21
Andre eksterne pædagogiske kurser	98	26
Længerevarende efter-/videreuddannelse (f.eks. Diplom eller Master)	4	1
Interne kurser:		
Faglige kurser	171	45
Organisatorisk/samarbejde/arbejds miljø eller lignende kursus	116	31
Andre interne kurser	76	20

Mellem 15% og 21% af omsorgsmedhjælperne har fået AMU-kurser. Hver fjerde omsorgsmedhjælper har fået andre eksterne kurser, mens 1% har fået efteruddannelse på diplom eller masterniveau. I forhold til interne kurser har knap halvdelen af omsorgsmedhjælperne fået faglige kurser. Hver tredje mere organisatoriske kurser og 20% har fået andre kurser.

Tabel 31B 1A. Antal eksterne kurser på det pædagogiske område inden for det seneste år	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
1 kursus	36	10
2 kurser	14	4
3 kurser	2	1
6 kurser	1	0
8 kurser	2	1

10% af alle omsorgsmedhjælpere har fået et eksternt kursus inden for det seneste år. 4% har fået 2 kurser, mens kun 5 personer har fået mere end 2 kurser

Tabel 31B 1B. Antal timers ekstern kursus på det pædagogiske område inden for det seneste år <i>N=39</i>	<i>Fordeling i % af alle der har angivet samlet antal timer</i>
Til og med 8 timer	15
Mere end 8 timer til og med 24 timer	36
Mere end 24 timer til og med 40 timer	23
Mere end 40 timer	26

Tabel 31B 2A. Antal interne kurser på det pædagogiske område inden for det seneste år	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
1 kursus	43	11
2 kurser	21	6
3 kurser	13	3
4 kurser	3	1
Fra 5 kurser til og med 14 kurser	6	2
Mere end 15 kurser	4	1

20% af omsorgsmedhjælperne har fået mellem 1 og 3 interne pædagogiske kurser inden for det seneste år, mens 3% har fået mere end 3 kurser.

Tabel 31B 2B. Antal timers intern kursus på det pædagogiske område inden for det seneste år <i>N=80</i>	<i>Fordeling i % af alle der har angivet samlet antal timer</i>
Til og med 8 timer	23
Mere end 8 timer til og med 24 timer	56
Mere end 24 timer til og med 40 timer	13
Mere end 40 timer	9

Tabel 32. Arbejdserfaringer inden nuværende job? <i>N=359</i>	<i>Ja</i> Antal i %	<i>Nej</i> Antal i %
Har du haft andre arbejdserfaringer/job efter afsluttet skole/uddannelse, som ligger før nuværende job?	86	14

86% af omsorgsmedhjælperne har arbejdserfaringer inden nuværende job.

Tabel 32A. Hvis 'ja' til arbejds erfaringer, er det erfaringer fra det pædagogiske/omsorgsmæssige område?	<i>Ja</i> Antal	<i>Ja</i> Antal i % af alle deltagere
Har du arbejds erfaringer som omsorgsmedhjælper, pædagog, mv. i forhold til voksne med udviklingshæmning og/eller fysisk handicappede	170	45
Har du arbejds erfaringer fra ældreplejen	146	39
Har du arbejds erfaringer fra sfo/fritidshjem	55	16
Har du arbejds erfaringer fra daginstitution (vuggestue, børnehave eller lign.)	115	31
Andre erfaringer: da hvilke? 129 ja svar	142	38

Tabellen viser at op mod halvdelen (45%) af omsorgsmedhjælperne har tidligere arbejds erfaringer inden for området. 39% har arbejds erfaringer inden for ældreplejen og 31% har arbejds erfaringer inden for dagtilbudsområdet.

Tabel 33. Samlet længde af ansættelse inden for området voksne udviklingshæmmede og/eller fysisk handicappede (antal år) <i>N=341</i>	Antal i %
Under 3 år	12
Fra 3 år til under 5 år	17
Fra 5 år til under 10 år	28
Fra 10 år til under 15 år	21
Fra 15 år til under år 20 år	10
Fra 20 år og opefter	12

Af tabellen fremgår at 43% af omsorgsmedhjælperne har mindst 10 års arbejds erfaring inden for området. 12% har under et års erfaring og andre 12% har mere end tyve års erfaring.

10. Fremtidsforventninger

Tabel 34. Ønske om personlig forandring i jobbet? <i>N=360</i>	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>
	Antal i %	Antal i %
Har du inden for det seneste år overvejet at finde et andet arbejde eller søge en uddannelse?	51	49

Ca. halvdelen af omsorgsmedhjælperne har inden for det seneste år overvejet at søge uddannelse eller finde andet arbejde.

Tabel 34A. De to vigtigste grunde til at overveje andet arbejde eller søge en uddannelse <i>N=302</i>	<i>Andel i % der har angivet forholdet som én af de to vigtigste grunde til at finde et andet arbejde eller søge uddannelse</i>
Ønske om nye udfordringer eller prøve noget nyt	15
Pga. for mange konflikter og dårligt arbejdsklima på arbejdspladsen	14
Fordi jeg oplever for lidt arbejdsmæssig anerkendelse internt	12
Af hensyn til helbredet	11
For at få bedre arbejdstider	11
For at påbegynde pædagoguddannelsen	9
Fordi arbejdet er for anstrengende	7
Af hensyn til familien	4
For at påbegynde anden uddannelse	3
Fordi jeg oplever for lidt arbejdsmæssig anerkendelse i offentligheden	3
Manglende tryghed i ansættelsen	3
Fordi arbejdet er for kedeligt	1
For at påbegynde Pædagogisk Assistent Uddannelse (tidligere PGU)	1
For at færdiggøre uddannelse	0
Andet: I alt 14 svar	5

Den hyppigst angivne grund til at finde et andet arbejde eller søge uddannelse er ønsket om nye udfordringer eller prøve noget nyt. De næsthøjest angivne årsager handler om arbejdsmiljøet der opleves konfliktfyldt og dårligt og manglende arbejdsmæssig anerkendelse på arbejdspladsen. Næsten ingen angiver færdiggørelse af uddannelse eller at arbejdet er kedeligt som årsag til at de ønsker at skifte job.

Table 35. Forventninger til fremtiden. Hvad tror du, at du laver om tre år? <i>N=350</i>	<i>Antal i %</i>
Jeg arbejder på min nuværende arbejdsplads	51
Jeg arbejder inden for arbejdsområdet, men et andet sted	14
Jeg er på efterløn eller pension	13
Jeg har andet arbejde	9
Jeg laver noget helt andet	5
Jeg er under anden uddannelse	3
Jeg går på professionshøjskole for at blive pædagog	3
Jeg går på Pædagogisk Assistent Uddannelse (tidligere PGU)	1
Jeg er på barsel	0

To ud af tre omsorgsmedhjælpere forventer at arbejde som omsorgsmedhjælpere om tre år, heraf forventer langt hovedparten (51%) at være på samme arbejdsplads som nu, mens 14% forventer at være på en anden arbejdsplads inden for området. 13% forventer at være på pension. Tilbage er 16% som ikke forventer at arbejde inden for området eller være gået på pension. 5% forventer at være under uddannelse, mens resten laver noget helt andet eller har fundet et andet slags arbejde.

Eventuel kommentar til spørgsmål undervejs eller spørgeskemaet som helhed: 59 benytter denne mulighed og tilføjer skriftlig kommentar.

Bilag 3: Særkørsel vedr. alder ift. spørgsmål 17

I hvilket omfang oplever du at dit arbejde er vanskeligt i forhold til følgende områder:

	Den praktiske omsorg for beboeren/brugeren			Omsorg ift. Dine forventninger til passende stimulering/udfordring			Omsorg ift. hvad beboeren selv ønsker af udfordringer		
	I høj grad eller i nogen grad vanskeligt.	I mindre grad vanskeligt.	Slet ikke vanskeligt.	I høj grad eller i nogen grad vanskeligt.	I mindre grad vanskeligt.	Slet ikke vanskeligt.	I høj grad eller i nogen grad vanskeligt.	I mindre grad vanskeligt.	Slet ikke vanskeligt.
⁴⁶									
Yngst < 45 år	32 %	25 %	43 %	42 %	31 %	27 %	50 %	32 %	18 %
Mid-del 45-55 år	28 %	28 %	44 %	45 %	28 %	27 %	46 %	34 %	20 %
Ældst > 55 år	27 %	26 %	47 %	39 %	28 %	33 %	37 %	27 %	36 %

⁴⁶ Besvarelsen "Har ikke denne mulighed" er trukket ud.